

AMMATTIKOULULAISTEN JA LUKIOLAISTEN YHDYSSANAOSAAMINEN
OSITTAISSANELUTESTILLÄ MITATTUNA

Suomen kielen
pro gradu -tutkielma
Oulun yliopisto
toukokuu 2018

Jenni Lauri

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimuksen aihe	1
1.2. Tutkimuskysymykset ja hypoteesit	3
1.3. Tutkimusaineisto	3
1.4. Tutkimusmenetelmä	4
2. TEORIATAUSTAA	6
2.1. Kirjoitustaidon kehittyminen ja sanelukirjoitus testausvälineenä	6
2.2. Yhdyssanat	8
2.2.1. Yhdyssanan määritelmä ja muodostaminen	8
2.2.2. Yhdyssanojen rakenne ja luokittelu	12
2.2.3. Yhdyssanojen oikeinkirjoituksesta	15
2.3. Sanaliitto	17
2.4. Syitä kirjoitustaidon heikkenemiseen	18
3. AINEISTON KÄSITTELY	21
4. KAKSIOSAISET YHDYSSANAT	24
4.1. <i>Kunniamerkki</i> -luokka	24
4.2. <i>Vanginvartija</i> -luokka	27
4.3. <i>Nykytaide</i> -luokka	29
4.4. Koonti kaksiosaisista yhdyssanoista	31
5. KOLMIOSAISET YHDYSSANAT	33
5.1. <i>Päiväkirjamerkintä</i> -luokka	33
5.2. Yhdyssanan määriteosa sisältää genetiivin	35
5.2.1. <i>Verenluovutustilaisuus</i> -luokka	36
5.2.2. <i>Äidinmaidonkorvike</i> -luokka	38
5.3. Ensimmäinen määriteosa epäitsenäinen lekseemi	42
5.3.1. <i>Ulkoilmanäytös</i> -luokka	42
5.3.2. <i>Valkosipulinpuristin</i> -luokka	44
5.4. Koonti kolmiosaisista yhdyssanoista	46

6. YHDYSMERKIN SISÄLTÄVÄT YHDYSSANAT	50
6.1. <i>Koulu-uudistus</i> -luokka	50
6.2. Yhdysmerkki ensimmäisessä yhdyssanakohdassa	52
6.2.1. <i>Raaka-ainepula</i> -luokka	53
6.2.2. <i>Kauko-ohjainlaite</i> -luokka	55
6.2.3. <i>Taka-akselinkiinnike</i> -luokka	58
6.3. Yhdysmerkki toisessa yhdyssanakohdassa	60
6.3.1. <i>Ilmatorjunta-ase</i> -luokka	60
6.3.2. <i>Kalkinpoisto-ohjeet</i> -luokka	62
6.3.3. <i>Yliopisto-opiskelu</i> -luokka	64
6.4. <i>Stand up -koomikko</i> -luokka	67
6.5. Koonti yhdysmerkin sisältävistä yhdyssanoista	69
7. SANALIITOT	74
8. PÄÄTÄNTÖ	77
LÄHTEET	83
LIITTEET	

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen aihe

Tarkastelen ja vertailen pro gradu -tutkielmassani ammattikoululaisten ja lukiolaisten yhdyssanaosaamista. Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, minkä tyyppiset yhdyssanat aiheuttavat opiskelijoille ongelmia sekä eroavatko juuri peruskoulunsa päättäneiden ammattikoululaisten ja lukiolaisten yhdyssanataidot toisistaan. Ammattikoululaisten ja lukiolaisten oikeinkirjoitustaitoja ei ole aikaisemmissa tutkimuksissa vertailtu, joten tällaisella tutkimuksella on ehdottomasti paikkansa.

Kielivirheet, etenkin yhdyssanavirheet, puhututtavat ja närkeyttävät ihmisiä. Esimerkiksi yhteisöpalvelu Facebookin Yhdyssana on yhdyssana -ryhmässä on 37 500 jäsentä (Facebook). Ryhmä on kuvailunsa mukaan tarkoitettu ”ihmisille, joita huolestuttaa suomen kielen rappio, etenkin yhdyssanavirheet”. Suomalaiset näyttävät olevan kiinnostuneita yhdyssanoista, mutta miksi niiden oikeinkirjoittaminen sitten tuottaa ongelmia?

Yhdyssanat saattavat aiheuttaa päänvaivaa kokeneellekin kirjoittajalle. Jopa yleiskielen normit tuntevalle kielenkäyttäjälle tiettyjen yhdyssanojen ja sanaliittojen rajatapaukset tuottavat ongelmia, sillä yhdyssana ja sanaliitto ovat kielen elementteinä lähellä toisiaan. Sanat ovat molemmissa kiinteässä järjestyksessä ja sanaparin osat liittyvät yhteen merkitysseikkojen avulla. Se, ettei tarkkaa rajaa voida asettaa sille, milloin sanaliitto tiivistyy yhdyssanaksi, luo myös epävarmuutta kirjoittajalle. (Niinimäki 1992a: 283.) Juuri tämä haastavuus ja ongelmallisuus kiinnostavat minua yhdyssanoissa, minkä vuoksi valitsin tämän tutkimusaiheen.

Koska olen valmistumassa äidinkielen ja kirjallisuuden opettajaksi, minua kiinnostavat kouluikäisten oikeinkirjoitustaidot – varsinkin, kun niiden heikkenemisestä keskustellaan aika ajoin mediassa. Esimerkiksi yläkoululaisten kirjoittamisen lähtötaso arvioidaan nykyisin melko heikoksi. Kielivirheitä on runsaasti myös ylioppilaskirjoitusten teksteissä, mikä johtunee heikosta lähtötasosta ja äidinkielen opetuksen määrän laskemisesta. (Hakulinen ym. 2009: 64, 68.) Erkki Lyytikäinen (2000: 127) viittaa Kirsi Hietanoro-Backmanin (1997) tekemään pro gradu -tutkielmaa, josta käy ilmi, että yhdyssanavirheet ovat

ylioppilasaineissa toiseksi yleisin kielivirhetyyppi heti pilkkuvirheiden jälkeen. Hieta-noro-Backman on vertaillut tutkielmassaan samojen koulujen vuosina 1972 ja 1996 teke-miä ylioppilasaineita. Tutkielmassa kävi ilmi, että virheiden kokonaismäärä yli kaksin-kertaistui ja yhdyssanavirheiden määrä kasvoi lähes 2,5-kertaisesti vuodesta 1972. Vuo-den 1992 äidinkielen ylioppilaskokeen uudistuksen jälkeen professori Pentti Leino (1992) listasi kymmenen tyypillisintä kielivirhettä, joista toisena ovat yhdyssanavirheet. Leinon mukaan erityisen hankalia ylioppilaskokelaille ovat sanaliiton sisältävät yhdyssanat.

Kielivirheiden tekemistä ei tulisi väheksyä, sillä virheellisesti kirjoitettua tekstiä ei arvos-teta. Jukka Paarman (2008: 170) mukaan hyvin valmistellun kirjallisen tekstin ensim-mäinen edellytys on oikean kieliopin eli virheettömän kirjoitetun kielen hallinta. Sekä tekstin uskottavuus että kirjoittajan asiantuntemus kärsivät liiallisten kielioppivirheiden vuoksi. Samaa mieltä on myös Virpi Hämeen-Anttila (2008: 179), jonka mukaan ”[r]uma ja kömpelö kieli haittaa asian ymmärtämistä ja vähentää lukijan mielenkiintoa, kun taas moitteeton, kaunis ja sujuva suomen kieli helpottaa lukemista ja kutsuu puoleensa”.

Lukumäärältään yhdyssanat ovat suomen lekseemien suurin rakennetyyppi, ja toistetta-vuuden eli rekursiivisuuden vuoksi niiden määrä on rajaton (Koivisto 2013: 324–325). Yhdyssanat ovat siis tärkeä osa suomen kieltä, ja niiden oikeinkirjoitus on osoitus äidin-kielen osaamisesta. Äidinkielen osaamisen ja oikeinkirjoituksen lisäksi sanojen yhteen ja erilleen kirjoittaminen liittyy laajemmin kielen olemukseen ja käsitteenmuodostukseen. Kielenkäyttäjä hahmottaa maailmaa, jäsentää ympäristöään ja luokittelee näkemäänsä yh-dyssanojen avulla. (Räikkälä, Maamies & Eronen 1996.)

Osa kielenkäyttäjistä suhtautuu yhdyssanojen oikeinkirjoitukseen melko välinpitämättö-mästi. Tämän on huomannut muun muassa Marsa Luukkonen (2006: 281) kerran junan ravintolavaunussa istuessaan. Luukkonen viereen oli istahtanut nuori mies, jonka kanssa hän oli päätenyt keskustelemaan kielenhuollosta. Luukkonen kirjoittaa keskustelusta seu-raavasti:

*Nuori mies oli reippaasti sitä mieltä, ettei yhdyssanoja oikeastaan tarvittaisikaan. Niistä oli hänellekin ollut kouluaikana vain riesaa. Silloin otin käteeni servietin ja kynän ja kirjoitin serviettiin saman asian kahdella eri tavalla: naisen puute ja naisenpuute. Pidemmittä puheitta osoitin sanoja sormellani ja tiivistin: ”**Naisen puute on naisella, mutta naisenpuute on sinulla!**”*

1.2. Tutkimuskysymykset ja hypoteesit

Tutkielmani tarkoituksena on selvittää ja vertailla ammattikoululaisten ja lukiolaisten yhdyssanaosaamista. Pyrin tutkielmassani vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Kuinka paljon yhdyssanavirheitä tehdään?
2. Millaiset yhdyssanat ovat vaikeita?
3. Käytetäänkö yhdysmerkkiä oikein?
4. Eroavatko ammattikoululaisten ja lukiolaisten yhdyssanataidot toisistaan?
5. Eroavatko tyttöjen ja poikien yhdyssanataidot toisistaan?

Tutkimuskysymyksiäni koskien minulla on kaksi hypoteesia. Ensimmäinen oletan, että pojat tekevät tyttöjä enemmän yhdyssanavirheitä, sillä se on ollut yleinen tulos aikaisemmissakin tutkimuksissa. Esimerkiksi Heini Järvenpään (2009) aineiston yhdyssanavirheistä suurin osa (78,5 %) on poikien kirjoittamia. Toiseksi uskon, ettei yhdysmerkin käyttöä hallita kovinkaan hyvin. Etenkin ketjuyhdyssanojen (esim. *pro gradu -tutkielma*) yhdysmerkin uskon tuottavan vaikeuksia. Omassa kandidaatintutkielmassani tutkin Oulun IB-lukiolaisten yhdyssanaosaamista, ja aineistoni 13 ketjuyhdyssanasta vain 4 (30,8 %) oli kirjoitettu norminmukaisesti oikein.

1.3. Tutkimusaineisto

Tutkielmani aineisto koostuu ammattikoululaisille ja lukiolaisille teetetystä osittaissanelutestistä. Oppilaat ovat ensimmäisen vuoden opiskelijoita. Teetin sanelutestin Kempeleen lukiossa tammikuussa 2016 ja Oulun seudun ammattiopiston (OSAO) Kempeleen sekä Myllytullin yksiköissä helmikuussa ja maalikuussa 2016. Testiin osallistui yhteensä 105 oppilasta, joista 46 on ammattikoululaisia ja 59 lukiolaisia. Kuitenkin ammattikoululaisten vastauslomakkeista viisi (neljän pojan ja yhden tytön) oli niin vaillinaisesti täytetty, että päätin jättää ne huomioimatta lopullisissa tuloksissa. Tällöin aineistoni koostuu yhteensä sadasta vastauslomakkeesta. Taulukkoon 1 olen koonnut osallistujien jakautumisen koulun ja sukupuolen perusteella.

TAULUKKO 1. Tutkimusaineiston koostuminen.

	ammattikoulu	lukio	yhteensä
tytöt	16	31	47
pojat	25	28	53
yhteensä	41	59	100

Kempeleen lukiosta olen kerännyt aineistoa kolmesta eri äidinkielen ryhmästä. Testiin osallistuneista lukiolaisista 31 on tyttöjä ja 28 poikia. Ammattikoululaiset jakautuvat logistiikka-, kosmetologi- sekä parturi-kampaaja-alan opiskelijoihin. Ammattikoululaisista 25 on poikia ja loput 16 tyttöjä. Kaikkiaan ammattikoululaisia on siis 41 ja lukiolaisia 59. Kaikista sanelutestiin osallistuneista tyttöjä on yhteensä 47 ja poikia 53.

1.4. Tutkimusmenetelmä

Osittaissanelutesti on sanelutesti, jossa testattavat kirjoittavat vastauslomakkeelle vain osan kuulemastaan. Vastauslomake sisältää virkkeitä, joista on poistettu yksi tai useampi sana. Testattava kirjoittaa puuttuvat sanat kuulemansa perusteella vastauslomakkeelle. Ilmausten kaksitulkintaisuutta vähentää se, että testisanat esiintyvät lausekontekstissa (esim. *Matti Meikäläinen on ammatiltaan **vanginvartija** (9, virkkeen numero sanelutestissä) vrt. Tämän **vangin vartija** on Matti Meikäläinen (44)).*

Vastauslomakkeen (LIITE 1) alussa olen pyytänyt testattavia merkitsemään sukupuolensa, äidinkieltänsä ja syntymävuotensa. Lomakkeen vastaukset ovat liitteenä 2. Jokaiselta testiin osallistuneelta anoin tutkimusluvan erillisellä lomakkeella (LIITE 3). Halutessaan testattavat saivat osallistua erikseen jaetulla arvontalipukkeella kahden elokuvallipun arvontaan. Tutkimusluvan myöntäminen ja arvontaan osallistuminen toteutettiin erillisillä lapuilla, jotta kaikkien testiin osallistuneiden anonyymius säilyi. Elokuvalippupaketti postitettiin yhdelle lukiolaiselle ja yhdelle ammattikoululaiselle kesällä 2016.

Suunnitellessani sanelutestiä käytin apunani Tarja Eerolan (2010: 24–25) pro gradu -tutkielmaa, johon hän on kerännyt aineistonsa osittaissanelutestiä käyttämällä. Tekemäni osittaissanelutesti koostuu kahdesta harjoitusvirkkeestä ja 52 analysoitavasta virkkeestä.

Jotta sanelu oli kaikille ryhmille sama, äänitin testin CD-levylle. On tärkeää, että sanelutesti on kaikille ryhmille sama, koska tällöin sanelijan vaikutus tuloksiin saadaan minimoitua. Äänitteellä virke toistetaan kaksi kertaa kolmen sekunnin välein, minkä jälkeen on 15–25 sekuntia aikaa kirjoittaa vastauslomakkeelle saneltu yhdyssana tai sanaliitto. Sanelun kokonaispituus on noin 24 minuuttia.

Sanelutestillä testaan sekä yhteen että erilleen kirjoittamista. Testattavat sanat ovat kaksi- ja kolmiosaisia yhdyssubstantiiveja (esim. *kunniamerkki* (11), *päiväkirjamerkintä* (15)), kolmiosaisia sanaliiton sisältäviä yhdyssubstantiiveja (esim. *avaimet käteen -periaatteella* (3)) sekä kaksisanaisia sanaliittoja (esim. *ensi viikolla* (29)). Kaikki testattavat yhdyssanat ovat määritysyhdyssanoja eli determinatiivisia yhdyssanoja. Yhdyssanojen luokittelusta kerron tarkemmin luvussa 2.2.2. Osittaissanelutestin vastauslomakkeella on yhteensä 68 täydennettävää kohtaa, joista analyysiin olen ottanut mukaan 65. Näistä pelkkä yhdyssana tulee 59 kohtaan, jolloin kaksisanaisia sanaliittokohtia on kuusi. 59 yhdyssanakohdasta kaksiosaisia yhdyssanoja on 20, kolmiosaisia 36 ja sanaliiton sisältäviä yhdyssanoja kolme. Osa sanelun testisanoista ovat samoja kuin Eerolan käyttämät sanat, osan olen itse keksinyt. Liitteeseen 2 olen merkinnyt, mitkä testisanat ovat samoja kuin Eerolan tutkielmassa ja mitkä olen itse keksinyt. Sanelutestin yhdyssanat osa on vakiintuneita, mutta joukossa on myös mukana tilapäisesti muodostettuja yhdyssanoja, joiden merkitys selviää käyttöyhteydestä (VISK 2008: 399).

Yhdyssanan pituuden lisäksi yhdyssubstantiivien oikeinkirjoitukseen on vaikuttanut aiempien tutkimusten perusteella nominaalkuisen yhdyssanan määriteosan sijamuoto. Etenkin genetiivialkuiset yhdyssanat ovat osoittautuneet ongelmallisiksi. Sanelutestillä testaan sekä nominatiivin että genetiivin sisältävien substantiiviyhdyssanojen osaamista. Sanelutestillä testataan myös yhdysmerkin hallintaa. Osa kaksi- ja kolmiosaisista yhdysanoista sisältää yhdysmerkin. Kaksiosaisia yhdysmerkin sisältäviä testiyhdyssanoja on kaikkiaan neljä ja kolmiosaisia 21, joista kolme on sanaliiton sisältäviä yhdyssanoja eli niin sanottuja ketjuyhdyssanoja. Ketjuyhdyssanoja lukuun ottamatta sanelun testiyhdyssanoissa yhdysmerkki merkitään yhdysosien väliin silloin, kun samat vokaalit osuvat peräkkäin (esim. *koulu-uudistus* (25), *linja-autoasemalla* (6), *jalkapallo-ottelu* (46)). Kolmiosaisissa yhdyssanoissa yhdysmerkki voi siis tulla joko ensimmäiseen tai toiseen yhdyssanakohtaan.

2. TEORIATAUSTAA

2.1. Kirjoitustaidon kehittyminen ja sanelukirjoitus testausvälineenä

Lapselle kehittyy aluksi kielellinen tietoisuus, joka merkitsee tietoisuutta puhutusta kielestä. Lapsi siis tulee tietoiseksi kielen prosodisista piirteistä eli sävelkulusta, melodiasta, rytmistä, painoista ja sanahahmojen soinnista. Fonologinen tietoisuus rakentuu tämän kielellisen tietoisuuden pohjalle vähitellen. (Ahvenainen & Holopainen 2014: 28–29.) **Fonologista tietoisuutta** pidetään yhtenä lukemaan oppimisen perusedellytyksenä. Fonologinen tietoisuus on kyky ymmärtää, että puhuttu kieli koostuu sanaa pienemmistä yksiköistä eli äänneistä. Tietoisuus äänneistä ajatellaan olevan erityisen keskeinen edellytys kirjain-äännevastaavuuksiin pohjautuvan, alkavan luku- ja kirjoitustaidon omaksumiselle. Kirjain-äännevastaavuuksiin perustuva, kokoava lukemisen taito on sujuvan lukutaidon perusta. Kokoavaa lukemisen taitoa on suomen kielessä vaikea ohittaa tai kiertää. Se mahdollistaa uusien sanojen tunnistamisen, minkä kautta kyky lukea itsenäisesti ja lukutaidon kehittäminen edelleen paranevat. Lukukokemuksen myötä siirrytään vähitellen sujuvampaan lukemistyyliin, jolloin äänneellisestä kokoamisesta tulee nopeampaa ja automaattisempaa. (Siiskonen, Aro & Holopainen 2001: 59.)

Fonologinen tietoisuus toimii perustana tietoisuudelle kirjoitetusta kielestä, sanoista ja niiden muodoista. Tätä tietoisuutta kutsutaan ortografiseksi tietoisuudeksi. Semanttinen tietoisuus (sanojen merkitykset) sekä syntaktinen tietoisuus (kielen säännöt ja lauseiden rakentuminen) opitaan viimeisimpänä. Luku- ja kirjoitustaidon perustana toimii kuitenkin erityisesti juuri fonologisen ja ortografisen kielellisen tietoisuuden taidot. (Ahvenainen & Holopainen 2014: 28–29.)

Kirjoitettu kieli voidaan tuotoksena jakaa muotoon ja sisältöön, vaikkakaan ne eivät ole toisiaan täysin poissulkevia. **Muodolla** tarkoitetaan kielen ulkoasua, joka rakentuu graafisista kirjoitusmerkeistä, jotka ovat kielelle ominaisia. Kirjoituksen **sisällöllä** tarkoitetaan kirjoittamalla talletettua sanomaa, jonka kirjoittaja välittää lukijalle. Kirjoituksen opettelussa joudutaan aluksi harjoittelemaan lähinnä muotoon liittyviä taitoja. Kun kirjoituksen perustekniikka alkaa olla hallussa, kohdistetaan opetus enenevässä määrin kirjoituksen sisällölliseen puoleen. Samoin kuin ääneenlukemiseen, myös kirjoittamiseen liittyy motorinen suoritus: Käsin kirjoittaessa kädet ja silmät toimivat vuorovaikutuksessa

ja suoritus on hienomotorinen, joka ilmenee jokaiselle yksilölle persoonallisena käsi- ja suoralalla. Kun kirjoitetaan näppäimistöllä, motorinen suoritus rajoittuu pelkäksi kirjainten tunnistamiseksi ja näppäinten painamiseksi. (Ahvenainen & Holopainen 2014: 30–31.)

Lukemaan oppimisessa erityisesti kirjain-äännevastaavuuksien säännönmukaisuuden eroilla on näyttänyt olevan vaikutusta eri kielissä (Landerl, Wimmer & Frith 1997). Joissakin kielissä (esim. englannissa) kirjain-äännevastaavuudet ovat monimutkaisia ja epäselviä. Myös epäsäännönmukaisia ja taipumattomia sanoja on paljon. Tällaisissa kielissä kirjain-äännevastaavuuksiin pohjautuvan lukustrategian rinnalle tarvitaan tunnistettavaa, kokonaiseen sanahahmoon perustuvaa lukutaitoa jo alusta lähtien. Kirjain-äännevastaavuudet ovat suomen kielessä poikkeuksellisen selkeitä sekä lukiessa että kirjoittaessa. Toisaalta suomen kielen taivutusjärjestelmä on monimutkainen, minkä vuoksi lukutaidon alkuvaiheessa tarvitaan myös kokoavaa, äänteellistä lukutaitoa, jolloin sanantunnistamisen työkaluna ovat äänneiden sijaan kokonaiset sanahahmot. (Siiskonen ym. 2001: 59.) Erityisesti tätä sanahahmojen tunnistamista mittaavat sanelutestit (Eerola 2010: 29).

Puhetta pidetään kirjoittamisen perustana. Kun puhuttua tekstiä muutetaan kirjoitettuun muotoon, puhutaan sanelukirjoittamisesta, jota voidaan pitää myös analyysiprosessina. Teknisesti sanelukirjoitus on motorinen suoritus, jossa tietyt fonologiset hahmot opitaan yhdistämään tiettyihin visuaalisiin hahmoihin eli kirjaimiin. Sanelukirjoittamiseen osallistuvan on kuunnellun perusteella ensimmäiseksi eroteltava sanahahmon äänneet, minkä jälkeen hän tallettaa sanan tai sanat auditiiviseen työmuistiin tarkempaa analyysia varten. Seuraavaksi kirjoittaja purkaa työmuistista akustisena hahmona koodattua tekstiä kirjoitettuun muotoon sovittua merkkijärjestelmää apuna käyttäen. Jotta sanelutestiin osallistuja onnistuu tässä tehtävässä, häneltä edellytetään kirjainhahmoja vastaavien näköliikeseemojen hallintaa. Sanelukirjoitukselta vaaditaan siis paljon, jotta se onnistuu, mutta lukemisen perustekniikan täydellinen hallinta ei ole edellytyksenä sanelukirjoituksen onnistumiselle. Myöskään tekstin ymmärtämisellä ei ole juurikaan painoarvoa sanelun onnistumisen kannalta. (Ahvenainen & Holopainen 2014: 31.) On siis täysin mahdollista kirjoittaa kuunnellun perustella sellaisiakin sanoja, joita ei ole aiemmin kuullut tai nähnyt ja joiden merkitystä ei tiedä.

2.2. Yhdyssanat

2.2.1. Yhdyssanan määritelmä ja muodostaminen

Leksikolla tarkoitetaan sanastoa, joka mielletään usein kielen elementtejä kuvaavaksi luetteloksi. **Kielioppi** taas ajatellaan usein säännöstöksi, joka kuvaa elementtien yhdistämistä. Todellisuudessa kuitenkin on niin, että molempiin leksikkoon ja kielioppiin sisältyy sekä aineksia että sääntöjä. Osa sanoista muodostuu useammasta kuin yhdestä rakeneosasta, jolloin ne eivät ole rakenteeltaan jakautumattomia. Tällaisia sanoja kutsutaan kompleksisiksi sanoiksi. Leksikkoa voidaan kasvattaa rajattomasti muodostamalla uusia sanoja joko kielelle tyypillisten sananmuodostussääntöjen tai muiden sananmuodostusprosessien avulla. Muita sananmuodostusprosessien kautta sanoja voidaan muodostaa esimerkiksi analogian tai muunlaisten assosiaatioiden turvin. (Häkkinen & Björkqvist 1991: 31.)

Sananmuodostus on sanaston yleisin kartuttamistapa. Sen avulla kieleen saadaan uusi sanoja, lekseemejä. Johtaminen ja yhdistäminen ovat tärkeimmät sananmuodostuskeinot, ja niiden tuloksena syntyy johdoksia ja yhdyssanoja eli niin sanottuja kompleksisia sanoja. Yhdistämisessä lekseemit liittyvät toisiinsa muodostaen uuden lekseemin, yhdyssanan. (Koivisto 2013: 211, 215.) **Yhdyssanalla** siis tarkoitetaan kokonaisuutta, joka koostuu kahdesta tai useammasta sanasta. Kielen yksikkönä yhdyssana on kuitenkin yksi sana. Luonteeltaan yhdistäminen on rekursiivista, eli yhdyssanoista on edelleen muodostettavissa yhdyssanoja. (VISK 2008: § 398.)

Suomen kieli sisältää paljon yhdyssanoja. Esimerkiksi Nykysuomen sanakirjan (NS) sanoista 65 % on yhdyssanoja (Saukkonen 1973: 338). Vesikansan (1978: 26) mukaan koelmissa, joita on käytetty sanakirjan perusaineistona, on yhdyssanojen osuus vielä suurempi. Läheskään kaikkia yhdyssanoja ei edes lisätä sanakirjoihin, koska niitä syntyy niin helposti (Iisa, Oittinen & Piehl 2012: 132). Yhdyssanojen muodostusehdot ovat melko väljät, joten suomen kieleen syntyy uusia yhdyssanoja jatkuvasti. Myös kontekstin osuus on suuri sananmuodostuksessa, mikä käy ilmi parhaiten yhdyssanoista, etenkin nominatiivialkuisista yhdynomineista. Esimerkiksi sanomalehdissä on usein kontekstiinsa hyvin sopivia ad hoc -muodosteita. Suomen kielessä sanojen yhdistämiselle on hyvin vähän muodollisia rajoituksia. Produktiivisuudelle olennaisinta on liitoksen semanttinen

väljyys. (Räisänen 1986: 156.) Häkkisen (1985: 30) mukaan lähinnä vain pragmaattiset tekijät säätelevät yhdyssanojen muodostamista. Jos siis lekseemit muodostavat käyttöyhteydessään mielekkään kokonaisuuden, ne voidaan yhdistää.

Yhdistäminen on yksinkertainen tapa muodostaa uusia sanoja, sillä yhdysosat useimpien esiintyvät helposti tunnistettavina itsenäisinä lekseimeinä. Semantiikka on tärkein yhdistämistä rajoittava tekijä: kaikki ne ainekset voidaan yhdistää, jotka ilmaisevat ymmärrettäviä kokonaisuuksia. Se, mikä on ymmärrettävää, riippuu pitkälti kielenulkoisista seikoista. (Häkkinen 1997: 144.) Siitä huolimatta, vaikka kielen systeemi sallisi merkityksen ’kaloja myyvä kauppias’ lisäksi merkityksen ’kauppiaana toimiva kala’, tiedämme, että *kalakauppias* on nimenomaan ihminen, koska kala ei voi toimia kauppiaana. Yhdysnomineilla, jotka on muodostettu tilapäistarpeeseen, saattaa olla myös jokin toinen leksikaalistunut merkitys. Leksikkoon varatut sana-asut estävät usein luovan produktiivisuuden eli tuotteliaisuuden, mutta tämä este ei ole kuitenkaan ehdoton. Esimerkiksi jäärata-ajajat odottavat talvisin *jääkauden* alkua, millä ei kuitenkaan viitata historialliseen ajanjaksoon. Jalkapalloilijoiden on myös mahdollista ottaa vastaan ottelussa *maa-* tai *ilmapalloja*, joilla ei suinkaan viitata asuttamaamme planeettaan tai kaasulla täytettyyn kumi- tai folipalloon. (Räisänen 1986: 158–159.) Nykypäivänä taidetaan kuitenkin jalkapallo-otteluissa puhua enemmänkin pääpalloista kuin ilmapalloista.

Sananmuodostuskeinona komposition kehityksen alku näyttää ajoittuvan kantasuomalaiseen kauteen, sillä yhdyssanoja esiintyy runsaasti itämerensuomen ja saamen muodostamalla kielialueella (Häkkinen 1997: 145). On arveltu, että suomen kielen yhdyssanat olisivat saaneet alkunsa sanaliitoista. Sanaliittoja on alettu semanttisen kiinteytensä ja toistuvuutensa takia tajuta kokonaisuuksiksi. (E. Itkonen 1966: 235.)

Liittosanan eli jukstapositumin ja yhdyssanan välinen raja on usein häilyvä. **Liittosana** on vakiintunut sanaliitto, jonka merkitys vastaa yksinäistä sanaa mutta jonka alkuperäisen muotonsa, merkityksensä ja funktionsa säilyttäneet jäsenet voidaan tajuta itsenäisiksi. Suomen kieli sisältääkin tapauksia, jotka voidaan käsittää niin yhdys- kuin liittosanoiksi (esim. *nurinpäin* ~ *nurin päin*, *poismennyt* ~ *pois mennyt*, *senvuoksi* ~ *sen vuoksi*). (E. Itkonen 1966: 235.) Paavo Ravilan (1975: 76) näkemyksen mukaan yhdyssanat ovat saat-

taneet syntyä syntaktisista sanaliitoista, konneksioista, jotka ovat alkuaan olleet suhteellisen väljiä ja jotka tiivistyvät ja kehittyvät kiinteiksi sovinnaisiksi merkeiksi (esim. *vas-tapäätä*). Tällöin komposition alku on etsittävä lauseesta eli syntaksista.

Kaikki yhdyssanat eivät välttämättä ole syntyneet sanatyypin varhaisvaiheessa sanaliitoista tiivistymällä, vaikka siten sanatyypin ajatellaankin saaneen alkunsa. On mahdollista, että heti sanatyypin synnyttyä on uusia yhdyssanoja alettu muodostaa myös muilla tavoilla. Jo siihen mennessä luodut yhdyssanat ovat voineet toimia analogisina malleina uusille muodosteille. (E. Itkonen 1966: 239; Kastovsky 2009: 329.) Vaikka nykyisin yhdyssanoja muodostetaankin tyypillisesti yhdistämällä suoraan kaksi tai useampi lekseemi, voi uusia yhdyssanoja syntyä edelleen sanaliitoista tiivistymällä. Sanaliittojen tiivistyminen yhdyssanaksi onkin kaikkina aikoina vaikuttava sananmuodostuskeino. (Ravila 1961: 76; Vesikansa 1989: 213.)

Aimo Hakasen (1973:5) mukaan yhdyssanojen syntyä voidaan tarkastella assosiaatioteorian kautta. Assosiaatioteoriassa tarkoitetaan sitä, että toistensa yhteydessä tai läheisyydessä esiintyvät sanat mielletään yhteenkuuluviksi tavalla tai toisella. Yleensä ihmisellä herää sanasta jokin mielikuva, joka reaalistuu toisena tai useina muina sanoina. Assosiaatiot ovat sitä voimakkaampia, mitä useammin sanat esiintyvät toistensa läheisyydessä. Tarja Eerola (2010: 6) on pohtinut pro gradu -tutkielmassaan assosiaatioteorian vaikutusta sanaliittoihin. Teoria voisi selittää sen, miksi sanaliittoja kirjoitetaan virheellisesti yhteen. Yhteen ja erilleen kirjoittaminen mielletään nimenomaan ortografiseksi kysymykseksi, eikä yhdyssanoja välttämättä mielletä semanttiseksi kokonaisuudeksi, minkä vuoksi sanaliittoja kirjoitetaan virheellisesti yhteen.

Toinen tapa, jolla yhdyssanojen syntyä voidaan valottaa, on motivaatioteoria, jonka mukaan sanat ovat yleensä motivoituneita, eli niiden ilmiasu on perusteltavissa jollakin tavalla. Pääosa kielen johtamattomista ja yhdistämättömistä sanoista on motivoimattomia sanoja, joita voidaan kutsua myös opaaleiksi eli läpikuultamattomiksi sanoiksi. (Hakanen 1973: 10) Stephen Ullmann (1963: 88–90) jakaa sanojen motivaation foneettiseen, morfologiseen ja semanttiseen. Luontoääniä matkivat eli onomatopoeettiset sanat ovat foneettisesti motivoituneita. Sellaiset johdokset ja yhdyssanat, joiden rakenneosina ovat morfeemit kielenkäyttäjän tuntee entuudestaan, ovat morfologisesti motivoituneita. Kun

sanaa käytetään kuvaannollisesti jossakin alkuperäiselle läheisessä merkityksessä, on kyseessä semanttisesti motivoitunut tapaus. Yhdyssanat voivat siis olla joko morfologisesti tai semanttisesti motivoituneita. Kyse on siis osaksi merkin ja käsitteen välisestä suhteesta ja osaksi sanan ja sen tarkoitteen. On lähes mahdotonta erottaa näitä kahta toisistaan.

Yhdyssanoilla on oma äänteellinen erikoiskehityksensä, minkä vuoksi ne saattavat loitontua sanoista, jotka ovat niiden osina. Kielenpuhujat eivät tällöin enää havaitse sanan alkuperää ja yhdyssanan luonnetta. Tällaisia sanoja esiintyy etenkin murteissa (esim. *puiroa, puiroo* l. *puiros* 'puidenvetotie, puunottoaika' < *puirata*), mutta myös kirjakielissä (esim. *kiuas* lienee syntynyt yhdyssanasta *kivikota*). (E. Itkonen 1966: 239.) Häkkisen (1997: 158) mukaan *kiuas*-sanon yhdyssanaperäisyydestä eivät kuitenkaan ole kaikki tutkijat vakuuttuneita, koska sana on tulkittu myös johdokseksi.

Yksi keskeisimmistä yhdyssanan tuntomerkeistä on painotus. Koko sanetta vallitseva pääpaino tekee sanejonosta selvän yhdyssanan (Penttilä 1963: 259). Sanapaino on suomen kielessä kiinteä, mikä tarkoittaa sitä, että pääpaino on aina ensimmäisellä tavulla ja viimeinen tavu on painoton. Lisäksi pitkissä sanoissa on sivupaino kolmannella ja viidennessä (jne.) tavulla. (E. Itkonen: 1966 155.) Yhdyssanoissa pääpaino on ensimmäisellä tavulla, ja sivupaino toisen primäärisen yhdysosan ensimmäisellä tavulla (Penttilä 1963: 260).

Pääpainon lisäksi toisena keskeisenä yhdyssanan tuntomerkinä voidaan pitää sitä, että se nimeää yhtenäisen käsitteen. Tämä tuntomerkki on nimenomaan semanttinen. (Paul 1898: 305.) Voidaankin ajatella, että suomen kielessä on yksinkertainen ja looginen periaate: yksi asia, yksi sana (Kotilainen & Varteva 2005: 89). Vaikka lekseemit, joista yhdyssana muodostuu, ovatkin tunnistettavissa ja todettavissa, niitä ei ajatella erillisinä elementteinä. Lekseemit ovat yleensä monimerkityksisiä mutta ollessaan yhdyssanan rakenneosana, kaikki tulkintamahdollisuudet eivät välttämättä tule kysymykseen. Rakennesanien merkityksen perusteella ei siis voi aina päätellä yhdyssanan merkitystä. Esimerkiksi sana *painoala* voi viitata keskeiseen tutkimusalaan tai kirjapainotyöskentelyyn. Sanoissa *lautakunta* ja *lautamies* *lauta*-lekseemillä ei suinkaan tarkoiteta rakentamisen kannalta tarpeellista puukappaletta, vaan muun muassa alustaa, penkkiä tai pöytää, jonka päällä tai

ääressä valamiehet istuvat. (Häkkinen 1997: 153.) Vertaus tosin hieman ontuu, koska nimenomaan laudasta eli puusta penkit ja pöydät yleensä on rakennettu.

2.2.2. Yhdyssanojen rakenne ja luokittelu

Yhdyssanojen leksikaalisia rakenneosia kutsutaan **yhdysosiksi**, joina voi toimia eri sanaluokkien ja eri rakennetyyppien sanat. Yhdysosia ovat määrite- ja edusosa. Määriteosa on sanan ensimmäinen osa, ja se määrittää jälkimmäistä edusosaa. Yhdyssanat jakautuvat kahteen päätyyppiin: määritys- ja summayhdyssanoihin. Juuri määritysyhdyssanat koostuvat määrite- ja edusosasta. Määriteosa modifioi jälkimmäistä edusosaa semanttisesti: *kahvikuppi*, *hyvännäköinen*. Määritysyhdyssanojen sanaluokka määräytyy sen edusosan sanaluokan mukaan. Määriteosa voi olla myös yhdyssana: *päiväkirjamerkintä*. Myös edusosa voi olla yhdyssana: *täysjyvävehnä jauho*. Summayhdyssana taas koostuu kahdesta tai useammasta osasta, jotka ovat semanttisesti symmetrisiä keskenään. Summayhdyssanoissa osat ovat aina samaa sanaluokkaa: *sinivalkoinen*, *parturi-kampaamo*. Yhdysanoja ovat myös useasta sanasta koostuvat kokonaisuudet, joissa sanat on kirjoitettu yhteen tai liitetty yhdysmerkillä. Yhdysosa voi koostua useasta sanasta, jolloin yhdyssanan sisällä voi olla sanavälejä: *avaimet käteen -sopimus*. Puheessa yhdyssanan voi tunnistaa ensitavulla olevasta pääpainosta. Tämä kriteeri ei kuitenkaan tee merkittävää eroa vastaanlaiseen kaksisanaiseen ilmaukseen. (VISK 2008: § 398, § 403, § 402, § 432.)

Yhdysosat voivat olla sekä yksinkertaisia perussanoja ja johdoksia että yhdyssanoja ja sanaliittoja. Yhdyssana voi muodostua eri sanaluokkaan kuuluvista sanoista. Esimerkiksi:

- kaksi substantiivia (*kivitalo*)
- adjektiivi ja substantiivi (*harmaakarhu*)
- numeraali ja substantiivi (*viisikulmio*)
- adverbi, post- tai prepositio sekä substantiivi (*ylipäällikkö*)
- substantiivi ja verbi (*henkikirjoittaa*)
- interjektio ja substantiivi (*hurraahuuto*)
- pronomini ja verbi (*kenties*)
- sekä konjunktio ja kieltoverbi (*jottei*). (Häkkinen 1997: 144–145.)

Yhdyssana jakaantuu yhdysosien määrästä riippumatta yleensä vain kahteen osaan, joita kutsutaan primäärisiksi yhdysosiksi. Yhdysosissa olevien yhdyssanojen yhdysosat ovat toisasteisia, kolmiasteisia ja niin edelleen, vaikka yhdysosat voivatkin olla yhdyssanoja. Esimerkiksi sana *ylioppilastutkintolautakunta* jakaantuu vain kahteen primääriseen yhdysosaan, *ylioppilastutkinto* ja *lautakunta*. Muut kuin yhdysosiltaan kaksilukuiset yhdysosat ovat harvinaisia. Yhdyssanoja, jotka ovat vain yksiosaisia, kutsutaan elliptisiksi yhdyssanoiksi. Tällaisia ovat esimerkiksi sellaiset yhdyssanat, joiden toinen osa on jätetty toistamatta (esim. *kirja- ja paperikauppa*). Kolmi- tai useampiosaiset yhdyssanat ovat useimmiten rinnasteisia (esim. *viisisataa|viisikymmentä|neljä, suomalais-saksalais-latinalainen (sanakirja)*). Myös ketjuyhdyssanassa voi olla enemmän kuin kaksi yhdysosaa (esim. *vesi-|ja|-leipä||-rangaistus*). (Penttilä 1962: 93, 259–260.)

Yhdyssanat voidaan jakaa määrite- ja edusosien perusteella kahteen päätyyppiin: määritysyhdyssanoihin eli determinatiivisiin yhdyssanoihin ja summayhdyssanoihin eli kopulatiivisiin yhdyssanoihin (Koivisto 2013: 214). Valtaosa yhdyssanoista on määritysyhdyssanoja eli determinatiivisia yhdyssanoja (Penttilä 1963: 261; Vesikansa 1978: 27). Seuraava kuvio havainnollistaa päätyyppien eroja ja yhdyssanojen muodostamista. Kuviossa olevat hakasulkeet kuvaavat yhdyssanan hierarkkista suhdetta.

a.	sana ₁ + sana ₂ → työ maa	sana ₃ yhdyssana työmaa
b.	[sana ₁ + sana ₂] + sana ₃ → [matka + laukku] + maksu	sana ₄ yhdyssana matkalaukkumaksu
c.	sana ₃ + [sana ₁ + sana ₂] → matkustaja + [lento + kone]	sana ₄ yhdyssana matkustajalentokone
d.	sana ₁ + sana ₂ + sana ₃ → toimittaja + kirjailija + runoilija	sana ₄ yhdyssana toimittaja-kirjailija- runoilija
e.	[sana ₁ + sana ₂] + johdin → [päivä_{y.gen.} + selvä] + -UUs	sana ₃ johdos päivänselvyys (joka on myös yhdyssana)
f.	[sana ₃ + [sana ₁ + sana ₂]] + johdin → johdin [vapaa + [palo + kunta]] + -lAinen	sana ₄ johdos vapaapalokuntalainen (joka on myös yhdyssana)

KUVIO 1. Yhdyssanojen muodostustavat (Koivisto 2013: 214).

Kuvion 1 kohdat a, b, c, e ja f ovat determinatiivisia yhdyssanoja, jotka edustavat yhdysanojen yleisintä tyyppiä. Ne koostuvat kahdesta yhdysosasta: hallitsevana jäsenenä toimivasta jälkimmäisestä edusosasta, jota määrittää alkuosa eli määriteosa. Yhdysosien välinen suhde on semanttisesti epäsymmetrinen. Luonteeltaan määritysyhdyssanat ovat endosentrisiä eli yhdyssanan ilmaisema luokka tai laji määräytyy sen edusosan mukaan. Määritysyhdyssanoista voidaan lisäksi rakenteellis-semanttisin perustein erottaa joitakin erityistyyppiä, kuten appositioyhdyssanat (*näyttelijämies*) ja bahuvriihit (*harmaapää*). (VISK 2008: § 408.)

Kuvion esimerkki d edustaa yhdyssanojen toista tyyppiä, summayhdyssanoja eli kopulaatiivisia yhdyssanoja. Muista kuvion muodostetuista esimerkkisanoista eli määritysyhdyssanoista poiketen sanan *toimittaja-kirjailija-runoilija* osat ovat symmetrisisiä, eli sana ei ilmaise sitä alakäsitettä, jota edusosa edustaa. Yhdysosien välillä vallitsee siis semanttisesti additiivinen suhde, joka on vastaa sisällöltään syntaktista rinnastusta. Summayhdyssanoissa yhdysosat kuuluvat aina samaan sanaluokkaan ja merkityskenttään (esim. ammatin- tai värinimitykset). Yhdyssanan viimeinen yhdysosa on summayhdyssanassa sen edusosa. (VISK 2008: § 432.)

Pauli Saukkonen (1973: 332–339) jaottelee suomen kielen yhdyssanat kolmeen päätyyppiin: 1. summatiivinen tyyppi (*sinivalkoinen*), 2. iteratiivinen tyyppi (*aiiai, ohoh*) ja 3. determinatiivinen tyyppi (*kivitalo*). Lisäksi kolmannelle päätyypille on Saukkosen mukaan eroteltavissa neljäs tyyppi, jossa on kyse lauseen tai lausekkeen derivaatiosta (*lahnankutu, nyrkkitappelu*). Aarni Penttilä (1963: 260–271) puolestaan jakaa yhdyssanat kolmeen pääryhmään samoin kuin Saukkonen, mutta lisäksi hän lisää tyyppilistaan yhdysverbit ja -adverbit. Saukkosen tapa ryhmitellä yhdyssanat perustuu sanojen syvära-kenteeseen. Determinatiivisten yhdyssanojen merkitys ei koostu aina osiensa summasta. *Kivitalo* ei siis tarkoita sellaista kaksijakoista asiaa, jonka toinen puoli on *kivi* ja toinen *talo*. Periaatteessa tällainen yhdyssana on **lyhenne** suuremmasta kokonaisuudesta. Riittävän suuri frekvenssi ja merkityksen yksiselitteisyys tyypitetystä muodosta huolimatta synnyttävät lyhenteen. Yleensä suomen kielen yhdyssanoista ei ole luettavissa sitä, mikä on yhdysosien välinen merkityssuhde, jolloin yhdyssanoja voidaan pitää muodollisesti vajaina. Esimerkiksi lyhenteen *kivitalo* muoto ei paljasta sitä, tarkoittaako sana ’taloa, joka on kiven vieressä’, ’kiveä, joka on talossa’, ’kivestä tehtyä taloa’, ’kivenmuotoista

talo' tai muuta sellaista. Siitä huolimatta sana on yksiselitteinen, koska selitys on vakiintunut yleisimmän merkityksen mukaisesti. Sen, millaista suurempaa kokonaisuutta sanan muodon eli pintarakenteen lyhenne edustaa, paljastaa vasta yhdyssanan syvärakenne. Esimerkiksi yksi Saukkosen determinatiivisten yhdyssanojen tyypeistä on *kaupungintalo*-tyyppi (*AnB*), jonka syvärakenne on 'B, joka kuuluu A:han'. (Saukkonen 1973: 332.)

2.2.3. Yhdyssanojen oikeinkirjoituksesta

Yhdyssanojen oikeinkirjoitusta voi hämätä se, että puheessa yhdyssanan osien väliin voi jäädä tauko. Nykyisin englannin kielellä on niin suuri vaikutus, että se voi vaikuttaa yhdyssanojen oikeinkirjoitukseen, sillä englannin kielessä kirjoitustapa on toisenlainen (vrt. *kivitalo* ja *stone house*). (Alho & Kauppinen 2009: 36.)

Sanojen yhteen ja erilleen kirjoittamisessa kannattaa keskittyä miettimään, onko kysymyksessä yksi käsite. Käsitteen nimitys on tyypillisesti yhdyssana. (Iisa ym. 2012: 138.) Ongelman yhdyssanojen ja sanaliittojen välillä luo se, ettei tiedetä, kirjoitetaanko kaksi läheisesti yhteen kuuluvaa sanaa yhteen yhdyssanaksi vai erilleen sanaliitoksi (Räikkälä, Maamies & Eronen 1996: 5; Niinimäki 1992a: 283). Yhdyssanan osien väliin ei voida yleensä lisätä mitään. Jo alakoulussa opetetaan, että jos sanojen väliin ei sovi *-kin*-liitepartikkeli, sana on yhdyssana (*sydänkin suru* vrt. *sydänsurukin*). On kuitenkin muistettava, ettei tämä sääntö päde kaikkiin sanoihin (*toisenkinlainen*).

Sanojen yhteen ja erilleen kirjoittamisen tulkitsemisessa hankalimpia ovat tapaukset, joissa määriteosa on jossain muussa kuin nominatiivimuodossa (Häkkinen 1997: 147). Erityisesti genetiivialkuiset yhdyssanat tuottavat kirjoittajille ongelmia (esim. Järvenpää 2009; Ylikulju 2003). Suomen kielessä on rakenteita, jotka ovat mahdollisia sekä yhdysanoina että sanaliitteinä (esim. *talon poika* vrt. *talonpoika*). Tämä vaikeuttaa entisestään genetiivialkuisen yhdyssanojen oikeinkirjoitusta. (Häkkinen 1997: 146.) Näissä tapauksissa raja yhdyssanan ja sanaliiton välillä on horjuva. Määriteosan referentiaalisuus määrää, kirjoitetaanko sanat yhteen vai erilleen. Jos määriteosana oleva substantiivi on epäreferentiaalinen, sanat kirjoitetaan yhteen (*talonpoika*). Jos määriteosana oleva substantiivi viittaa tiettyyn tarkoitteeseen, sanat kirjoitetaan erilleen (*tämän talon poika*). Myös kiteytyminen antaa ratkaisun sille, kirjoitetaanko sanat yhteen vai erilleen. Kiteytyminen

ilmenee merkityksen erikoistumisena: yhdyssana on eriaineisesta variantistaan eriytynyt leksikaalistuma ja ilmaisee omaa käsitettään (esim. *äidinkieli*). (VISK 2008: § 402.)

Yhdyssanat voivat olla vakiintuneita, jolloin ne esiintyvät sanakirjoissa hakusanoina. Lisäksi yhdyssanat voivat olla tilapäisiä, joiden merkitys selviää sanan käyttöyhteydestä. (VISK 2008: § 399.) Tilapäiset yhdyssanat kuuluvat käyttäjänsä leksikkoon mutta eivät yhteiseen normien mukaan muodostettuun sanastoon (Niinimäki 1991: 70). Tilapäisiä yhdyssanoja koskee samat oikeinkirjoitussäännöt kuin vakiintuneitakin, minkä vuoksi sanelutestini ei sisällä ainoastaan vakiintuneita (esim. *kunniamerkki*, *päiväkirjamerkintä*) vaan myös tilapäismuodosteisia yhdyssanoja (esim. *Kauko-ohjainlaite*, *taka-akselinkiin-nike*).

Sanoja voidaan yhdistää myös käyttämällä yhdysviivaa eli **yhdysmerkkiä**. Yhdysosat kytkeytyvät toisiinsa yhdysmerkillä, kun eri yhdysosiin kuuluvat samat vokaalit osuvat peräkkäin (*talvi-ilta*, *rekka-auto*, *murto-osa*). Yhdysmerkkiä käytetään lisäksi silloin, kun yhdysosana on kirjain, numero, kirjainsana, lyhenne tai muu ortografinen aines (*A-porras*, *6-kerroksinen*, *EU-maat*, *digi-tv*, *%-osuus*.) Yhdysosien väliin merkitään yhdysmerkki silloin, kun yhdysosa on erisnimi, sitaattilaina tai sitaatinomainen sana (*Paavo-setä*, *Italian-matka*, *natsi-Saksa*, *tax-free-myynti*, *aivokuolema-käsite*). Yhdysosa voi olla myös useasanainen kielenaines, jolloin ennen yhdysmerkkiä jätetään sananväli (*pro gradu -tutkielma*, *New Yorkin -matka*, *Romuttuuko perhe 80-luvulla -seminaari*). (VISK 2008: § 401.) Lisäksi yhdysmerkillä osoitetaan yhteisen osan poisjättöä rinnasteisissa yhdyssanoissa (*luku- ja kirjoitustaito*, *jääpallo ja -kiekko*) (Itkonen & Maamies 2011: 26).

Kirjoittajan on usein pysähdyttävä miettimään, kirjoittaako perättäiset sanat yhteen vai erilleen. Huomio kannattaakin kiinnittää painotukseen, koska yhdyssanassa on vain yksi pääpaino (1. tavulla) ja sanaliitoissa niitä on kaksi tai enemmän (kunkin sanan 1. tavulla). Useinkaan painotuksen tarkastelu ei auta ratkaisemaan, onko kyseessä yhdyssana vai sanaliitto. Tulkinnanvaraisissa tapauksissa on yleensä suosittava erilleen kirjoittamista. Vain vakiintuneet tai sellaiset tapaukset, joissa yhteen kirjoittaminen on ainoa perusteltu tapa, kirjoitetaan yhteen. Kuitenkin myös tapauksia, joita ei yleensä kirjoiteta yhteen, voidaan kirjoittaa yhteen, mikäli siitä on selvyuden kannalta etua (esim. *talon tytär* mutta *järveen hukkuneen talontyttären tarina*). (Ikola 2001: 107, 110.)

Sanojen yhteen ja erilleen kirjoittamisen hallitsee kokonaisvaltaisesti vasta sitten, kun on perehtynyt sanojen välisiin suhteisiin. Lisäksi on lähestyttävä yhdyssanakysymystä sanarakenteen ja merkityksen muodostumisen näkökulmasta. Vaikka niin usein ajatellaankin, eivät yhdyssanat ole pelkkä oikeinkirjoituskysymys, vaan iso merkitys on myös sillä, kun kirjoittaa sanoja yhteen ja erilleen, saa ilmaistuksi eri merkityksiä. Tämä merkitysero, joka yhteen ja erilleen kirjoittamisesta syntyy, on yksi suomen kielen rikkaimmista ja hienovaraisimmista kielenilmiöistä. Sanoja kirjoittamalla siis rakennat merkityksiä ja samalla jäsennät maailmaa. Sanoja yhteen kirjoittamalla voidaan muodostaa hyvinkin tarkkarajaisia käsitteitä ja termejä, ja kun samat sanat kirjoitetaan erilleen, ne säilyttävät omat merkityksensä ja ilmaisevat yksittäisiä tapauksia (esim. *märkä puku* ~ *märkäpuku*, *siskon peti* ~ *siskonpeti*, *äidin maito* ~ *äidinmaito*). (Luukkonen 2006: 280.)

Yhdyssanojen oikeinkirjoitussäännöt eivät kuitenkaan ole yksiselitteisiä. Säännöt ja ohjeistukset sisältävät paljon yksityiskohtia, ja monet niistä ovatkin hyödyllisiä ja auttavat päättämään yhteen ja erilleen kirjoittamisen synnyttämän merkityseron. Säännöt eivät kuitenkaan sisällä kaikkia tapauksia, ja lisäksi on riittämiin myös niitä tapauksia, jotka voidaan kirjoittaa sekä erilleen että yhteen ilman merkityksen muuttumista (esim. *pöytäkirjantarkastaja* tai *pöytäkirjan tarkastaja*). Keskeisin ohjeiden lähtökohta onkin oikean merkityksen ilmaiseminen yhdyssanaksi tai sanaliitoksi kirjoittamalla. Sääntöjen yksioikoinen noudattaminen siten, että kirjoittaa samoin aina tietyn tyyppisen ilmaukset, voi aiheuttaa sen, että syntyy tapauksia, jossa sääntö vaikuttaa oikealta mutta merkitys väärältä (esim. *nuori pari*, *pitkä perjantai* vrt. *nuoripari*, *pitkäperjantai*). (Luukkonen 2006: 290.)

2.3. Sanaliitto

Sanat voivat olla suomen kielessä toisiinsa nähden erillisiä sanoja, sanaliittoja tai yhdysanoja. Toisiinsa nähden erilliset sanat ilmaisevat tarkoitteensa itsenäisesti ilman jonkin toisen sanan läheisyyttä. Sanaliitossa sanat liittyvät läheisesti yhteen, mutta eivät yhdysanojen tavoin muodosta aina vakiintunutta käsitettä. Merkitysseikat siis liittävät yhteen sanaliiton osat. (Luukkonen 2006: 283.)

Käsitteenä **sanaliitto** on väljä: se tarkoittaa mitä tahansa kahden tai useamman sanan muodostamaa syntaktista kokonaisuutta (Häkkinen 1997: 147). Yhdyssanojen ja sanaliittojen välinen raja ei aina ole selkeä. Sanaliiton osien välinen yhteys on yhdyssanojen osia löyhempi. (Häkkinen 1985:30.) Sanaliitot esitetään usein kielioppaissa lähinnä opeteltavina listoina (ks. esim. Iisa ym. 2002: 141–143).

Merkityksen lisäksi erilleen kirjoittamiseen vaikuttavat rakenteelliset seikat. Seuraavat yhtymässä olevat seikat saattavat vaikuttaa tai estää sanayhtymän alttiuden kiteytää yhdyssanaksi: määritteen asemassa on yhdyssana (*nahkatakan tasku*), useasanainen lauseke (*vapaan kanan muna*) tai monikkomuotoinen sana (*isien maille*) tai määrite sisältää liitepartikkelin (*merenkin rannassa*) tai possessiivisuffiksiin (*poikani tytär*). Yhteen kirjoittaminen ei yleensä ole mahdollista, jos määritteessä on liitepartikkeli tai possessiivisuffiksi. (vrt. kiteytyneet tapaukset, kuten *toisenkinlainen*, *paikkansapitävä*, *paikallaanolo*). (VISK 2008: § 402.)

2.4. Syitä kirjoitustaidon heikkenemiseen

Suomalaisten oikeinkirjoitustaitojen uskotaan heikentyneen viime vuosikymmeninä, ja myös tutkimukset puoltavat tätä uskomusta. Äidinkielen ylioppilaskokeiden tulokset ovat systemaattisesti laskeneet vuodesta 1995 vuoteen 2006. Kiitettävän arvosanan saaneiden osuus on tuossa ajassa pudonnut kolmanneksen, kun taas heikoimpien, approbaturin ja lubenter approbaturin kirjoittavien, määrä on kasvanut yli 50,0 prosenttia. (Leino 2006: 591.)

Kotimaisten kielen keskuksen kielenhuolto-osaston eli Kielitoimiston tekemän tutkimuksen mukaan äidinkielen ylioppilaskokeen sensoreiden mielestä oikeinkirjoitusvirheet ovat yleistyneet. Tilastojen mukaan tulosten heikentyminen on alkanut näkyä jo 1990-luvun puolivälissä. Oikeinkirjoituksen heikentyminen koskee eniten heikoimpia kirjoittajia, sillä keskitason ja parhaiden kirjoittajien taso on pysynyt kutakuinkin ennallaan. (Maamies 2002: 12.)

Sensorit ovat pitäneet äidinkielen liian pieniä tuntimääriä isoimpana muutokseen vaikuttavana syynä. Toiseksi ja kolmanneksi yleisimpinä syinä on mainittu oppilaiden lukuharrastuksen vähäisyys sekä opetuksen sisältö. Tutkimus on osoittanut myös valitettavan tosiasian: ilmeisesti muiden aineiden opettajan hyväksyvät kirjallisissa tehtävissä oppilailtaan millaista kieltä tahansa. Toisaalta myös erilaiset viestimet välittävät runsaasti kielenkäytön malleja. (Maamies 2002: 16–17.) Lyytikäisen (2000: 128) lukiolaiset eivät lue enää kuin kapulakielisiä oppikirjoja, jolloin tutustumista muihin kirjakielen malleihin ei tapahdu. Kirjoitustaidon heikkenemiseen voidaan siis pitää syynä myös oppilaiden pohjatietojen hataruutta eli yhteisen kielen puutetta.

Oppilaat kyllä opettelevat kouluissa yhdyssanojen oikeinkirjoitusta paljonkin, mutta huomio kiinnitetään herkästi epäolennaisiin seikkoihin. Opetuksessa painotetaan liiaksi oikeakielisyyšnäkökulmaa sananmuodostuksellisen jäädessä taka-alalle. Oikeinkirjoitusasiana yhdyssanat ovat hyvin monimutkainen ja pieniin yksityiskohtiin pirstoutuva asia, jolloin liika oikeinkielisyyteen painottuva opetus voi pahimmassa tapauksessa jopa lisätä kirjoittajan hahmotusvaikeuksia. Jos yhdyssanoja käsiteltäisiin nykyistä enemmän sananmuodostuksen kannalta, voitaisiin kiinnittää paremmin huomiota yhdyssanan rakentamiseen ja merkitykseen. Tällaisen opetuksen kautta kielenkäyttäjälle saattaisi muodostua yhtenäisempi kuva yhdyssanoista. (Niinimäki 1992b: 28.) Marja Ylikulju (2003: 100) on Niinimäen kanssa samoilla linjoilla: yhdyssanat opittaisiin hahmottamaan kunnolla eikä opittaisi ainoastaan irrallisia sääntöjä, jos kouluopetuksessa painotettaisiin enemmän sananmuodostusnäkökulmaan.

Paula Sajavaaran (2000: 90) kirjoittaa, että normien perusteiksi on kielenkäyttäjryhmien ohella osoitettu myös kieleen itseensä perustuvia normitus- ja arviointikriteereitä, joita ovat loogisuus, johdonmukaisuus, täsmällisyys, tehokkuus, pihtaus, esteettisyys ja käytön kätevyys. Kuitenkaan mikään normitusperuste ei ole yleispätevä ja kiistaton. Sari Maamiehen (2002: 13) mukaan puutteet oikeinkirjoituksessa ovat usein merkki kirjoittajan vaikeuksista laajemminkin – se on oire tottumattomuudesta kirjoitetun kielen tuottamiseen. Oikeinkirjoitus on tekstin pinta, ja usein ajatellaan, että teksti voidaan huoltaa tarkistamalla oikeinkirjoitus.

Vielä ainakin 2000-luvun alussa yhteiskunta vaati yhä enemmän hyvää suullista ja ennen kaikkea kirjallista ilmaisutaitoa. Ellei äidinkieltä ja sen kirjallisia konventioita hallinnut,

ei yhteiskunnan huipputehtäviin ollut mahdollista nousta. Vastaavasti kirjoitustaidoton on voinut kokea syrjäytymistä. (Lyytikäinen 2000: 132.) Hiidenmaa (2003: 263) on tuonut toisen näkökulman yhteiskunnan muutokseen liittyen: puhutunkin median avulla voi tulla mahdollisuus yhteiskunnalliseen nousuun. Työnjako voi toisaalta tukea erikoistumista ja tehtävien jakoa niin, ettei kaikkien enää tarvitsekaan osata kirjoittaa tekstejä.

Pirjo Karjalainen (2008: 17) kirjoittaa pro gradu -tutkielmassaan, ettei kielenkäytön virheitä kannattane arvioida siltä kannalta, mitä haittaa niistä on. Oikeinkirjoitusvirheen tuloksena voi olla väärinymmärrys tai tekstin tulkinnan päinvastaisuus. Joku lukija saattaa hyvinkin hyväksyä kielivirheet eikä tee niistä suurempaa numeroa, mutta lukeminen voi kuitenkin häiriintyä. Sen sijaan joku toinen lukija saattaa jopa loukkaantua, jos teksti sisältää paljon kirjoitusvirheitä. Kielivirheiden runsaus saattaa hyvinkin johtaa koko tekstin lukematta jättämiseen. Karjalainen painottaa, ettei lukija voi myöskään tietää, johtuvatko kirjoitusongelmat osaamattomuudesta vai välinpitämättömyydestä. Ihminen tekstin takana ei nimittäin ole sama kuin hänen tekstinsä, joten kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä kannattaa varoa.

3. AINEISTON KÄSITTELY

Sanelussa testattavat sanat jakautuvat kolmeen eri pääryhmään: kaksiosaiset yhdyssanat, kolmiosaiset yhdyssanat ja sanaliitot. Kaksi- ja kolmiosaiset yhdyssanat jakautuvat yhteensä 16 eri luokkaan määriteosan sijamuodon ja sen mukaan, sisältääkö yhdyssana yhdysmerkin. Kaksiosaiset yhdyssanat jakautuvat neljään luokkaan ja kolmiosaiset kahteentoista. Lisäksi sanaliitot ovat omana luokkanaan. Käsittelen kaikki luokat erilleen ja olen nimennyt ne yhdellä luokkaan kuuluvalla testisanalla, lukuun ottamatta sanaliittoja. Esimerkiksi kaksiosaisien yhdyssanojen ensimmäisen luokan olen nimennyt *kunniamerkki*-luokaksi, sillä *kunniamerkki* on yksi sen luokan testattavista yhdyssanoista. Käytän näitä luokkien nimityksiä väliotsikkoina. Analyysiosio etenee siten, että aluksi käsittelen kaksiosaiset yhdyssanat, sen jälkeen kolmiosaiset, minkä jälkeen käsittelen omana lukunaan yhdysmerkin sisältävät yhdyssanat ja lopuksi omassa luvussaan sanaliitot. Analyysini pääluokat ovat siis kaksiosaiset yhdysmerkittömät yhdyssanat, kolmiosaiset yhdysmerkittömät yhdyssanat, yhdysmerkin sisältävät yhdyssanat sekä sanaliitot. Vertailen ammatikoululaisten ja lukiolaisten yhdyssanaosaamista rinnakkain koko analyysin läpi, jolloin on helpompi käsitellä eroja ja näin ollen välttyään toistamiselta ja edestakaisin lukemiselta.

Jokainen luokka sisältää vähintään kolme esimerkkiä. Mikäli virke sisältää toisen eri luokkaan kuuluvan analysoitavan kohdan, on virke sijoitettu kaikkiin niihin luokkiin, joihin siinä olevat testattavat sanat kuuluvat. Virkkeistä olen alleviivannut testattavat yhdys sanat ja sanaliitot. Lisäksi virkkeestä on kursivoitu ja lihavoitu luokkaan kuuluva yhdys sana tai sanaliitto. Jos virke kuuluu useaan luokkaan, on toiseen luokkaan kuuluva yhdyssana tai sanaliitto jätetty kursivoimatta ja lihavoimatta. Tällöin käsittelyssä olevan luokan yhdyssana erottuu virkkeestä paremmin. Erilaisia virkeitä on yhteensä 52, ja niiden jokaisen perään on merkattu sulkeisiin virkkeen numero varsinaisessa sanelutestissä. Virkkeissä on täydennettäviä vastauskohtia kaikkiaan 68, joista kolme olen jättänyt analyysistä pois. Nämä vastauskohdat sisältyvät virkkeisiin, joiden numerot ovat 8, 23 ja 52. Näistä virkkeet 8 ja 23 sisältävät kummatkin kaksi täydennettävää vastauskohtaa, ja molemmista olen jättänyt toisen analyysistä pois. Poisjätetyt vastauskohdat olen jättänyt alleviivaamatta, lihavoimatta ja kursivoimatta analyysissä, mutta liiteosiossa kohdat näkyvät merkittyinä.

Tulosten laskennasta olen jättänyt pois tyhjäksi jätetyt ja sellaiset vastauskohdat, jotka on täytetty vaillinaisesti tai sana on kirjoitettu siten väärin, ettei se enää kuulu käsittelyssä olevaan luokkaan. Vaillinaiseksi vastaukseksi olen luokitellut sellaiset kohdat, joissa sanoista on jätetty jotain pois. Vaillinaiseksi vastaukseksi olen siis luokitellut esimerkiksi sanan *Auringonsiemenet*, kun vastauskohtaan olisi pitänyt kirjoittaa *Auringonkukansiemenet*. Testisanan *sisäasiainministeriksi* on useampi oppilas kirjoittanut väärin jättäen välistä genetiivimuodon pois (*sisäasiainministeriksi*). Nämä vastaukset olen jättänyt laskelmista pois, vaikka sana olisikin kirjoitettu oikein, sillä ilman määräiteosan genetiivimuotoa, yhdyssana ei kuulu enää samaan luokkaan alkuperäisen *sisäasiainministeri*-sanan kanssa. Kyseisen sanan kohdalla olen kuitenkin hyväksynyt laskelmiin vastauksen, joka on kirjoitettu muotoon *sisäasianministeriksi*, koska se sisältää genetiivin *n*-tunnuksen, eikä monikon *i:n* puuttuminen aiheuta yhdyssanalujan muuttumista.

Koska tulosten tarkastelussa keskityn ainoastaan yhteen ja erilleen kirjoittamiseen, en huomioi muita kirjoitusvirheitä, joita testiin osallistuneet oppilaat ovat mahdollisesti tehneet. Tällaisia virheitä ovat muun muassa pieni alkukirjain virkkeen alussa silloin, kun virke alkaa testisanalla, *i*- ja *ä*-kirjainten pisteiden puuttuminen tai sellaisen kirjaimen puuttuminen, joka ei aiheuta yhdyssanan luokan muuttumista (esim. *Poliisipälikölle*). Joissakin tapauksissa osallistujat ovat kirjoittaneet testisanan siten, että sanan merkitys muuttuu. Näin on tapahtunut esimerkiksi sanan *verenluovutustilaisuus* kohdalla, kun alkukirjain *v* on vaihdettu *m*-kirjaimeksi ja näin on muodostunut sana *merenluovutustilaisuus*. Luultavasti sanelun ääninauhalla on ollut jonkinlainen häiriö kyseisen sanan tai virkkeen kohdalla. Olen siis hyväksynyt kaikki sellaiset vastauskohdat, joissa yhdyssanan kirjoitusasu on poikennut alkuperäisestä, vaikka sanan merkitys olisikin muuttunut. Ainoastaan ne tapaukset, joissa kirjoitusasun poikkeavuus muuttaa testisanan luokkaa, olen jättänyt pois tuloslaskennasta.

Käytän analyysissäni vertailukohteena Tarja Eerolan (2010) lukion abiturienteille teettämän osittaissanelutestin tuloksia. Eerolan analyysimenetelmä poikkeaa omastani, sillä hän on koodannut abiturienttien vastaukset, jotka on analysoitu lukuisten erilaisten muuttujien mukaan tilastonkäsittelyohjelmaa apuna käyttäen. Eerola on käsitellyt analyysissään erikseen kaksi- ja kolmiosaiset yhdyssanat sekä sanaliitot. Hän ei ole minun tapaan kuitenkaan käsitellyt yhdysmerkittämiä ja yhdysmerkin sisältäviä yhdyssanoja erikseen,

mikä tarkoittaa sitä, että olen joutunut paikoittain laskemaan itse Eerolan taulukoista saatavien lukujen mukaan joitakin vertailulukuja. Näiden lukujen eteen olen analyysissäni merkinnyt noin-sanan ilmaisemaan sitä, että luku on laskettu jo valmiiksi pyöristetyistä prosenttiluvuista. Eerola on siis laskenut kaksi- ja kolmiosaisiin yhdyssanojen tuloslukuihin mukaan sekä yhdysmerkilliset että yhdysmerkittömät yhdyssanat. Hän on kuitenkin erillisessä luvussa käsitellyt myös yhdysmerkin käyttöä. Analyysissäni nimitän Eerolan informantteja abiturienteiksi ja omia informanttejani ammattikoululaisiksi ja lukiolaisiksi. Pääasiassa vertailen tuloksia Eerolan saamiin tuloksiin, mutta olen myös paikoittain viitannut muihin yhdyssanoja käsitteleviin tutkimuksiin (esim. Marja Ylikulju 2003 ja Heini Järvenpää 2009).

4. KAKSIOSAISET YHDYSSANAT

Sanelun testattavista yhdyssubstantiiveista kaksiosaisia on yhteensä 20. Nämä yhdyssanat jakautuvat kolmeen eri luokkaan määriteosan mukaan: nominatiivi- ja genetiivialkuihin sekä sellaisiin, joiden määriteosana on epäitsenäinen lekseemi. Epäitsenäisellä lekseemillä tarkoitan prefiksiä eli sidonnaista morfeemia, joka kiinnittyy sanavartalon alkuun (esim. *ulko-*, *sisä-*, *nyky-*) (VISK 2008: § 172). Lisäksi nominatiivialkuiset yhdyssanat jakautuvat yhdysmerkittömiin ja yhdysmerkin sisältäviin yhdyssanoihin. Tällöin kaksiosaiset yhdyssanat jakautuvat yhteensä neljään eri luokkaan. Yhdysmerkin sisältävät yhdyssanat käsittelen erilleen luvussa 6, joten tässä luvussa käsittelen kolmeen eri luokkaan kuuluvat yhdyssanat. Olen nimennyt nämä luokat esimerkkisanoin: *kunniamerkki-*, *vanginvartija-* sekä *nykytaide-*luokka. Kaksiosaisista yhdyssanoista neljä on yhdysmerkin sisältäviä, jolloin yhdysmerkittömiä on yhteensä 16. Nämä 16 testisanaa on sisällytetty sanelutestissä viiteentoista eri virkkeeseen.

4.1. *Kunniamerkki*-luokka

Kunniamerkki-luokkaan kuuluvat ne kaksiosaiset yhdyssanat, jotka ovat nominatiivialkuisia ja yhdysmerkittömiä. Yhteensä tämän luokan sanoja on sanelutestissä kahdeksan, ja niitä testataan seitsemässä eri virkkeessä.

- Poliisipäällikölle* myönnettiin *kunniamerkki*. (11)
- Matalaenergiatalot* herättivät kiinnostusta *asuntomessuilla*. (36)
- Ammattikoulussa* opitaan ammattiin *käytännön työtä* tekemällä. (39)
- Minulla on *lauantaiaamuna* töitä. (41)
- Vanhat *kalliomaalaukset* muistuttavat *tikku-ukkopiirroksia*. (45)
- Raaka-ainepula* ajaa *muovitehtaita* ahtaalle. (48)
- Lehdessä oli *merenkulkijoille* tarkoitettu *sää tiedotus*. (49)

Ammattikoululaisten vastauskohdista kuusi on jätetty tyhjäksi ja neljä täytetty vaillinaisesti (esim. *messuilla*). Yksi ammattikoulun pojista on kirjoittanut *asuntomessuilla*-sanan sijasta *talo messuilla*, jonka olen ottanut laskuissa huomioon, sillä yhteen kirjoitettuna kyseinen sana kuuluisikin juuri tähän luokkaan. Yhteensä ammattikoulun vastauksista on tulkittavissa 318 kohtaa. Lukiolaisten vastauksista neljä on jätetty tyhjäksi ja kolme on täytetty vaillinaisesti. Lisäksi kaksi vastauksista poikkeaa alkuperäisestä yhdyssanasta,

mutta olen hyväksynyt ne oikeiksi vastauksiksi, sillä sanojen yhteen kirjoittamisessa ei ole tapahtunut virhettä (*kiinteistömessuilla, muovipullotehtaita*). Tulkittavissa olevia lukiolaisten vastauksia on yhteensä 465. *Kunniamerkki*-luokan vastauskohdista on tulkittavissa siis yhteensä 783, joista 368 on tyttöjen ja 415 poikien kirjoittamia.

Kaikista *kunniamerkki*-luokan yhdyssanoista virheellisesti on kirjoitettu 19,0 % (149 norminvastaista). Ammattikoululaisten 318 vastauksesta virheellisesti on kirjoitettu 97 (30,5 %). Lukiolaiset ovat olleet selkeästi parempia, sillä heidän vastauksistaan väärin erilleen on kirjoitettu 52 eli 11,2 %. Tytöt ovat kirjoittaneet 368 vastauksestaan norminvastaisesti 54 (14,7 %). Poikien 415 vastauksesta virheellisesti on kirjoitettu 95 eli 22,9 %. Taulukoon 2 olen koonnut oikeiden ja väärin vastausten lukumäärät jokaisen *kunniamerkki*-luokkaan kuuluvan yhdyssanan osalta.

TAULUKKO 2. *Kunniamerkki*-luokan yhdyssanojen oikeiden ja väärin vastausten lukumäärät (O = Oikeat vastaukset, V = Väärät vastaukset).

	ammattikoululaisytytöt		ammattikoululaispojat		lukiolaisytytöt		lukiolaispojat		yhteensä	
	O	V	O	V	O	V	O	V	O	V
<i>Poliisipäällikölle</i>	13	3	10	15	27	4	25	3	75	25
<i>kunniamerkki</i>	15	1	20	5	31	0	31	0	94	6
<i>asuntomessuilla</i>	13	2	19	4	28	2	24	2	84	10
<i>Ammattikoulussa</i>	14	2	15	10	30	1	27	0	86	13
<i>lauantaiaamuna</i>	4	12	1	24	11	20	14	14	30	70
<i>kalliomaalaukset</i>	14	2	19	6	31	0	26	2	90	10
<i>muovitehtaita</i>	12	0	18	4	28	1	27	0	85	5
<i>säätiedotus</i>	14	2	20	5	29	2	27	1	90	10
yhteensä	99	24	122	73	215	30	198	22	634	149
%	80,5	19,5	62,6	37,4	87,8	12,2	90,0	10,0	81,0	19,0
O+V	123		195		245		220		783	

Heikoimmin *kunniamerkki*-luokan yhdyssanat ovat osanneet ammattikoululaispojat, joiden 195 vastauksesta norminmukaisesti on kirjoitettu 62,6 %. Ammattikoulupuolelta tytöt ovat olleet selkeästi poikia parempia, sillä tytöt ovat kirjoittaneet 80,5 % vastauksistaan norminmukaisesti. Lukiolaiset ovat kuitenkin olleet vielä parempia: tytöt ovat onnistuneet kirjoittamaan 245 vastauksestaan oikein 87,8 %, ja pojat puolestaan 220 vastauksestaan 90,0 %.

Ammattikoululaiset ovat osanneet parhaiten yhdyssanat *kunniamerkki*, *muovitehtaita* sekä *asuntomessuilla*. Näiden sanojen virheellisistä muodoista 13 on poikien kirjoittamia ja vain kolme tyttöjen kirjoittamia. *Muovitehtaita*-sanan on jokainen ammattikoululais-tyttö osannut kirjoittaa norminmukaisesti yhteen. Yhdyssanan *kunniamerkki* oikeinkirjoitus on ollut hallussa myös lukiolaisilla, sillä kaikki heistä ovat kirjoittaneet kyseisen yhdyssanan poikkeuksetta norminmukaisesti yhteen. Myös muut *kunniamerkki*-luokan yhdyssanat ovat aiheuttaneet lukiolaisten kohdalla virheettömiä vastauksia: *Ammattikoulussa*- ja *muovitehtaita*-sanat on molemmat kirjoitettu ainoastaan kerran norminvastaisesti, molemmat tyttöjen kirjoittamia. Yhdyssana *kalliomaalaukset* on myös osattu hyvin, sillä vain kaksi lukiolaispoikaa on kirjoittanut sen virheellisesti.

Selkeästi eniten virheitä on aiheuttanut yhdyssana *lauantaiamuna*, jonka oikeinkirjoituksessa on ollut ongelmia sekä ammattikoululaisilla että lukiolaisilla. Kyseisen yhdyssanan on kirjoittanut norminvastaisesti 36 ammattikoululaista ja 34 lukiolaista, joten *lauantaiamuna* on kirjoitettu norminvastaisesti peräti 70 kertaa. Koska *kunniamerkki*-luokan yhdyssanoista virheellisesti on kirjoitettu kaiken kaikkiaan 149, tarkoittaa se sitä, että virheellisistä vastauksista jopa 47,0 % koostuu *lauantaiamuna*-sanan virheistä. Tyypillisin norminvastainen tapa on ollut kirjoittaa *lauantaiamuna* erilleen (*lauantai aamuna*), sillä 70 virheellisestä vastauksesta 59 on kirjoitettu erilleen. Loput 11 ovat käyttäneet yhdysmerkkiä yhdysosien välillä (*lauantai-aamuna*).

Mikäli *lauantaiamuna*-sanaa ei otettaisi huomioon laskelmissa, olisi *kunniamerkki*-luokan yhdyssanoista virheellisesti kirjoitettu 11,6 %, joka on prosenttilukua 19,0 selkeästi pienempi. Onkin siis mielenkiintoista pohtia, mikä *lauantaiamu*-sanan oikeinkirjoituksessa on niin vaikeaa? On mahdollista, että kyseisen yhdyssanan oikeinkirjoitukseen vaikuttavat sanarajalle osuvat peräkkäiset vokaalit *i* ja *a*. Tämä mahdollisesti selittää yhdysmerkin käytön norminvastaisesti yhdysosien välissä. Kuitenkin suurin osa osallistujista on kirjoittanut yhdysosat erilleen toisistaan. Uskon tämän norminvastaisen kirjoitustavan johtuvan siitä, että määriteosana on viikonpäivä *lauantai*, mikä luultavasti sekoittaa oikeinkirjoitusta. Viikonpäivien, kuukausien ja juhlapyhien kirjoittamiseen liittyvät tietyt normit kuten pieni alkukirjain, mikä voi sekoittaa myös yhteen ja erilleen kirjoittamista.

4.2. *Vanginvartija*-luokka

Vanginvartija-luokkaan kuuluvat ne kaksiosaiset yhdyssanat, joiden määriteosa on geneetiivimuotoinen. Tämän luokan yhdyssanoja on sanelutestissä testattu neljässä eri virkkeessä. Jokainen virke sisältää yhden tähän luokkaan kuuluvan yhdyssanan, joten *vanginvartija*-luokan yhdyssanoja on yhteensä neljä.

Matti Meikäläinen on ammatiltaan *vanginvartija*. (9)
Työnantajalla on työnjohto-oikeus alaisiinsa nähden. (28)
 Lehdessä oli *merenkulkijoille* tarkoitettu sää tiedotus. (49)
Kahvinkeitin mukana täytyy aina olla kalkinpoisto-ohjeet. (47)

Kolme ammattikoululaispoikaa on jättänyt tyhjäksi vastauskohdan, johon olisi tullut sana *Työnantajalla*. Lisäksi saman sanan on täyttänyt vaillinaisesti (*Työn*) yksi lukiolaispoika. Ammattikoululaisten vastauksia on siis yhteensä 161, joista tyttöjen kirjoittamia on 64 ja poikien 97. Tulkittavissa olevista lukiolaisten vastauksista tyttöjen kirjoittamia on 124 ja poikien 111, joten yhteensä lukiolaisten vastauksia on 235. Hyväksyttäviä *vanginvartija*-luokan vastauskohtia on kaiken kaikkiaan 396, joista tyttöjen kirjoittamia on 188 ja poikien kirjoittamia 208.

Norminvastaisesti kaikista *vanginvartija*-luokan yhdyssanoista on kirjoitettu 53 (13,4 %). Norminmukaisesti kirjoitettuja vastauksia on siis yhteensä 343 eli 86,6 %. Ammattikoululaisten vastauksista virheellisesti erilleen oli kirjoitettu 41 yhdyssanaa, mikä prosenttilukuna on 25,5. Näistä 41 vastauskohdasta jopa 38 on poikien kirjoittamia. Lukiolaisten vastauksista norminvastaisesti on kirjoitettu ainoastaan 5,1 %. Tyttöjen 188 vastauksesta norminvastaisesti on kirjoitettu 5,9 %, kun poikien vastaava luku on jopa 20,1 %. Taulukosta 3 on nähtävissä oikeiden ja väärin vastausten lukumäärien jakautuminen geneetiivialkuisten kaksiosaisien yhdyssanojen osalta.

TAULUKKO 3. *Vanginvartija*-luokan yhdyssanojen oikeiden ja väärin vastausten lukumäärät.

	ammattikoululais-tytöt		ammattikoululais-pojat		lukiolais-tytöt		lukiolais-pojat		yhteensä	
	O	V	O	V	O	V	O	V	O	V
<i>vanginvartija</i>	14	2	10	15	29	2	26	2	79	21
<i>Työnantajalla</i>	16	0	12	10	31	0	26	1	85	11
<i>merenkulkijoille</i>	16	0	18	7	28	3	28	0	90	10
<i>Kahvinkeittimen</i>	15	1	19	6	28	3	27	1	89	11
yhteensä	61	3	59	38	116	8	107	4	343	53
%	95,3	4,7	60,8	39,2	93,5	6,5	96,4	3,6	86,6	13,4
O+V	64		97		124		111		396	

Ammattikoulun pojat ovat osanneet heikoimmin *vanginvartija*-luokan yhdyssanat, sillä heidän vastauksistaan vain 60,8 % on norminmukaisesti kirjoitettu, kun muiden ryhmien onnistumisprosentit ovat yli 90,0. Parhaiten ovat onnistuneet lukiolaispojat, joiden 111 vastauksesta oikein on kirjoitettu 107 eli 96,4 %. Ammattikoululaistytöt ovat olleet vain hiukan huonompia, sillä heidän 64 vastauksestaan norminmukaisesti on kirjoitettu 95,3 %.

Kymmenen ammattikoululaispojan lisäksi vain yksi lukiolaispoika on kirjoittanut yhdyssanan *Työnantajalla* norminmukaisesti erilleen. Yhteismäärällisesti saman verran (11) virheitä on aiheuttanut sana *Kahvinkeittimen*, jonka on kirjoittanut virheellisesti sekä yksi ammattikoululaistytö että yksi lukiolaispoika, kuusi ammattikoulun poikaa ja kolme lukion tyttöä. Kuitenkin yhteismäärällisesti vähiten norminvastaisuutta aiheutti testisana *merenkulkijoille*, jonka on kirjoittanut virheellisesti erilleen seitsemän ammattikoululaispoikaa ja kolme lukiolaistytöä.

Vääristä vastauksista 39,6 % koostuu *vanginvartija*-sanana virheistä. 21 virheellisestä vastauksesta 15 on ammattikoulun poikien kirjoittamia. Loput kuusi jakautuvat muiden kolmen ryhmän kesken tasan eli kaksi norminvastaisista vastausta ryhmää kohden.

4.3. Nykytaide-luokka

Sellaiset kaksiosaiset yhdyssanat, joissa määriteosa on epäitsenäinen lekseemi, kuuluvat *nykytaide*-luokkaan. Tämän luokan yhdyssanoja testataan sanelussa neljässä eri virkkeessä, joista jokainen sisältää yhden *nykytaide*-luokkaan kuuluvan yhdyssanan. Täten testattavia yhdyssanoja on yhteensä neljä.

Ministeriö haluaa tuplata internetin *vähimmäisnopeuden*. (18)

Maijan *lähikoulussa* opetetaan myös *ranskan kieltä*. (34)

Televisiosta voi katsoa erilaisia *luonto-ohjelmia*. (50)

Kiasmassa voit tutustua *nykytaiteeseen*. (43)

Nykytaide-luokkaan kuuluvien yhdyssanojen kohdalla kahteen vastauskohtaan on jätetty vastaamatta, joten niitä ei ole huomioitu tulosten laskennassa. Molemmat tyhjät vastauskohdat (*vähimmäisnopeuden* ja *lähikoulussa*) ovat ammattikoululaispoikien vastauslomakkeista. Ammattikoululaisten vastauksia on yhteensä 162 ja lukiolaisten 236, joten analysoitavia vastauskohtia on yhteensä 398. Näistä tyttöjen kirjoittamia on 188 ja poikien 210.

Kaiken kaikkiaan *nykytaide*-luokan yhdyssanoista norminvastaisesti on kirjoitettu 17,9 % (71 norminvastaista). Ammattikoululaisten 162 vastauksesta joka neljännes on kirjoitettu virheellisesti (25,3 %, 41 norminvastaista). Lukiolaiset ovat onnistuneet paremmin, sillä heidän 236 vastauksestaan kaikkiaan 30 eli 12,7 % on kirjoitettu norminvastaisesti. Sukupuolten osalta väärin kirjoitetut vastaukset jakautuvat siten, että tyttöjen kirjoittamia on yhteensä 27 (14,4 % kaikista tyttöjen kirjoittamista vastauksista) ja poikien kirjoittamia 44 (21,0 % kaikista poikien kirjoittamista vastauksista). Taulukkoon 4 olen koonnut *nykytaide*-luokan yhdyssanojen oikeiden ja väärin vastausten lukumäärät jokaisen ryhmän osalta.

TAULUKKO 4. *Nykytaide*-luokkaan kuuluvien yhdyssanojen oikeiden ja väärin vastausten lukumäärät.

	ammattikoululais-tytöt		ammattikoululais-pojat		lukiolais-tytöt		lukiolais-pojat		yhteensä	
	O	V	O	V	O	V	O	V	O	V
<i>vähimmäisnopeuden</i>	11	5	9	15	23	8	20	8	63	36
<i>lähikoulussa</i>	14	2	19	5	27	4	26	2	86	13
<i>Televisiosta</i>	16	0	25	0	31	0	28	0	100	0
<i>nykytaiteeseen</i>	12	4	15	10	27	4	24	4	78	22
yhteensä	53	11	68	30	108	16	98	14	327	71
%	82,8	17,2	69,4	30,6	87,1	12,9	87,5	12,5	82,2	17,8
O+V	64		98		124		112		398	

Nykytaide-luokan yhdyssanojen oikeinkirjoituksessa heikoimmin ovat onnistuneet ammattikoulun pojat, joiden vastauksista jopa 30,6 % on kirjoitettu norminvastaisesti. Lukiolaistyöt ja -pojat ovat olleet hyvin tasaväkisiä: Poikien 112 vastauksesta 12,5 % on kirjoitettu väärin. Tytöt ovat olleet vain hiukan huonompia, sillä heidän 124 vastauksestaan 12,9 % on kirjoitettu virheellisesti erilleen. Ammattikoulupuolen tytöt eivät jää kovinkaan kauas lukiolaisista; 64 vastauksesta norminvastaisesti on kirjoitettu 11 eli 17,2 %.

Sanan *Televisiosta* ovat kaikki osanneet kirjoittaa norminmukaisesti. Täydellinen oikeinkirjoitusprosentti *televisio*-sanalla johtunee siitä, että kyseinen sana on niin vakiintunut, ettei sitä ajatella yhdyssanaksi, joka muodostuu kahdesta eri sanasta (*tele* ja *visio*), vaan se mielletään yhdeksi lekseemiksi. *Televisio*-sana näyttää kokeneen samanlaisen ilmiön kuin sana *maailma*: Hakulisen (1979: 384) mukaan *maailma*-lekseemi edustaa semanttisesti kiintoisaa yhdynnäislajia, joka palautuu kantasuomeen (alk. kai 'maa + taivas'), mutta on nykysuomessa ainutlaatuinen substantiivi. Sitä ei ymmärretä *meri-ilman* vastakohtaksi, vaan se hahmotetaan nykyisessä kielenkäytössä yhdeksi lekseemiksi. Myös Eerolan (2010: 36) sanelussa on testattu *televisio*-sanaa, jonka kaikki abiturientit ovat osanneet kirjoittaa oikein.

Selkeästi eniten virheitä *nykytaide*-luokan sanoista on aiheuttanut yhdyssana *vähimmäisnopeuden*, joka on kirjoitettu yhteensä 36 kertaa norminvastaisesti. Näistä 36 vastauksesta ammattikoululaisten kirjoittamia on 20 (55,6 %) ja loput 16 (44,4 %) ovat lukiolaisten kirjoittamia.

4.4. Koonti kaksiosaisista yhdyssanoista

Vastauskohtia, joissa testataan yhdysmerkittäviä kaksiosaisia yhdyssanoja, on yhteensä 1 600. Näistä vastauskohdista 15 on jätetty tyhjäksi ja kahdeksassa kohdassa vastaus on jäänyt vaillinaiseksi (esim. *messuilla*, *tehtaita*). Tulosten laskennasta on siis jätetty huomioimatta yhteensä 23 vastauskohtaa, jolloin analysoitavia vastauskohtia on yhteensä 1 577. Näistä vastauksista 641 on ammattikoululaisten ja 936 lukiolaisten kirjoittamia.

Kaksiosaisista yhdysmerkittömistä yhdyssanoista norminmukaisesti on kirjoitettu 82,7 % (1 304). Eerolan (2010: 35–37) sanelun kaksiosaisista yhdysmerkittömistä yhdyssanoista oikein yhteen on kirjoitettu noin 87,0 %. Ammattikoululaisten 641 yhdyssanasta norminmukaisesti on kirjoitettu 72,0 % (462). Lukiolaiset puolestaan ovat kirjoittaneet vastauksistaan 90,0 % (842 kpl) oikein. Taulukosta 5 on nähtävissä oikeiden ja väärin vastausten jakautuminen testiin osallistuneiden välillä. Taulukon arvot ovat prosenttilukuja.

TAULUKKO 5. Kaksiosaisien yhdysmerkittömien yhdyssanaluokkien oikeiden ja väärin vastausten lukumäärät prosentteina (%).

	ammattikoulu- laistytöt		ammattikoulu- laispojat		lukiolaistytöt		lukiolaispojat	
	O	V	O	V	O	V	O	V
<i>kunniamerkki-</i> luokka	80,5	19,5	62,6	37,4	87,8	12,2	90,0	10,0
<i>vanginvartija-</i> luokka	95,3	4,7	60,8	39,2	93,5	6,5	96,4	3,6
<i>nykytaide-</i> luokka	82,8	17,2	69,4	30,6	87,1	12,9	87,5	12,5
kaikki luokat yhteensä	84,9	15,1	63,8	36,2	89,0	11,0	91,0	9,0

Eniten norminmukaisia vastauksia ovat tuottaneet lukiolaispojat, joiden onnistumisprosentti kaikkien kaksiosaisten yhdysmerkittömien yhdyssanojen osalta on 91,0 % (403 norminmukaista vastausta). Selkeästi heikoimmin onnistuivat ammattikoulun pojat, sillä heidän vastauksistaan 141 eli 36,2 % on kirjoitettu norminvastaisesti. Kun eri luokkia tarkastellaan erilleen, huomataan lukiolaispoikien suoriutuneen parhaiten jokaisessa luokassa. Lukion tytöt ovat onnistuneet toiseksi parhaiten lukuun ottamatta *vanginvartija*-luokkaa, jossa ammattikoululaistytöt (95,3 %) ovat olleet hieman lukiolaistytöjä (93,5 %) parempia. Ammattikoululaispojat ovat tuottaneet eniten norminvastaisia vastauksia jokaisessa luokassa.

Vaikka lukiolaispojat ovatkin kirjoittaneet eniten norminmukaisia vastauksia, laskee ammattikoululaispoikien onnistumisprosentti kaikkien poikien keskinäistä onnistumisprosenttia: ammattikoulun ja lukion poikien kirjoittamia vastauksia on yhteensä 833, joista 78,3 % (652) on kirjoitettu norminmukaisesti. Tyttöjen tuottamia vastauksia on yhteensä 744, joista 652 eli 87,6 % on kirjoitettu norminmukaisesti. Myös Eerolan (2010: 35–37) tutkielman mukaan tytöt ovat onnistuneet poikia paremmin: tyttöjen onnistumisprosentti on 89,2 ja poikien 79,9. Jos ammattikoululaisten vastauksia ei otettaisi huomioon, olisi hyvin poikkeuksellista, että pojat ovat pärjänneet tyttöjä paremmin, sillä kaikissa yhdysanojen oikeinkirjoitusta käsittelevissä tutkimuksissa pojat ovat olleet lähestulkoon aina tyttöjä huonompia (ks. esim. Niinimäki 1991; Vuorinen 2003; Ylikulju 2003; Järvenpää 2009; Hietalahti 2011).

Kaksiosaisten yhdysmerkittömien yhdyssanojen kohdalla tyypillisempi norminvastainen tapa on ollut kirjoittaa sanat erilleen. Kaikista virheellisistä vastauksista (273) erilleen on kirjoitettu 257 (94,1 %). Loput 16 on kirjoitettu yhteen virheellisesti yhdysmerkkiä käyttäen. Yksi näistä 16 virheellisestä yhdyssanasta (*nyky-taiteeseen*) kuuluu *nykytaide*-luokkaan, loput ovat *kunniamerkki*-luokan yhdyssanoja. Yhdysmerkkiä on käytetty *kunniamerkki*-luokan yhdyssanoissa *lauantaiaamuna* (11 kertaa), *sää tiedotus* (3) ja *asuntomesuilla* (1). Lukiolaistytöt ovat olleet herkempiä käyttämään yhdysmerkkiä, sillä jopa 10 (62,5 %) virheellisistä 16 vastauksesta on heidän kirjoittamiaan. Ammattikoululaispojat ovat poikkeuksetta kirjoittaneet norminvastaiset vastauksensa ilman yhdysmerkkiä.

5. KOLMIOSAISET YHDYSSANAT

Osittaissanelutestin testattavista yhdyssanoista yhteensä 39 on kolmiosaisia yhdyssanoja. Ne jakautuvat 11 eri luokkaan määriteosansa ja sen mukaan, sisältääkö yhdyssana yhdysmerkin vai ei. Tässä luvussa käsittelen pelkästään ne luokat, joiden yhdyssanat eivät sisällä yhdysmerkkiä. Sanelun kolmiosaisista yhdyssanoista 18 on yhdysmerkittömiä, ja ne jakautuvat yhteensä viiteen eri luokkaan. Luokat olen nimennyt esimerkkisanoin seuraavasti: *päiväkirjamerkintä*-, *verenluovutustilaisuus*-, *äidinmaidonkorvike*-, *ulkoilmanäytös*- sekä *valkosipulinpuristin*-luokka. Kolmiosaiset yhdysmerkittömät yhdyssanat on sisällytetty sanelutestissä 16 eri virkkeeseen.

5.1. *Päiväkirjamerkintä*-luokka

Päiväkirjamerkintä-luokkaan kuuluvat ne kolmiosaiset yhdyssanat, joiden määriteosat ovat molemmat nominatiivissa. Sanelun testisanoista viisi kuuluu tämän luokan yhdyssanoihin, ja ne jakautuvat kukin omiin virkkeisiinsä.

- Ylioppilastutkinto antaa yleisen kelpoisuuden *korkeakouluopintoihin*. (1)
 Liisan ensimmäinen *päiväkirjamerkintä* on vuodelta 1960. (15)
Huonekalumyymälässä järjestetään patjanvaihtoviikot. (22)
Matalaenergiatalot herättivät kiinnostusta asuntomessuilla. (36)
 Kontiolahdella järjestetään *ampumahiihtokilpailuja*. (42)

Päiväkirjamerkintä-luokan yhdyssanan sisältävistä vastauskohdista yhteensä 13 on jätetty tyhjäksi ja kahdeksaan kohtaan on vastattu vaillinaisesti (esim. *Matala energia*). Kaikki tyhjät ja vaillinaiset kohdat koskevat sanoja *korkeakouluopintoihin* ja *Matalaenergiatalot*. Analysoitavia vastauskohtia on siis yhteensä 479, joista ammattikoululaisten kirjoittamia on 189 ja lukiolaisten 290. Tytöt ovat kirjoittaneet vastauksista 227, joten poikien osuus on 252.

Päiväkirjamerkintä-luokan yhdyssanat on osattu melko huonosti, sillä norminmukaisesti on kirjoitettu ainoastaan 55,5 % (266 oikeaa vastausta). Norminvastaisesti on siis kirjoitettu yhteensä 213 (44,5 %) vastausta. Heikko tulos selittyy pääasiassa ammattikoululaisten tekemistä virheistä: 189 vastauksesta virheellisesti on kirjoitettu 121 (64,0 %), joista

tyttöjen kirjoittamia on 35 (28,9 %) ja poikien kirjoittamia 86 (71,1 %). Lukiolaiset puolestaan ovat kirjoittaneet vastauksistaan väärin 31,7 % (92 norminvastaista), joka on 50,5 % parempi tulos kuin ammattikoululaisilla. Lukiolaisten 92 virheellisestä vastauksesta tytöt ovat kirjoittaneet 52,2 % (48), kun taas poikien osuus on 47,8 % (44). Taulukkoon 6 olen koonnut *päiväkirjamerkintä*-luokan yhdyssanojen oikeiden ja väärin vastausten lukumäärät jokaisen ryhmän osalta.

TAULUKKO 6. *Päiväkirjamerkintä*-luokan yhdyssanojen oikeiden ja väärin vastausten lukumäärät.

	ammattikoululaisytytöt		ammattikoululaispojat		lukiolaisytytöt		lukiolaispojat		yhteensä	
	O	V	O	V	O	V	O	V	O	V
<i>korkeakouluopintoihin</i>	10	5	7	8	28	2	21	5	66	20
<i>päiväkirjamerkintä</i>	9	7	6	19	21	10	15	13	51	49
<i>Huonekalu- myymälässä</i>	10	6	10	15	23	8	20	8	63	37
<i>Matalaenergiatalot</i>	5	7	3	21	15	14	19	9	42	51
<i>ampumahiihtokilpailuja</i>	6	10	2	23	17	14	19	9	44	56
yhteensä	40	35	28	86	104	48	94	44	266	213
%	53,3	46,7	24,6	75,4	68,4	31,6	68,1	31,9	55,5	44,5
O+V	75		114		152		138		479	

Ammattikoululaispojat ovat olleet selkeästi heikoimpia, sillä heidän 114 vastauksestaan ainoastaan 28 (24,6 %) on kirjoitettu norminmukaisesti. Ammattikoulun tyttöjen 75 vastauksesta hieman yli puolet (53,3 %) on kirjoitettu oikein. Lukiolaisytytöt ovat osanneet *päiväkirjamerkintä*-luokan yhdyssanat parhaiten (68,4 %), lukiolaispojat ovat olleet vain hiukan huonompia (68,1 % oikein).

Heikoiten *päiväkirjamerkintä*-luokan yhdyssanoista on osattu sana *ampumahiihtokilpailuja*, joka on kirjoitettu peräti 56 kertaa väärin. Näistä ammattikoululaisten kirjoittamia on 33 ja lukiolaisten 23. Myös sanan *Matalaenergiatalot* oikeinkirjoitus on aiheuttanut hankaluuksia, sillä 51 vastausta 93:sta (54,8 %) on kirjoitettu norminvastaisesti. Ammat-

tikoululaisten kirjoittamia on näistä 28 ja lukiolaisten 23. *Matalaenergiatalot*-sanan virheiden suuri lukumäärä voi selittyä sillä, että sana ei varmastikaan ole ollut kovinkaan tuttu, ja moni saneluun osallistuja kuuli termin luultavasti ensimmäistä kertaa. *Matalaenergiatalot*-sanan virheellisiä versioita on yhteensä kuusi: *Matalaenergia talot*, *Matala energia talot*, *Matala energiatalot*, *Matalaenergia-talot*, *Matalaenergia -talot* ja *Matalaenergia talot*. Tyypillisin näistä virheellisistä versioista on ollut *Matala energia talot*, jota on käyttänyt 18 ammattikoululaista ja 7 lukiolaista. Yhdysmerkin sisältäviä versioita ovat käyttäneet ainoastaan lukiolaiset. Myös sana *päiväkirjamerkintä* on osoittautunut yllättävän ongelmalliseksi, sillä lähes puolet (49,0 %) on kirjoitettu norminvastaisesti.

Vähiten norminvastaisia vastauksia on aiheutunut yhdyssanasta *korkeakouluopintoihin*, jonka on kirjoittanut väärin 13 ammattikoululaista ja 7 lukiolaista. Huomionarvoista kuitenkin on se, että jopa 14 vastauskohtaa on jätetty huomioimatta laskelmissa *korkeakouluopintoihin*-sanan kohdalla, joten virheellisiä vastauksia voisi olla enemmänkin, jos kaikki vastauskohdan tyhjäksi jättäneet olisivat saaneet kirjoitettua vastauksensa lomakkeelle. Toisaalta tyhjien vastauskohtien lukumäärä voi selittyä myös sillä, että kyseessä on sanelun ensimmäinen virke, joten kaikki eivät välttämättä ole ehtineet päästä kunnolla saneluun mukaan, vaikka olenkin asian kysymällä varmistanut harjoitusvirkkeiden jälkeen.

5.2. Yhdyssanan määriteosa sisältää genetiivin

Kolmiosaisia yhdyssanoja, joiden määriteosa sisältää genetiivin, on sanelussa yhteensä seitsemän. Ne jakautuvat kahteen eri luokkaan sen mukaan, missä kohtaa määriteosaa genetiivi on. Luokat ovat *verenluovutustilaisuus* ja *äidinmaidonkorvike*.

5.2.1. *Verenluovutustilaisuus*-luokka

Verenluovutustilaisuus-luokkaan kuuluvat ne kolmiosaiset yhdyssanat, joiden ensimmäinen määriteosa on genetiivimuotoinen. Sanelutestissä testataan tämän luokan yhdyssanoja kolmessa eri virkkeessä, joista jokainen sisältää yhden *verenluovutustilaisuus*-luokkaan kuuluvan yhdyssanan. Tällöin tämän luokan yhdyssanoja on yhteensä kolme.

Äiti osti minulle *päänsärkylääkettä*. (2)

Huonekalumyymälässä järjestetään *patjanvaihtoviikot*. (22)

Mikkelissä järjestetään *verenluovutustilaisuus* ensi viikolla. (29)

Yksi lukiolaispoika on jättänyt tyhjäksi vastauskohdan, johon olisi tullut sana *patjanvaihtoviikot*. Lisäksi sanan *verenluovutustilaisuus* on yksi ammattikoulun poika täyttänyt väliaikaisesti (*luovutus tilaisuus*). Kaksi vastauskohtaa olen siis joutunut jättämään huomioimatta laskelmissa, jolloin hyväksyttävää vastauskohtia on yhteensä 298. Näistä 122 on ammattikoululaisten kirjoittamia ja 176 lukiolaisten. Tyttöjen kirjoittamia vastauskohtia on yhteensä 141 ja poikien 157.

Verenluovutustilaisuus-luokan yhdyssanojen oikeat ja väärät vastaukset jakautuvat lähes tulkoon tasan: oikeita vastauksia on yhteensä 154 (51,7 %) ja vääriä vastauksia on 144 (48,3 %). Ammattikoulun 122 vastauksesta virheellisesti on kirjoitettu kaikkiaan 71 (58,2 %). Näistä tyttöjen kirjoittamia on 20 (28,2 %) ja loput 51 (71,8 %) on poikien kirjoittamia. Vastaavasti lukiolaiset ovat kirjoittaneet 176 vastauksestaan norminvastaisesti 73 (41,5 %), joista tytöt ovat kirjoittaneet 41 (56,2 %) ja pojat 32 (43,8 %). Kaikista tyttöjen vastauksista norminvastaisesti on kirjoitettu 43,3 % (61 norminvastaista), kun taas pojat ovat kirjoittaneet 157 vastauksestaan virheellisesti 83 eli 52,9 %. Taulukosta 7 on nähtävissä kaikkien *verenluovutustilaisuus*-luokan yhdyssanojen oikeiden ja väärin vastaus-ten lukumäärät kunkin ryhmän osalta.

TAULUKKO 7. *Verenluovutustilaisuus*-luokan yhdyssanojen oikeiden ja väärin vastausten lukumäärät.

	ammattikoululaisytytöt		ammattikoululaispojat		lukiolaisytytöt		lukiolaispojat		yhteensä	
	O	V	O	V	O	V	O	V	O	V
<i>päänsärky-lääkettä</i>	14	2	15	10	30	1	22	6	81	19
<i>patjanvaihtoviikot</i>	8	8	6	19	8	23	14	13	36	63
<i>verenluovutustilaisuus</i>	6	10	2	22	14	17	15	13	37	62
yhteensä	28	20	23	51	52	41	51	32	154	144
%	58,3	41,7	31,0	69,0	55,9	44,1	61,4	38,6	51,7	48,3
O+V	48		74		93		83		298	

Heikoimmin *verenluovutustilaisuus*-luokan yhdyssanojen kohdalla ovat pärjänneet ammattikoululaispojat, joiden vastauksista lähes 70 % on kirjoitettu virheellisesti. Lukiolaispojat ovat olleet selkeästi ammattikoululaisia parempia, sillä heidän virheellisesti kirjoitettujen vastausten lukumäärä on vain 32 (38,6 %). Tyttöjen kohdalla ero ei ole yhtä suuri kuin poikien: ammattikoululaisytyttöjen vastauksista oikein on kirjoitettu 28 (58,3 %), kun vastaavasti lukiolaistyttöjen oikeiden vastausten lukumäärä on 52 (55,9 %).

Verenluovutustilaisuus-luokan yhdyssanoista heikoimmin on osattu sana *patjanvaihtoviikot*, sillä 99 analysoitavasta kohdasta 63 (63,6 %) on kirjoitettu virheellisesti. Näistä 27 on ammattikoululaisten kirjoittamia ja 36 lukiolaisten kirjoittamia. *Patjanvaihtoviikot*-sana on osoittautunut ongelmalliseksi, sillä se on kirjoitettu jopa kuudella eri tavalla väärin: *patjan vaihtoviikot*, *patjanvaihto viikot*, *patjan vaihto viikot*, *patjan vaihto -viikot*, *patjanvaihto-viikot* ja *patjan vaihto-viikot*. Selkeästi tyypillisin tapa on ollut kirjoittaa kaikki sanat erilleen (*patjan vaihto viikot*), sillä tätä varianttia on käyttänyt 28 osallistujaa. Toiseksi suosituin virheellinen variantti on ollut *patjanvaihto viikot*, jota on käyttänyt 18 osallistujaa. Lukiolaiset ovat ainoita, jotka ovat käyttäneet yhdysmerkkiä virheellisesti.

Verenluovutustilaisuus-sana on osattu lähes yhtä heikosti, sillä se on kirjoitettu 62 kertaa virheellisesti. Virheellisiä kirjoitustapoja on kolme, ja ne ovat *verenluovutus tilaisuus*, *veren luovutus tilaisuus* ja *verenluovutus-tilaisuus*. Näistä selkeästi käytetyin on ollut en-

simmäiseksi mainittu (39 kertaa). Välimerkillistä tapaa on käytetty ainoastaan kolme kertaa (kaksi lukiolaista ja yksi ammattikoulun tyttö), joten se ei ole ollut kovinkaan tyypillinen variantti.

Mielenkiintoista on se, että sanat *patjanvaihtoviikot* ja *verenluovutustilaisuus* on molemmat kirjoitettu lähes yhtä monta kertaa virheellisesti. Kuitenkin niiden käytetyimmät virheelliset muodot poikkeavat toisistaan: *patjan vaihto viikot* ja *verenluovutus tilaisuus*. Lisäksi *patjanvaihtoviikot*-sana tuotti kaksinkertaisen määrän virheellisiä variantteja. Selvästikin *verenluovutus* mielletään helpommin yhdyssanaksi kuin *patjanvaihto*.

Sana *päänsärkylääkettä* on osattu melko hyvin, sillä vain 19 vastausta sadasta on kirjoitettu väärin. Sana on kirjoitettu virheellisesti joko jättämällä väli ensimmäiseen (*päänsärkylääkettä*) tai toiseen (*päänsärky lääkettä*) yhdyssanakohtaan. Näistä varianteista suositumpi on ollut jälkimmäinen kirjoitustapa, jota on käytetty testissä yhteensä 16 kertaa.

5.2.2. Äidinmaidonkorvike-luokka

Äidinmaidonkorvike-luokkaan kuuluvat ne kolmiosaiset yhdyssanat, joiden molemmat määriteosat ovat genetiivimuotoisia. Tämän luokan yhdyssanoja testataan sanelutestissä neljässä eri virkkeessä, joista jokainen sisältää yhden tämän luokan yhdyssanan. *Äidinmaidonkorvike*-luokan yhdyssanoja on siis yhteensä neljä.

En tehnyt yhtään *uudenvuodenlupausta*. (12)

Auringonkukansiemenet ovat yleistyneet leivissä. (21)

Lastentarhanopettajan tavoitteena on tukea ja ohjata lapsen kasvua ja kehitystä.

(24)

Äidinmaidonkorvikkeiden markkinointia ja myyntiä on säädelty asetuksella. (31)

Laskelmista olen joutunut jättämään pois jopa 11 vastauskohtaa, sillä ne ovat olleet väärin täytettyjä. Näistä vastauskohdista yksi on ammattikoululaistytön, kaksi lukio-
laispoikien ja loput kahdeksan ammattikoululaispoikien täyttämiä. Ainoastaan *uudenvuodenlupausta*-sanan kohdalla olen voinut hyväksyä kaikki sata vastauskohtaa. *Äidinmai-*

donkorvikkeiden-sana on kirjoitettu muihin luokan sanoihin verrattuna useimmin vaillinaisesti, sillä laskelmista on jäänyt pois kuusi vastauskohtaa. *Äidinmaidonkorvike*-luokan yhdyssanoja on laskelmissa mukana yhteensä 389, joista 155 on ammattikoululaisten ja 234 lukiolaisten kirjoittamia. Vastauksista tyttöjen kirjoittamia on 187 ja poikien 202.

Äidinmaidonkorvike-luokan yhdyssanoista on norminmukaisesti kirjoitettu 146 (37,5 %). Ammattikoululaisten vastauksista 110 (70,9 %) on kirjoitettu virheellisesti. Näistä tyttöjen kirjoittamia on 39 (35,5 %), jolloin poikien virheiden lukumäärä on 71 (64,5 %). Lukiolaiset ovat onnistuneet paremmin, mutta heidänkin virheidensä lukumäärä on suurempi kuin oikein kirjoitettujen: 133 norminvastaista vastausta (56,8 %). Taulukosta 8 on nähtävissä kaikkien *Äidinmaidonkorvike*-luokan yhdyssanojen oikeiden ja väärin vastausten lukumäärät kunkin ryhmän osalta.

TAULUKKO 8. *Äidinmaidonkorvike*-luokan yhdyssanojen oikeiden ja väärin vastausten lukumäärät.

	ammattikoululaisytytöt		ammattikoululaispojat		lukiolaisytytöt		lukiolaispojat		yhteensä	
	O	V	O	V	O	V	O	V	O	V
<i>uudenvuodenluopausta</i>	4	12	8	17	14	17	14	14	40	60
<i>aurionkukan-siemenet</i>	7	9	3	21	15	16	9	18	34	64
<i>Lastentarhanopettajan</i>	6	10	4	18	12	19	13	15	35	62
<i>Äidinmaidonkorvikkeiden</i>	7	8	6	15	15	16	9	18	37	57
yhteensä	24	39	21	71	56	68	45	65	146	243
%	38,1	61,9	22,8	77,2	45,2	54,8	40,9	59,1	37,5	62,5
O+V	63		92		124		110		389	

Ammattikoululaispojat ovat osanneet *äidinmaidonkorvike*-luokan yhdyssanat kaikkein heikoiten, sillä heidän 92 vastauskohdastaan ainoastaan 21 (22,8 %) on kirjoitettu norminmukaisesti. Ammattikoulun tytöt ovat olleet jonkin verran parempia, vaikka heidänkin vastauksistaan vain 24 (38,1 %) on norminmukaisesti kirjoitettu. Ammattikoululaisytytöt ja lukiolaispojat ovat olleet melko tasaväkisiä, sillä lukiolaispoikien 110 vastauksesta 45 (40,9 %) on kirjoitettu oikein. Lukiolaisytytöt ovat onnistuneet kaikkein parhaiten,

mutta heidänkin oikeiden vastausten lukumäärä on pienempi kuin väärin vastausten. Lukion tyttöjen vastauskohtia on yhteensä 124, ja niistä oikein on kirjoitettu 56 (45,2 %).

Äidinmaidonkorvike-luokan yhdyssanojen kohdalla osaaminen on ollut melko tasaista, sillä mikään sana ei nouse selkeästi virheiden aiheuttajaksi eikä yksikään sana ole selkeästi osatumpi. Parhaiten tämän luokan yhdyssanoista on osattu sanat *uudenvuodenlupausta* ja *äidinmaidonkorvikkeiden*. Sana *uudenvuodenlupausta* on kirjoitettu norminvastaisesti 60 (60,0 %) kertaa. *Äidinmaidonkorvikkeiden*-sana osattu lähes samantasoisesti: 94 vastauksesta 57 (60,6 %) on kirjoitettu norminvastaisesti. Heikoimmin *äidinmaidonkorvike*-luokan yhdyssanoista on osattu sana *auringonkukansiemenet*. Sen on hyväksytvästi kirjoittanut vastauslomakkeelle 98 osallistujaa, joista 64 (65,3 %) on kirjoittanut sanan norminvastaisesti. *Lastentarhanopettajan* on osannut kirjoittaa oikein 35 osallistujaa, jolloin norminvastaisesti kirjoitettuja on 62 (63,9 %). Kaiken kaikkiaan *äidinmaidonkorvike*-luokan yhdyssanat on osattu melko huonosti, sillä kaikkien luokan sanojen kohdalla virheellisten vastausten lukumäärä on suurempi kuin oikein kirjoitettujen.

Ammattikoululaiset ovat osanneet parhaiten sanan *äidinmaidonkorvikkeiden*, sillä 36 vastauksesta norminmukaisesti on kirjoitettu 13 (36,1 %). Lukiolaiset ovat vastaavasti osanneet *äidinmaidonkorvikkeiden*- sekä *auringonkukansiemenet*-sanat heikoimmin, sillä molemmat sanat on kirjoitettu 24 (41,4 %) kertaa norminmukaisesti. *Auringonkukansiemenet*-sanalla on ollut eniten vaikeuksia myös ammattikoululaisilla, joiden 40 vastauksesta oikein on kirjoitettu 10 (75,0 %). Parhaiten lukiolaiset ovat osanneet sanan *uudenvuodenlupausta*, jonka on kirjoittanut oikein 28 (47,5 %) lukiolaista.

Kaikki *äidinmaidonkorvike*-luokan yhdyssanat, lukuun ottamatta sanaa *äidinmaidonkorvikkeiden*, on kirjoitettu virheellisesti kahdella eri tavalla. Joko kaikki yhdyssosat on kirjoitettu erilleen (*uuden vuoden lupausta*) tai edusosa on kirjoitettu erilleen kaksisanaisesta määräiteosasta (*lastentarhan opettajan*). Edusosan erilleen kirjoittaminen on ollut selkeästi tyypillisempi tapa sanojen *auringonkukansiemenet* ja *lastentarhanopettajan* kohdalla. Ensimmäiseksi mainittu on kirjoitettu virheellisesti 64 kertaa, ja näistä 55:ssä (85,9 %) tapauksessa on edusosa erotettu määräiteosasta. Tällöin kaikki sanat erilleen -varianttia on käyttänyt yhdeksän osallistujaa, jotka kaikki ovat ammattikoululaisia. *Lastentarhanopettajan* on kirjoitettu norminvastaisesti 62 kertaa. Tapauksista 56:ssa (90,3

%) on edusosa kirjoitettu erilleen määräiteosasta. Varianttia *lasten tarhan opettajan* on käyttänyt kuusi poikaa, joista yksi on lukiolainen ja loput viisi ammattikoululaisia.

Myös *uudenvuodenlupausta*-sanan kohdalla edusosan erilleen kirjoittaminen on ollut tyypillisempi variantti, muttei niin selkeästi kuin kahden edellä mainitun kohdalla. Kaikkien osien erilleen kirjoittamista (*uuden vuoden lupausta*) on käyttänyt 21 (35,0 %) osallistujaa, kun taas 39 (65,0 %) osallistujaa on käyttänyt varianttia *uudenvuoden lupausta*. On mahdollista, että määräiteosa *uudenvuoden* vaikuttaa yhdyssanan oikeinkirjoitukseen, koska määräiteosaan itsessään liittyy tiettyjä oikeinkirjoitussääntöjä (esim. *uusivuosi juhlapäivänä*, mutta toivotuksessa *Hyvää joulua ja onnellista uutta vuotta*). On siis mahdollista, että tämän vuoksi varianttia, jossa kaikki yhdyssanan osat kirjoitetaan erilleen, on käytetty *uudenvuodenlupausta*-sanan kohdalla enemmän kuin sanojen *auringonkukansien* ja *lastentarhanopettajan* kohdalla.

Äidinmaidonkorvikkeiden-sana on kirjoitettu virheellisesti seuraavia variantteja käyttäen: *äidinmaidon korvikkeiden*, *äidin maidon korvikkeiden*, *äidinmaidon-korvikkeiden* ja *äidin-maidon korvikkeiden*. Näistä ensimmäiseksi ja toiseksi mainittu ovat selvästi käytetyimmät, sillä yhdysmerkillisiä variantteja on käyttänyt ainoastaan neljä osallistujaa, jotka kaikki ovat lukiolaistyyttöjä. Variantti, jossa edusosa on kirjoitettu määräiteosasta erilleen (*äidinmaidon korvikkeiden*), on ollut jonkin verran suositumpi kuin kaikkien osien erilleen kirjoittaminen (*äidin maidon korvikkeiden*). Ensimmäiseksi mainittua tapaa on käyttänyt yhteensä 30 (52,6 % kaikista sanan *äidinmaidonkorvikkeiden* virheellisistä varianteista) osallistujaa ja toiseksi mainittua 23 (40,4 %) osallistujaa.

Huomionarvoista on myös se, että kahdesta tyypillisimmästä virhevariantista ammattikoululaiset ovat käyttäneet enemmän varianttia, jossa kaikki yhdysosat kirjoitetaan erilleen toisistaan. Sen sijaan lukiolaiset ovat käyttäneet enemmän tapaa, jossa edusosa kirjoitetaan erilleen määräiteosasta. Tämä näkyy etenkin sanojen *uudenvuodenlupausta* ja *äidinmaidonkorvikkeiden* oikeinkirjoituksessa. Esimerkiksi varianttia *äidinmaidon korvikkeiden* on käyttänyt yhdeksän ammattikoululaista ja 21 lukiolaista. Vastaavasti varianttia *äidin maidon korvikkeiden* on käyttänyt 14 ammattikoululaista ja 9 lukiolaista.

5.3. Ensimmäinen määriteosa epäitsenäinen lekseemi

Kolmiosaiset yhdyssanat, joiden ensimmäinen määriteosa on epäitsenäinen lekseemi, jakautuvat kahteen ryhmään sen mukaan, missä sijamuodossa toinen määriteosa on; nominatiivissa vai genetiivissä. Nämä luokat ovat *ulkoilmanäytös* ja *valkosipulinpuristin*.

5.3.1. *Ulkoilmanäytös*-luokka

Ulkoilmanäytös-luokkaan kuuluvat sellaiset kolmiosaiset yhdyssanat, joiden ensimmäinen määriteosa on epäitsenäinen lekseemi ja toinen määriteosa on nominatiivimuotoinen. Tämän luokan yhdyssanoja sanelutestissä on yhteensä kolme, jotka jokainen testataan omassa virkkeessään.

Ylioppilastutkinto antaa yleisen kelpoisuuden korkeakouluopintoihin. (1)
Varsinkin ***ulkoilmanäytös*** keräsi runsaasti kannustavaa palautetta. (13)
Suurtaloukokit valmistavat ruokaa muun muassa sairaaloissa. (33)

Kaikki ammattikoululaiset ovat kirjoittaneet *ulkoilmanäytös*-luokkaan kuuluvat yhdyssanat hyväksyttävästi vastauslomakkeelle, joten heidän kirjoittamiaan analysoitavia vastauskohtia on yhteensä 123. Myös lukiolaiset ovat kirjoittaneet hyväksyttävästi kaikki vastauskohdat, joita on yhteensä 177. *Ylioppilastutkinto*-sanalla on ehdotettu myös sanoja *ylioppilastutkimus* sekä *ylioppilaskoulutus*, jotka olen hyväksynyt laskelmiin mukaan laskettavaksi. Kaiken kaikkiaan *ulkoilmanäytös*-luokkaan kuuluvia analysoitavia kohtia on 300. Näistä 141 on tyttöjen kirjoittamia ja 159 poikien kirjoittamia.

Ulkoilmanäytös-luokan yhdyssanojen oikeinkirjoitus on ollut ihan hyvin hallussa sanelutestiin osallistuneilla, sillä 300 yhdyssanasta kaikkiaan 212 (70,7 %) on kirjoitettu norminmukaisesti. Näistä tyttöjen kirjoittamia on 112 (52,8 %) ja loput 100 (47,2 %) on poikien kirjoittamia. Ammattikoululaisten 123 vastauskohdasta norminmukaisesti on kirjoitettu 64 (52,0 %). Lukiolaiset ovat olleet selkeästi parempia, sillä heidän 177 vastauksestaan ainoastaan 29 (16,4 %) on kirjoitettu norminvastaisesti. Taulukosta 9 on nähtävissä *ulkoilmanäytös*-luokkaan kuuluvien yhdyssanojen oikeiden ja väärin vastausten lukumäärät kunkin ryhmän osalta.

TAULUKKO 9. *Ulkoilmanäytös*-luokan yhdyssanojen oikeiden ja väärin vastausten lukumäärät.

	ammattikoululais-tytöt		ammattikoululais-pojat		lukiolais-tytöt		lukiolais-pojat		yhteensä	
	O	V	O	V	O	V	O	V	O	V
<i>Ylioppilastutkinto</i>	12	4	15	10	30	1	25	3	82	18
<i>ulkoilmanäytös</i>	9	7	8	17	28	3	21	7	66	34
<i>Suurtalouskokit</i>	10	6	10	15	23	8	21	7	64	36
yhteensä	31	17	33	42	81	12	67	17	212	88
%	64,6	35,4	44,0	56,0	87,1	12,9	79,8	20,2	70,7	29,3
O+V	48		75		93		84		300	

Selkeästi heikoimmin *ulkoilmanäytös*-luokan yhdyssanojen oikeinkirjoituksessa ovat onnistuneet ammattikoululaispojat, sillä heidän vastauksistaan 33 (44,0 %) on kirjoitettu norminvastaisesti. Ammattikoululaisyttöjen vastaava luku on jopa 20,6 prosenttiyksikköä suurempi. Kaikista 88 virheellisestä vastauksesta peräti 47,7 % koostuu ammattikoululaispoikien vastauksista. Lukiolaistyöt ovat sen sijaan onnistuneet parhaiten, sillä 93 vastauksestaan he ovat kirjoittaneet ainoastaan 12 (12,9 %) norminvastaisesti. Lukiolaispoikien vastauksista norminvastaisesti on kirjoitettu 17 (20,2 %).

Ulkoilmanäytös-luokan yhdyssanoista parhaiten on osattu sana *ylioppilastutkinto*. Sen on kirjoittanut väärin ainoastaan 18 osallistujaa, joista 14 on ammattikoululaisia ja 4 lukiolaisia. Ammattikoululaisille eniten virheitä on aiheuttanut sana *ulkoilmanäytös*, jonka on kirjoittanut norminvastaisesti seitsemän tyttöä ja 17 poikaa. Vastaavasti lukiolaisille eniten virheitä on tapahtunut *suurtalouskokit*-sanana oikeinkirjoituksessa, sillä 59 vastauskohdasta norminvastaisesti on kirjoitettu 15 (25,4 %).

Ulkoilmanäytös-luokan yhdyssanat on kirjoitettu virheellisesti pääasiassa kirjoittamalla edusosa erilleen kaksiosaisesta määriteosasta (*ulkoilma näytös*) muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta: Yksi ammattikoulun poika on kirjoittanut sanan *ylioppilastutkinto* virheellisesti muotoon *yli oppilastutkinto*. *Ulkoilmanäytös*-sanasta on ehdotettu kahta yhdyssanmerkin sisältävää varianttia (*ulkoilma-näytös* ja *ulko-ilma näytös*), joista kumpikin on lukiolaistyttöjen kirjoittamia. *Suurtalouskokit*-sanasta on sen sijaan ehdotettu tyypillisimmän virhevariantin (*suurtalous kokit*) lisäksi neljä muuta varianttia, jotka ovat *suur talous*

kokit, suur-talouskokit, suurtalous-kokit sekä *suur-talous kokit*. Näistä ensimmäiseksi mainittuja on kolme, ja ne kaikki ovat ammattikoululaispoikien kirjoittamia. *Suurtalous-kokit*-varianttia on käyttänyt kaksi lukiolaistyttöä. Kahta muuta yhdysmerkin sisältävää tapaa (*suur-talouskokit* ja *suur-talous kokit*) on kumpaakin käyttänyt yksi lukiolaispoika. Yksi ammattikoululaispoika on käyttänyt varianttia *suur-talouskokit*. Ammattikoulun tytöt ovat käyttäneet virheellisesti kirjoitetuissa vastauksissaan ainoastaan tapaa, jossa edusosa on kirjoitettu erilleen määriteosasta.

5.3.2. Valkosipulinpuristin-luokka

Yhdys sanat, joiden ensimmäinen määriteosa on epäitsenäinen lekseemi ja toinen määriteosa on genetiivimuotoinen, kuuluvat *valkosipulinpuristin*-luokkaan. Tämän luokan yhdys sanoja testataan yhteensä kolmessa eri virkkeessä, joista jokainen sisältää yhden *valkosipulinpuristin*-luokan yhdys sanan.

Mikko varasi *ulkomaanmatkan* kesäkuulle. (5)

Sopiva väline murskaamiseen on *valkosipulinpuristin*. (17)

Sisäministeriä nimitettiin vuoteen 2014 asti *sisäasiainministeriksi*. (26)

Tyttöjen kirjoittamista vastauksista kaikki vastauskohdat kahta lukuun ottamatta on täytetty hyväksyttävästi. Kohdan, johon olisi tullut sana *sisäasiainministeri*, on jättänyt yksi tyttö tyhjäksi ja yksi tyttö on täyttänyt vaillinaisesti (*sisäasiainministeri*). Molemmat ovat lukiolaisia. Tyttöjen kirjoittamia vastauksia on siis yhteensä 139. Peräti seitsemän lukiolaispoikaa on kirjoittanut *sisäasiainministeri*-sanana vaillinaisesti. Kyseisen sanan on kirjoittanut vaillinaisesti myös viisi ammattikoulun poikaa. Lisäksi sanat *ulkomaanmatkan* ja *valkosipulinpuristin* on kirjoittanut yksi ammattikoululaispoika vaillinaisesti. Poikien kirjoittamista vastauksista laskelmista olen joutunut jättämään pois 14 vastausta, jolloin poikien kirjoittamia vastauksia on yhteensä 145. Kaiken kaikkiaan *valkosipulinpuristin*-luokkaan kuuluvia analysoitavia vastauksia on yhteensä 284. Näistä 116 on ammattikoululaisten kirjoittamia ja 168 lukiolaisten. Moni on kirjoittanut sanan *sisäasiainministerin* jättämällä toisesta määriteosasta pois monikon tunnuksen *-i:n* (*sisäasiainministeri*). Tämän muodon olen hyväksynyt, sillä *i:n* puuttuminen ei vaikuta yhdys sanaluokkaan.

Valkosipulinpuristin-luokkaan kuuluvista yhdyssanoista oikein on kirjoitettu 179 (63,0 %), joista tyttöjen kirjoittamia on 99 (55,3 %) ja poikien kirjoittamia 80 (44,7 %). Ammattikoululaisten 116 vastauksesta norminmukaisesti on kirjoitettu 60 (51,7 %). Lukio-
laisten kirjoittamista vastauksista oikein on kirjoitettu 70,8 %. Taulukkoon 10 olen koon-
nut *valkosipulinpuristin*-luokkaan kuuluvien yhdyssanojen oikeiden ja väärin vastausten
lukumäärät kunkin ryhmän osalta.

TAULUKKO 10. *Valkosipulinpuristin*-luokan yhdyssanojen oikeiden ja väärin vas-
tausten lukumäärät.

	ammatti- koululais- tytöt		ammatti- koululais- pojat		lukiolais- tytöt		lukiolais- pojat		yhteensä	
	O	V	O	V	O	V	O	V	O	V
<i>ulkomaan- matkan</i>	8	8	11	13	18	13	20	8	57	42
<i>valkosipu- linpuristin</i>	7	9	7	17	25	6	13	15	52	47
<i>sisäasiain- ministeriksi</i>	15	1	12	8	26	3	17	4	70	16
yhteensä	30	18	30	38	69	22	50	27	179	105
%	62,5	37,5	44,1	55,9	75,8	24,2	64,9	35,1	63,0	37,0
O+V	48		68		91		77		284	

Heikoimmin *valkosipulinpuristin*-luokan yhdyssanojen oikeinkirjoituksessa ovat onnis-
tuneet ammattikoululaispojat. Heidän 68 vastauksestaan 38 (55,9 %) on kirjoitettu nor-
minvastaisesti, ja he ovatkin ainoa ryhmä, joka on tuottanut enemmän vääriä kuin oikeita
vastauksia. Ammattikoulun tytöt ja lukion pojat ovat osanneet *valkosipulinpuristin*-luo-
kan yhdyssanat lähes yhtä hyvin: tyttöjen 48 vastauksesta norminmukaisesti on kirjoitettu
30 (62,5 %) ja poikien 77 vastauksesta 50 (64,9 %) on kirjoitettu norminmukaisesti. Lu-
kiolaistytöt ovat osanneet *valkosipulinpuristin*-luokan yhdyssanat parhaiten, sillä heidän
vastauksistaan 75,8 % on kirjoitettu oikein.

Selkeästi parhaiten *valkosipulinpuristin*-luokan yhdyssanoista on osattu sana *sisäasiain-
ministeriksi*, jonka 86 hyväksyttävästi kirjoitetusta vastauksesta norminvastaisesti on kir-
joitettu ainoastaan 16 (18,6 %). Näistä yhdeksän on ammattikoululaisten ja seitsemän
lukiolaisten kirjoittamia. Sanan oikeinkirjoitusta on saattanut helpottaa sanelutestissä ole-

van virkkeen alussa valmiiksi näkyvillä oleva sana *sisäministeriä*. Lisäksi moni on täytännyt sanan vaillinaisesti vastauslomakkeelle, jolloin en ole voinut hyväksyä sanaa laskelmiin mukaan, mikä myös osaltaan vaikuttaa lopullisiin tuloksiin. Ammattikoululaiset ovat osanneet heikoimmin sanan *valkosipulinpuristin*, jonka on kirjoittanut väärin yhdeksän tyttöä ja 17 poikaa. Neljästäkymmenestä vastauksesta on siis kirjoitettu norminvastaisesti yhteensä 26 (65,0 %). *Ulkomaanmatkan*- ja *valkosipulinpuristin*-sanojen kohdalla lukiolaiset ovat kirjoittaneet saman verran norminvastaisia vastauksia: kummassakin tapauksessa 59 vastauksesta väärin on kirjoitettu 21 (35,6 %).

Virheellisesti kirjoitetuista *valkosipulinpuristin*-luokan yhdyssanoista suurin osa on kirjoitettu siten, että edusosa on erillään kaksiosaisesta määriteosasta (*valkosipulin puristin*). Virheellisesti kirjoitettuja vastauksia on yhteensä 105, joista 96 (91,4 %) on kirjoitettu käyttämällä tätä varianttia. Sanat *ulkomaanmatkan* ja *valkosipulinpuristin* on kerran kirjoitettu siten, että kaikki yhdysosat ovat erillään (*ulko maan matkan, valko sipulin puristin*), molemmat ovat ammattikoululaispojan kirjoittamia. *Sisäasiainministeriksi*-sanan kohdalla kaikkien yhdysosien erilleen kirjoittamista on käyttänyt yksi ammattikoululais tyttö, kolme ammattikoululaispoikaa ja yksi lukiolaispoika, eli yhteensä viisi saneluun osallistunutta. Lisäksi kyseisestä sanasta on ehdotettu kahta muuta varianttia, jotka ovat *sisä asianministeriksi* ja *sisä-asian ministeriksi*. Näitä molempia variantteja on ehdotettu kerran, ja ne ovat kumpikin ammattikoululaispoikien ehdottamia.

5.4. Koonti kolmiosaisista yhdyssanoista

Vastauskohtia, joissa testataan yhdysmerkittämiä kolmiosaisia yhdyssanoja, on yhteensä 1 800. Näistä vastauskohdista 15 on jätetty tyhjäksi ja 35 vastauksessa yhdyssana on jäänyt vaillinaiseksi (esim. *Matala energia, Auringon siemenet*). Tulosten laskennasta on siis jätetty huomioimatta yhteensä 50 vastauskohtaa, jolloin analysoitavia vastauskohtia on yhteensä 1 750. Näistä vastauksista 705 on ammattikoululaisten ja 1 045 lukiolaisten kirjoittamia.

Kolmiosaisista yhdysmerkittömistä yhdyssanoista norminmukaisesti on kirjoitettu hie man yli puolet (957, 54,7 %). Eerolan (2010: 38–42) sanelutestin vastaavanlaisista yhdyssanoista oikein on kirjoitettu noin 58,3 %. Ammattikoululaisten 705 yhdyssanasta

norminmukaisesti on kirjoitettu 40,9 % (288). Lukiolaiset puolestaan ovat kirjoittaneet vastauksistaan 64,0 % (669) oikein. Taulukosta 11 on nähtävissä oikeiden ja väärin vastausten jakautuminen testiin osallistuneiden välillä. Taulukon arvot ovat prosenttilukuja.

TAULUKKO 11. Kolmiosaisien yhdysmerkittömien yhdyssanaluokkien oikeiden ja väärin vastausten määrät prosentteina (%).

	ammattikoulu- laistytöt		ammattikou- lulaispojat		lukiolaistytöt		lukiolaispojat	
	O	V	O	V	O	V	O	V
<i>päiväkirjamer- kintä</i> -luokka	53,3	46,7	24,6	75,4	68,4	31,6	68,1	31,9
<i>verenluovutusti- laisuus</i> -luokka	58,3	41,7	31,1	68,9	55,9	44,1	61,4	38,6
<i>äidinmaidonkor- vike</i> -luokka	38,1	61,9	22,8	77,2	45,2	54,8	40,9	59,1
<i>ulkoilmanäytös- luokka</i>	64,6	35,4	44,0	56,0	87,1	12,9	79,8	20,2
<i>valkosipulinpu- ristin</i> -luokka	62,5	37,5	44,1	55,9	75,8	24,2	64,9	35,1
kaikki luokat yh- teensä	54,3	45,7	31,9	68,1	65,5	34,5	62,4	37,6

Parhaiten kolmiosaisissa yhdysmerkittömissä yhdyssanoissa ovat onnistuneet lukiolaistytöt, joiden 553 vastauksesta norminmukaisesti on kirjoitettu 362 (65,6 %). Ammattikoulun pojat ovat sen sijaan onnistuneet heikoimmin, sillä heidän vastauksistaan ainoastaan 31,9 % on norminmukaisesti kirjoitettu. Lukiolaistytöt ovat suoriutuneet parhaiten jokaisessa luokassa lukuun ottamatta *verenluovutustilaisuus*-luokkaa, jossa sekä lukion pojat että ammattikoulun tytöt ovat olleet parempia. Kaikissa muissa luokissa lukiolaispojat ovat onnistuneet toiseksi parhaiten. Ammattikoululaispojat ovat tuottaneet eniten norminvastaisia vastauksia jokaisessa luokassa. Tyttöjen kirjoittamia vastauksia on yhteensä 835, joista 515 eli 61,7 % on kirjoitettu norminmukaisesti. Vastaavasti poikien 915 kirjoittamasta vastauksesta 442 eli 48,3 % on norminmukaisesti kirjoitettu.

Abiturienteista tytöt ovat olleet poikia parempia. Tytöt ovat onnistuneet kirjoittamaan kolmiosaisista yhdysmerkittömistä yhdyssanoista norminmukaisesti noin 60,6 %, kun taas poikien onnistumisprosentti on ollut noin 54,1. Eerolan sanelutestin yhdyssanoista vaikeimmaksi on osoittautunut sana *uudenseelanninpellavasta*, sillä yksikään abiturientti ei ole onnistunut kirjoittamaan sitä oikein. Ongelmia oikeinkirjoituksessa on ollut myös

sanan *kontrabassonsoittaja* kohdalla, sillä sen on kirjoittanut oikein noin neljännes (25,5 %) osallistujista. Enemmän väärää kuin oikeita vastauksia on syntynyt myös seuraavien sanojen kohdalla: *pikalainananto* (32,1 % oikein), *syvänmerenkaloilla* (46,2 %) ja *talous-skandaaliuutinen* (49,1 %). Parhaiten abiturientit ovat osanneet sanat *huonekaluliikkeessä* (92,5 %) ja *ylioppilastutkinnon* (90,6 %). (Eerola 2010: 39–40.) Jälkimmäiseksi mainitun sanan oikeinkirjoitusta on testattu myös omassa sanelussani, ja sen on kirjoittanut oikein 82,0 % osallistujista. Jos tarkasteltaisiin pelkästään lukiolaisia, olisivat minun saneluni lukiolaiset osanneet *Ylioppilastutkinto*-sanana paremmin kuin Eerolan abiturientit, sillä sanan on kirjoittanut lukiolaisista oikein 93,2 %. Yksi sanelutestini testisanoista on *huonekalumyymälässä*, joka on lähes samanlainen kuin Eerolan käyttämä *huonekaluliikkeessä*-sana. *Huonekalumyymälässä*-sana on osattu huomattavasti heikommin omassa sanelussani, sillä sen on kirjoittanut oikein lukiolaisista 72,9 % ja ammattikoululaisista vain 48,8 %.

Selkeästi eniten norminvastaisia vastauksia on kirjoitettu *äidinmaidonkorvike*-luokkaan kuuluvien yhdyssanojen kohdalla. Kaikki ryhmät ovat kirjoittaneet kyseisen luokan kohdalla enemmän väärää vastauksia kuin oikeita. Kaikkien muiden luokkien kohdalla tulos on päinvastainen. Poikkeuksen tekevät ainoastaan ammattikoululaispojat, joiden vastauksista isompi osa on kirjoitettu väärin jokaisessa luokassa.

Kolmiosaisen yhdyssmerkkittömien yhdyssanojen kohdalla tyypillisin norminvastainen tapa on ollut kirjoittaa edusosa erilleen kaksiosaisesta määriteosasta. Kaikista virheellisistä vastauksista (793) edellä mainitulla tavalla on kirjoitettu 575 (72,5 %). Toiseksi yleisin norminvastainen tapa on ollut kirjoittaa kaikki sanat erilleen toisistaan (*veren luovutus tilaisuus*). Variantti, jossa ensimmäinen määriteosa on kirjoitettu erilleen (*patjan vaihtoviikot*), ei ole ollut kovinkaan yleinen; vain 21 (2,6 %) tapaus. Näistä 15 on aiheutunut sanoista *matalaenergiatalot* (8) ja *patjanvaihtoviikot* (7), joiden kohdalla on muutenkin ehdotettu eniten erilaisia variantteja.

Yhdysmerkkiä on virheellisesti käytetty 41 (5,2 %) tapauksessa. Tyypillisemmin yhdysmerkki on virheellisesti merkitty yhdyssanan määriteosan ja edusosan väliin (*äidinmaidonkorvikkeiden*). Näin on tehty 32:ssa yhdysmerkin sisältämässä tapauksessa. Tähän lukuun on laskettu mukaan kaikki variantit, joissa yhdysmerkki on määriteosan ja edusosan välissä välittämättä siitä, onko määriteosat kirjoitettu yhteen vai erilleen tai

onko yhdysmerkkiä ennen jätetty väli. Muihin yhdeksään tapaukseen yhdysmerkki on merkitty virheellisesti määriteosien väliin (*ampuma-hiihto kilpailuja*). Herkimmin yhdysmerkkiä ovat käyttäneet lukiolaiset, sillä 41 vastauksesta lukiolaisten kirjoittamia on kaikkiaan 37 (90,0 %), joista peräti 29 (78,4 %) on tyttöjen kirjoittamia.

6. YHDYSMERKIN SISÄLTÄVÄT YHDYSSANAT

Osittaissanelutestin testattavista yhdyssanoista yhteensä 25 sisältää yhdysmerkin. Näistä yhdyssanoista neljä on kaksiosaisia ja loput kaksikymmentäyksi ovat kolmiosaisia. Yleensä yhdysmerkkiä käytetään, kun eri yhdysosiin kuuluvat samat vokaalit osuvat peräkkäin. Sanelussa näin pitäisi merkitä 22 testikohdassa. Kolmessa muussa yhdysmerkkiä käytetään erottamaan määriteosana toimiva sanaliitto edusosasta. Sanelussa ei siis testata yhdysmerkin muita käyttötapoja (ks. luku 2.2.3.).

Kaksiosaiset yhdysmerkin sisältävät yhdyssanat sijoittuvat kaikki samaan luokkaan, jonka olen nimennyt esimerkisanalla *koulu-uudistus*. Kolmiosaiset yhdysmerkin sisältävät yhdyssanat jakautuvat seitsemään luokkaan sen mukaan, missä sijamuodossa määriteosa on, missä kohtaa yhdyssanaa yhdysmerkki on, sisältääkö määriteosa epäitsenäisen lekseemin sekä sisältääkö yhdyssana sanaliiton. Nämä seitsemän luokkaa olen nimennyt esimerkisanoin seuraavasti: *raaka-ainepula*, *ilmatorjunta-ase*, *kalkinpoisto-ohjeet*, *kauko-ohjainlaite*, *yliopisto-opiskelu*, *taka-akselinkiinnike* ja *stand up -koomikko*. Sanelutestissä näiden luokkien yhdyssanoja testataan yhteensä 21 virkkeessä.

Käsittelen ensin kaksiosaiset eli *koulu-uudistus*-luokkaan kuuluvat yhdyssanat. Kolmiosaisien yhdyssanojen käsittelyn olen jakanut kolmeen osaan: Ensin käsittelen yhdyssanat, joissa yhdysmerkki on ensimmäisessä yhdyssanakohdassa. Toisessa ryhmässä käsittelen yhdyssanoja, joissa yhdysmerkki on toisessa yhdyssanakohdassa. Kolmas ryhmä sisältää yhdyssanat, joissa yhdysmerkkiä on käytetty sanaliiton erottamiseen.

6.1. *Koulu-uudistus*-luokka

Yhdysmerkin sisältävät kaksiosaiset yhdyssanat kuuluvat *koulu-uudistus*-luokkaan. Sanelussa testataan tämän luokan yhdyssanoja neljässä eri virkkeessä, joista jokainen sisältää yhden *koulu-uudistus*-luokkaan kuuluvan yhdyssanan.

Viallinen taka-akselinkiinnike aiheutti auto-onnettomuuden. (7)

Koulu-uudistus lisää koulun ja kodin yhteistyötä. (25)

Korjaukseen vaaditaan ammatti-ihminen. (38)

Televisiosta voi katsoa erilaisia luonto-ohjelmia. (50)

Sanelu sisältää neljä *koulu-uudistus*-luokkaan kuuluvaa sanaa, joten vastauskohtia on yhteensä 400. Näistä viisi on jätetty tyhjäksi ja seitsemän täytetty vaillinaisesti (*onnettomuuden*) tai väärin siten, ettei sanaa ole voitu hyväksyä laskelmiin (esim. *liikenne onnettomuuden*, *ammattilainen*). Analysoitavia vastauskohtia on siis yhteensä 388, joista 155 on ammattikoululaisten kirjoittamia ja 233 lukiolaisten kirjoittamia. Tytöt ovat kirjoittaneet vastauksista 185, jolloin poikien täydentämiä vastauskohtia on 203.

Koulu-uudistus-luokkaan kuuluvista yhdyssanoista norminmukaisesti on kirjoitettu 286 (73,7 %). Eerolan (2010: 37) tulokset osoittavat, ettei kaksiosaisen yhdyssanojen oikein kirjoitus juurikaan vaikeudu, vaikka sana sisältäisikin yhdysmerkin. Eerolan sanelun kaksiosaiset yhdysmerkin sisältävät yhdyssanat on nimittäin osattu hyvin: noin 97,8 % on kirjoitettu norminmukaisesti. Ammattikoululaisten 155 vastauksesta norminmukaisesti on kirjoitettu 88 (56,8 %). Sen sijaan lukiolaisten 233 vastauskohdasta oikein on täydennetty 198 (85,0 %). Lukiolaiset ovat siis onnistuneet huomattavasti paremmin kuin ammattikoululaiset. Tyttöjen kirjoittamista 185 vastauksesta on oikein kirjoitettu 152 (82,2 %). Pojat ovat onnistuneet tyttöjä heikommin, sillä heidän 203 vastauksestaan norminmukaisesti on kirjoitettu 134 (66,0 %). Myös Eerolan (2010: 37) sanelutestiin osallistuneista tytöt ovat olleet poikia hieman parempia: tytöt ovat onnistuneet lähes täydellisesti (noin 99,5 % oikein), eivätkä pojatkaan ole erityisen huonosti suoriutuneet, koska heidän vastauksistaan vain noin 5,4 % on kirjoitettu norminvastaisesti. Taulukosta 12 on nähtävissä kaikki *koulu-uudistus*-luokan yhdyssanojen oikeiden ja väärin vastausten lukumäärät kunkin ryhmän osalta.

TAULUKKO 12. *Koulu-uudistus*-luokan yhdyssanojen oikeiden ja väärin vastausten lukumäärät.

	ammattikoululaisytytöt		ammattikoululaispojat		lukiolaisytytöt		lukiolaispojat		yhteensä	
	O	V	O	V	O	V	O	V	O	V
<i>auto-onnettomuuden</i>	12	2	12	9	27	4	19	7	70	22
<i>Koulu-uudistus</i>	8	8	10	13	22	8	25	3	65	32
<i>ammatti-ihminen</i>	11	5	8	16	29	2	21	7	69	30
<i>luonto-ohjelmia</i>	12	4	15	10	31	0	24	4	82	18
yhteensä	43	19	45	48	109	14	89	21	286	102
%	69,4	30,6	48,4	51,6	88,6	11,4	80,9	19,1	73,7	26,3
O+V	62		93		123		110		388	

Koulu-uudistus-luokan yhdyssanojen oikeinkirjoituksessa ovat selkeästi parhaiten onnistuneet lukiolaistytöt, joiden 123 vastauksesta vain 14 (11,4 %) on kirjoitettu norminvastaisesti. Ammattikoulun pojat ovat sen sijaan onnistuneet heikoimmin, sillä heidän vastauksistaan lähestulkoon joka toinen on kirjoitettu norminvastaisesti. Lukiolaispoikien 110 vastauksesta oikein kirjoitettu 89 (80,9 %), ja ammattikoululaistytöjen 62 vastauksesta 43 (69,4 %) on kirjoitettu norminmukaisesti.

Kaikista parhaiten *koulu-uudistus*-luokan yhdyssanoista on osattu sana *luonto-ohjelmia*. Sadasta vastauksesta väärin on kirjoitettu vain 18 (18,0 %), joista 14 on ammattikoulu-laisten kirjoittamia ja neljä lukiolaispoikien kirjoittamia. Lukiolaistytöt ovat sen sijaan kirjoittaneet kyseisen sanan poikkeuksetta oikein. *Auto-onnettomuuden*-sana on osattu myös melko hyvin, sillä 92 vastauksesta norminvastaisesti on kirjoitettu 22 (23,9 %). Ammattikoululaiset ovat osanneet parhaiten sanan *auto-onnettomuuden*, kun taas lukio-laisille vähiten väärää vastauksia on aiheutunut sanasta *luonto-ohjelmia*. Selvästi heikoimmin ammattikoululaiset ovat osanneet sanat *koulu-uudistus* ja *ammatti-ihminen*, joista yli puolet on kirjoitettu norminvastaisesti. Lukiolaiset ovat osanneet *koulu-uudistus*-luokan yhdyssanat hyvin; eniten norminvastaisia vastauksia on aiheutunut sanasta *auto-onnettomuuden*, jonka 57 kirjoitetusta vastauksesta 11 (19,3 %) on kirjoitettu väärin.

Koulu-uudistus-luokan yhdyssanat on kirjoitettu virheellisesti kahta eri varianttia käyttäen: joko määriteosa ja edusosa on kirjoitettu erilleen ilman yhdysmerkkiä (*ammatti ihminen*) tai yhdysosat on kirjoitettu yhteen ilman yhdysmerkkiä (*luontoohjelmia*). Selkeästi tyypillisempi tapa on ollut kirjoittaa yhdysosat erilleen. Virheellisesti kirjoitettuja vastauksia on yhteensä 102, joista 88 (86,3 %) on kirjoitettu käyttämällä tätä varianttia. Toista varianttia on käyttänyt yhteensä 14 osallistujaa, joista peräti 11 on poikia, ja joista kuusi on ammattikoululaisia ja viisi lukiolaisia.

6.2. Yhdysmerkki ensimmäisessä yhdyssanakohdassa

Kolmiosaisia yhdyssanoja, joissa yhdysmerkkiä on käytetty ensimmäisessä yhdyssanakohdassa, on sanelutestissä yhteensä yhdeksän. Ne jakautuvat kolmeen luokkaan, jotka ovat nimeltään *raaka-ainepula*, *kauko-ohjainlaite* ja *taka-akselinkiinnike*.

6.2.1. *Raaka-ainepula*-luokka

Raaka-ainepula-luokkaan kuuluvat sellaiset yhdyssanat, joiden molemmat määriteosat ovat nominatiivissa. Sanelutesti sisältää yhteensä kolme tämän luokan yhdyssanaa, ja niitä testataan seuraavissa virkkeissä:

Kuski pitää tauon uudella *linja-autoasemalla*. (6)

Vanhat kalliomaalaukset muistuttavat *tikku-ukkopiirroksia*. (45)

Raaka-ainepula ajaa muovitehtaita ahtaalle. (48)

Kaksi ammattikoululaispoikaa on kirjoittanut sanan *raaka-ainepula* vaillinaisesti muotoon *raaka-aine*. Nämä vastauskohdat olen joutunut jättämään laskelmista pois. Kaikki muut *raaka-ainepula*-luokan yhdyssanan sisältämät vastauskohdat on täytetty hyväksytävästi. Tällöin analysoitavia vastauskohtia on yhteensä 298, joista ammattikoululaiset ovat kirjoittaneet 121 ja lukiolaiset 177. Tyttöjen kirjoittamia vastauksia on 141 ja poikien 157.

Raaka-ainepula-luokan yhdyssanoista norminmukaisesti on kirjoitettu 139 (46,6 %). Ammattikoululaisten vastauksista 87 (41,0 %) on kirjoitettu oikein, kun taas lukiolaiset ovat kirjoittaneet 177 vastauksestaan 105 (59,3 %) norminmukaisesti. Tytöt ovat kirjoittaneet vastauksistaan norminmukaisesti 80 eli 56,7 %. Pojat puolestaan ovat kirjoittaneet vastauksistaan 98 eli 62,4 % norminvastaisesti. Taulukkoon 13 olen koonnut kaikkien *raaka-ainepula*-luokan yhdyssanojen oikeiden ja väärin vastausten lukumäärät kunkin ryhmän osalta.

TAULUKKO 13. *Raaka-ainepula*-luokan yhdyssanojen oikeiden ja värien vastausten lukumäärät.

	ammatti- koululais- tytöt		ammatti- koululais- pojat		lukiolais- tytöt		lukiolais- pojat		yhteensä	
	O	V	O	V	O	V	O	V	O	V
<i>linja-autoase- malla</i>	13	3	7	18	23	8	17	11	60	40
<i>tikku-ukkopiir- roksia</i>	6	10	2	23	17	14	13	15	38	62
<i>Raaka-aine- pula</i>	4	12	2	21	17	14	18	10	41	57
yhteensä	23	25	11	62	57	36	48	36	139	159
%	47,9	52,1	15,1	84,9	61,3	38,7	57,1	42,9	46,6	53,4
O+V	48		73		93		84		298	

Heikoimmin *raaka-ainepula*-luokan yhdyssanojen oikeinkirjoituksessa ovat onnistuneet ammattikoululaispojat, joiden 73 vastauksesta vain 11 (15,1 %) on kirjoitettu norminmukaisesti. Ero ammattikoulun tyttöihin on huomattava, sillä heidän 48 vastauksestaan norminmukaisesti on kirjoitettu hieman alle puolet (47,9 %). Lukiolaiset sen sijaan ovat kirjoittaneet enemmän oikeita kuin väriä vastauksia: Poikien 84 vastauksesta oikein on kirjoitettu 48 eli 57,1 %. Lukiolaistytöt ovat onnistuneet koko joukon parhaiten, sillä heidän vastauksistaan oikein on kirjoitettu 57 eli 61,3 %.

Raaka-ainepula-luokan yhdyssanoista parhaiten on osattu sana *linja-autoasemalla*, jonka on kirjoittanut norminvastaisesti 40 osallistujaa. Näistä 21 on ammattikoululaisia ja 19 lukiolaisia. Sanat *raaka-ainepula* ja *tikku-ukkopiirroksia* ovat osoittautuneet hyvin hankaliksi. Ainoastaan kuusi ammattikoululaista, joista neljä on tyttöjä ja kaksi poikia, on onnistunut kirjoittamaan *raaka-ainepula*-sanana oikein, eli jopa 84,6 % hyväksyttävästi sanan kirjoittaneista ammattikoululaisista on kirjoittanut kyseisen sanan väärin. Sanan *tikku-ukkopiirroksia* on kirjoittanut ammattikoulun tytöistä kuusi ja pojista kaksi oikein, jolloin väriä vastauksia on yhteensä 33 (80,5 %). Lukiolaisilla eniten norminvastaisia vastauksia on aiheuttanut sana *tikku-ukkopiirroksia*, jonka on kirjoittanut kaikkiaan 29 lukiolaista norminvastaisesti.

Virheellisesti kirjoitetuista varianteista käytetyin on ollut kirjoitustapa, jossa yhdysmerkkiä on käytetty oikein ensimmäisessä yhdyssanakohdassa, mutta edusosa on kirjoitettu

erilleen määräiteosasta. Norminvastaisesti kirjoitettuja *raaka-ainepula*-luokan yhdyssanoja on yhteensä 159, joista 124 (78,0 %) tapauksessa on yhdysmerkki merkitty oikein ensimmäiseen yhdyssanakohtaan, mutta edusosa on kirjoitettu erilleen (*raaka-aine pula*). Lisäksi viidessä tapauksessa yhdysmerkki on merkitty oikein, mutta määräiteosan ja edusosan väliin on myös merkitty yhdysmerkki virheellisesti (*linja-auto-asemalla, tikkuukko -piirroksia*). Yksi lukiolaistyttö on käyttänyt yhdysmerkkiä virheellisesti määräiteosan ja edusosan välissä ja lisäksi kirjoittanut määräiteosat erilleen toisistaan (*tikku ukko-piirroksia*). Muissa 29 tapauksessa ei ole käytetty yhdysmerkkiä laisinkaan. Yhdysmerkittömistä varianteista tyypillisin on ollut tapa, jossa kaikki yhdysosat kirjoitetaan erilleen (*raaka aine pula*). Tätä varianttia on käyttänyt 15 osallistujaa, joista kaikki ovat ammattikoululaisia. Kymmenessä tapauksessa määräiteosat on kirjoitettu yhteen ilman yhdysmerkkiä ja edusosa on kirjoitettu erilleen määräiteosasta (*tikkuukko piirroksia*). Lopuissa neljässä tapauksessa kaikki yhdysosat on kirjoitettu yhteen ilman yhdysmerkkejä (*linjaautoasemalla*). Eniten virheellisiä varianteja on muodostunut sanasta *tikku-ukkopiirroksia*, joka on kirjoitettu väärin kuudella eri tavalla, jotka ovat *tikku-ukko piirroksia, tikku-ukko -piirroksia, tikku ukko piirroksia, tikkuukko piirroksia, tikku ukko-piirroksia, tikkuukkopiirroksia*.

6.2.2. Kauko-ohjainlaite-luokka

Sanelutestin yhdyssanoista sellaiset, joiden määräiteosan ensimmäinen osa on epäitsenäinen lekseemi ja toinen osa nominatiivimuotoinen, kuuluvat *kauko-ohjain*-luokkaan. Tämän luokan yhdyssanoja testataan kolmessa virkkeessä, joista jokainen sisältää yhden *kauko-ohjainlaite*-luokkaan kuuluvan testisanan.

Kauko-ohjainlaite voi vaurioitua pudotessaan lattialle. (16)

Palveluita ei ole riittävästi **haja-asutusalueilla**. (35)

Tasa-arvolain tarkoituksena on estää muun muassa sukupuoleen liittyvää syrjintää. (37)

Ammattikoululaisten kirjoittamista vastauksista kaksi olen joutunut jättämään laskelmista pois, koska yksi tyttö on kirjoittanut sanan *Tasa-arvolain* vaillinaisesti (*Tasa-arvolla*) ja yksi poika on kirjoittanut samaan vastauskohtaan epäsoveliaita sanoja. Muuten ammattikoululaisten vastauksista kaikki on hyväksyttävästi täytetty, jolloin analysoitavia

vastauskohtia heiltä on 121. Lukiolaisista yksi tyttö on jättänyt sanan *Tasa-arvolain* kokonaan kirjoittamatta ja yksi poika on kirjoittanut *Kauko-ohjainlaite*-sanan vaillinaisesti muotoon *kauko ohjain*. Lukiolaisten vastauskohdista on siis hyväksyttävästi täytetty yhteensä 175. Analysoitavia vastauskohtia on siis yhteensä 296, joista 139 on tyttöjen kirjoittamia ja 157 poikien.

Kauko-ohjainlaite-luokkaan kuuluvista yhdyssanoista norminmukaisesti on kirjoitettu 154 (52,0 %). Ammattikoululaiset ovat kirjoittaneet 121 vastauksestaan norminmukaisesti 40 eli 33,1 %. Lukiolaiset ovat olleet selkeästi parempia, sillä heidän 175 vastauksestaan norminmukaisesti on kirjoitettu 114 eli 65,1 %. Tytöt ovat onnistuneet kirjoittamaan oikein kaikkiaan 84 (60,4 %) vastausta, kun taas poikien 157 vastauksesta 70 (44,6 %) on kirjoitettu norminmukaisesti. Taulukosta 14 on nähtävissä kaikkien *kauko-ohjainlaite*-luokkaan kuuluvien yhdyssanojen oikeiden ja väriiden vastausten lukumäärät kunkin ryhmän osalta.

TAULUKKO 14. *Kauko-ohjainlaite*-luokan yhdyssanojen oikeiden ja väriiden vastausten lukumäärät.

	ammattikoululais-tytöt		ammattikoululais-pojat		lukiolais-tytöt		lukiolais-pojat		yhteensä	
	O	V	O	V	O	V	O	V	O	V
<i>Kauko-ohjainlaite</i>	7	9	4	21	20	11	18	9	49	50
<i>haja-asutus-alueilla</i>	7	9	4	21	18	13	16	12	45	55
<i>Tasa-arvolain</i>	12	3	6	18	20	10	22	6	60	37
yhteensä	26	21	14	60	58	34	56	27	154	142
%	55,3	44,7	18,9	81,1	63,0	37,0	67,5	32,5	52,0	48,0
O+V	47		74		92		83		296	

Kauko-ohjainlaite-luokan yhdyssanojen oikeinkirjoituksessa ovat onnistuneet parhaiten lukiolaispojat ja huonoiten ammattikoululaispojat. Lukion poikien 83 vastauksesta 56 (67,5 %) on kirjoitettu norminmukaisesti. Vastaavasti ammattikoulun poikien 74 vastauksesta oikein on kirjoitettu vain 14 eli 18,9 %. Lukiolaistyöt ovat olleet vain hiukan lukio-

laispoikia huonompia, sillä heidän vastauksistaan oikein on kirjoitettu 63,0 % (58 vastausta). Myös ammattikoulun tytöt ovat onnistuneet kirjoittamaan enemmän oikeita kuin vääriä vastauksia, sillä 55,3 % heidän vastauksistaan on kirjoitettu oikein.

Kaikista helpoimmaksi *kauko-ohjainlaite*-luokan yhdyssanoista on osoittautunut sana *Tasa-arvolain*, joka on kirjoitettu norminmukaisesti 60 (61,9 %) kertaa. Sanat *haja-asutusalueilla* ja *Kauko-ohjainlaite* ovat sen sijaan olleet vaikeampia, sillä ne on kirjoitettu tyypillisemmin väärin kuin oikein. Lukiolaisilla on ollut enemmän vaikeuksia *haja-asutusalueilla*-sanan kanssa, sillä 59 vastauksesta se on kirjoitettu norminvastaisesti 25 (42,3 %) kertaa. Ammattikoululaiset ovat kirjoittaneet sekä sanan *haja-asutusalueilla* että sanan *Kauko-ohjainlaite* 30 (73,2 %) kertaa 41 vastauksesta virheellisesti.

Kauko-ohjainlaite-luokkaan kuuluvista sanoista virheellisesti on kirjoitettu 142 sanaa, joista yhdyssmerkki on merkitty oikein 106 (74,6 %) tapaukseen, mutta edusosa on joko kirjoitettu erilleen määriteosasta tai yhdistetty virheellisesti yhdyssmerkkiä käyttäen määriteosaan. Selkeästi suosituin tapa on ollut kirjoittaa edusosa erilleen kaksiosaisesta määriteosasta (*haja-asutus alueilla*), sillä 106 vastauksesta 103:ssa on käytetty tätä varianttia. Lisäksi yhdyssmerkkiä on käytetty virheellisesti kahdesti, kun ammattikoululaispoika ja lukiolaistyttö ovat kirjoittaneet *Kauko-ohjainlaite*-sanan muotoon *kaukoohjain-laite*. Lopuissa 34 tapauksessa yhdyssmerkkiä ei ole käytetty lainkaan. Yhdyssmerkkittömistä varianteista suosituin on ollut tapa, jossa kaikki yhdysosat kirjoitetaan erilleen toisistaan (*tasa arvo lain*). Kyseistä varianttia on käyttänyt yhteensä 16 osallistujaa, joista kaikki ovat ammattikoululaisia lukuun ottamatta yhtä lukiolaistyttöä. Sana *Tasa-arvolain* on kirjoitettu norminvastaisesti kolmea eri varianttia käyttäen: *Tasa-arvo lain*, *Tasaarvolain* ja *tasa arvo lain*. Siinä, missä *Tasa-arvolain*-sana on kirjoitettu virheellisesti kolmella eri tavalla, on kaksi muuta *kauko-ohjainlaite*-luokkaan kuuluvaa yhdyssanaa kirjoitettu virheellisesti jopa kuudella eri tavalla. Edellä mainittujen kolmen variantin lisäksi on käytetty myös seuraavia variantteja: *haja-asutus-alueilla*, *kauko-ohjain -laite*, *kaukoohjain-laite*, *kaukoohjain laite* ja *haja asutusalueilla*.

6.2.3. *Taka-akselinkiinnike*-luokka

Taka-akselinkiinnike-luokkaan kuuluvat sellaiset yhdyssanat, joiden ensimmäinen määriteosa on epäitsenäinen lekseemi ja toinen osa genetiivimuotoinen. Tämän luokan yhdyssanat sisältyvät sanelussa kolmeen virkkeeseen:

Viallinen *taka-akselinkiinnike* aiheutti auto-onnettomuuden. (7)

Timo suunnitteli töissä ylä-äänenvaimentimen. (40)

Mistä voin ostaa ulko-ovenlukkoja? (52)

Ammattikoululaiset ovat kirjoittaneet kaikki *Taka-akselinkiinnike*-luokkaan kuuluvat yhdyssanat hyväksyttävästi sanelun vastauslomakkeelle eli heidän vastauksiaan on yhteensä 123. Lukiolaisista neljä tyttöä on kirjoittanut vaillinaisesti sanan *taka-akselinkiinnike* (esim. *taka-akselin*, *taka-akseli kiinnike*) ja yksi poika on kirjoittanut vastauskohtaan väärän sanan (*elokuvalippuja*). Lukiolaisten vastauksista olen siis joutunut jättämään laskelmista pois viisi vastauskohtaa, jolloin heidän kirjoittamia vastauksia on yhteensä 172. Yhteensä analysoitavia vastauksia on 295, joista 137 on tyttöjen ja 158 poikien kirjoittamia.

Taka-akselinkiinnike-luokan yhdyssanat on osattu melko huonosti, sillä vain 61 eli 20,6 % on kirjoitettu norminmukaisesti. Ammattikoululaisten 123 vastauksesta oikein on kirjoitettu vain 13 (10,6 %). Lukiolaiset ovat onnistuneet paremmin: heidän 172 vastauksestaan oikein on kirjoitettu 48 (27,9 %). Kun vastauksia tarkastellaan tyttöjen ja poikien kirjoittamina, ovat he olleet hyvinkin tasaväkisiä. Tyttöjen vastauksista oikein on kirjoitettu 28 eli 20,4 %. Vastaavasti poikien 158 kirjoittamasta vastauksesta oikein on kirjoitettu 33 eli 20,9 %. Taulukosta 15 on nähtävissä kaikkien *taka-akselinkiinnike*-luokkaan kuuluvien yhdyssanojen oikeiden ja väärin vastausten lukumäärät kunkin ryhmän osalta.

TAULUKKO 15. *Taka-akselinkiinnike*-luokan yhdyssanojen oikeiden ja väärin vastausten lukumäärät.

	ammattikoululaisytytöt		ammattikoululaispojat		lukiolaisytytöt		lukiolaispojat		yhteensä	
	O	V	O	V	O	V	O	V	O	V
<i>taka-akselinkiinnike</i>	0	16	0	25	2	25	1	27	3	93
<i>ylä-äänenvaimentimen</i>	4	12	6	19	15	16	18	10	43	57
<i>ulko-ovenlukkoja</i>	2	14	1	24	5	26	7	20	15	84
yhteensä	6	42	7	68	22	67	26	57	61	234
%	12,5	87,5	9,3	90,7	24,7	75,3	31,3	68,7	20,7	79,3
O+V	48		75		89		83		295	

Ammattikoulupuolen pojat ovat onnistuneet huonoiten *taka-akselinkiinnike*-luokan yhdyssanojen oikeinkirjoituksessa. Heidän 75 vastauksestaan vain seitsemän on kirjoitettu norminmukaisesti, jolloin virheellisesti kirjoitettujen prosenttiosuus on yli 90. Ammattikoulun tytötkään eivät ole onnistuneet kovinkaan hyvin, sillä 48 vastauksesta he ovat onnistuneet kirjoittamaan norminmukaisesti kuusi (12,5 %). Lukiolaisista pojat ovat olleet tyttöjä parempia: Poikien kirjoittamista 83 vastauksesta oikein on kirjoitettu 26 eli 31,3 %. Vastaavasti tytöt ovat onnistuneet kirjoittamaan 89 vastauksestaan oikein 22 (24,7 %).

Sana *taka-akselinkiinnike* on osoittautunut kaikista vaikeimmaksi. Sen on kirjoittanut oikein ainoastaan kolme lukiolaista eli jopa 96,9 % kaikista osallistujista on kirjoittanut kyseisen sanan väärin. Selvästi vähiten väärää vastauksia on aiheutunut sanasta *ylä-äänenvaimentimen*, jonka on kirjoittanut oikein 43 osallistujaa. Heistä kymmenen on ammattikoululaisia ja loput 33 lukiolaisia. Sana *ulko-ovenlukkoja* ei ole myöskään osattu erityisen hyvin, mutta kuitenkin huomattavasti paremmin kuin *taka-akselinkiinnike*-sana. Kolme ammattikoululaista ja 12 lukiolaista eli yhteensä 15 osallistujaa on kirjoittanut *ulko-ovenlukkoja*-sanon norminmukaisesti.

Taka-akselinkiinnike-luokan yhdyssanoista 234 on kirjoitettu virheellisesti. Eniten virheellisesti kirjoitetuissa sanoissa on käytetty tapaa, jossa yhdysmerkki on merkitty oikein, mutta yhdyssanan edusosa on kirjoitettu erilleen kaksiosaisesta määriteosasta (*ylä-ään-*

vaimentimen). Tätä varianttia on käyttänyt 82,1 % eli 192 osallistujaa. Suosituimman variantin lisäksi on käytetty neljää muuta virheellistä kirjoitustapaa, joista yhdessäkään ei ole käytetty yhdysmerkkiä: 1. Määriteosat on kirjoitettu yhteen ilman yhdysmerkkiä, mutta edusosa on kirjoitettu erilleen (*takaakselin kiinnike*). Tätä varianttia on käyttänyt 19 osallistujaa, joista kaikki yhtä lukuun ottamatta ovat ammattikoululaisia. 2. Kaikki yhdysosat on kirjoitettu erilleen (*ulko oven lukkoja*). Yksi lukiolainen ja 16 ammattikoululaista ovat käyttäneet tätä varianttia. 3. Ensimmäinen määriteosa on kirjoitettu erilleen loppusanasta (*ylä äänenvaimentimen*). Näin on kirjoittanut kolme ammattikoululaispoikaa ja yksi lukiolaistyttö. 4. Kakki yhdysosat on kirjoitettu yhteen, mutta yhdysmerkki puuttuu ensimmäisestä yhdyssanakohdasta (*ulkoovenlukkoja*). Tätä varianttia on käyttänyt vain yksi ammattikoulun tytöistä ja yksi lukion pojista.

6.3. Yhdysmerkki toisessa yhdyssanakohdassa

Kolmiosaisista yhdyssanoista yhdeksän on sellaisia, joissa yhdysmerkki merkitään toiseen yhdyssanakohtaan. Nämä yhdyssanat jakautuvat seuraaviin luokkiin: *ilmatorjunta-ase*, *kalkinpoisto-ohjeet* ja *yliopisto-opiskelu*.

6.3.1. *Ilmatorjunta-ase*-luokka

Ilmatorjunta-ase-luokkaan kuuluvat yhdyssanat, joiden molemmat määriteosat ovat nominatiivimuotoisia. Tämän luokan yhdyssanoja testataan kolmessa eri virkkeessä, joista jokainen sisältää yhden *ilmatorjunta-ase*-luokan yhdyssanan.

Myös Suomessa on käytössä tappava ***ilmatorjunta-ase***. (4)

Työsuhte-edut ovat osa palkitsemista. (14)

Mihin aikaan ***jalkapallo-ottelu*** alkaa? (46)

Yksi ammattikoululaispoika on jättänyt tyhjäksi vastauskohdan, johon olisi tullut sana *Työsuhte-edut*. Kaikki muut saneluun osallistuneet ovat kirjoittaneet *ilmatorjunta-ase*-luokkaan kuuluvat yhdyssanat hyväksyttävästi vastauslomakkeelle. Koska yksi vastauskohta on jätetty tyhjäksi, on ammattikoululaisten täyttämiä vastauskohtia yhteensä 122.

Lukiolaisten kirjoittamia vastauskohtia on 177, joten yhteensä analysoitavia vastauskohtia on yhteensä 299, joista tytöt ovat täydentäneet 141 ja pojat 158.

Ilmatorjunta-ase-luokan yhdyssanoista norminmukaisesti on kirjoitettu 209 eli 69,9 %. Ammattikoululaisten 122 norminmukaisesti on kirjoitettu 57 (46,7 %), kun taas lukiolaisten vastauksista oikein on kirjoitettu peräti 152 (85,9 %). Työt ovat onnistuneet kirjoittamaan oikein 115 *ilmatorjunta-ase*-luokan yhdyssanaa, joten heidän onnistumisprosenttinsa on 81,6 %. Poikien kohdalla vastaava prosenttiluku on vain 59,5. Taulukkoon 16 olen koonnut kaikkien *ilmatorjunta-ase*-luokan yhdyssanojen oikeiden ja väärin vastausten lukumäärät jokaisen ryhmän osalta.

TAULUKKO 16. *Ilmatorjunta-ase*-luokan yhdyssanojen oikeiden ja väärin vastausten lukumäärät.

	ammattikoululais-tytöt		ammattikoululais-pojat		lukiolais-tytöt		lukiolais-pojat		yhteensä	
	O	V	O	V	O	V	O	V	O	V
<i>ilmatorjunta-ase</i>	12	4	11	14	31	0	24	4	78	22
<i>Työsuhde-edut</i>	8	8	7	17	26	5	22	6	63	36
<i>jalkapallo-ottelu</i>	12	4	7	18	26	5	23	5	68	32
yhteensä	32	16	25	49	83	10	69	15	209	90
%	66,7	33,3	33,8	66,2	89,2	10,8	82,1	17,9	69,9	30,1
O+V	48		74		93		84		299	

Ilmatorjunta-ase-luokan yhdyssanojen oikeinkirjoituksessa ovat selkeästi huonoiten onnistunut ammattikoulun pojat. He ovat onnistuneet kirjoittamaan oikein vain 33,8 % yhdyssanoista. Ammattikoulun tytöt ovat olleet lähes kaksinkertaisesti poikia parempia, sillä heidän 48 vastauksestaan 66,7 % on norminmukaisesti kirjoitettu. Myös lukiolaisista tytöt ovat olleet poikia parempia. Tyttöjen kirjoittamista *ilmatorjunta-ase*-luokan yhdyssanoista ainoastaan 10 on kirjoitettu väärin, jolloin norminmukaisesti kirjoitettuja vastauksia on 83 (89,2 %). Lukiolaispoikien kirjoittamista 84 vastauksesta 69 (82,1 %) on kirjoitettu oikein.

Molemmat sekä ammattikoululaiset että lukiolaiset ovat osanneet parhaiten sanan *ilmatorjunta-ase*. Sen on kirjoittanut oikein 33 ammattikoululaista ja 55 lukiolaista eli yh-

teensä 78 osallistujaa, joten 22,0 % on kirjoitettu norminvastaisesti. Heikoimmin osallistujat ovat osanneet sanan *Työsuhte-edut*, jonka on kirjoittanut virheellisesti 36 osallistujaa. Heistä 11 on lukiolaisia ja loput 25 ovat ammattikoulun opiskelijoita.

Ilmatorjunta-ase-luokkaan kuuluvista yhdyssanoista 90 on kirjoitettu virheellisesti. Näistä ainoastaan yhdessä tapauksessa on käytetty yhdysmerkkiä (*työ suhde-edut*), muut virhevariantit, joita edellisen lisäksi kolme, ovat yhdysmerkittömiä. Sana *jalkapallo-ottelu* on kirjoitettu kahdella tapaa väärin: *jalkapallo ottelu* sekä *jalkapalloottelu*. Näiden varianttien lisäksi sanojen *ilmatorjunta-ase* ja *Työsuhte-edut* kohdalla on käytetty tapaa, jossa kaikki yhdysosat on kirjoitettu erilleen (*ilma torjunta ase*). Näistä varianteista selvästi käytetyin on ollut kirjoittaa edusosa erilleen määriteosasta (*Työsuhte edut*), sillä 75 virheellistä vastausta on kirjoitettu kyseistä tapaa noudattaen. Ainoa yhdysmerkin sisältävää varianttia on käytetty kerran, kymmenen osallistujaa on käyttänyt tapaa, jossa kaikki yhdysosat on kirjoitettu yhteen ja loput neljä ovat kirjoittaneet kaikki yhdysosat erilleen toisistaan. Näitä kolmea varianttia ovat pääasiassa käyttäneet ammattikoululaispojat, lukuun ottamatta neljää vastauskohtaa, joista yhden on kirjoittanut ammattikoulun tyttö ja kolme lukion poikaa.

6.3.2. *Kalkinpoisto-ohjeet*-luokka

Sanelutestin yhdyssanat, joiden ensimmäinen määriteosa on genetiivissä ja toinen nominatiivissa, kuuluvat *kalkinpoisto-ohjeet*-luokkaan. Kolmessa virkkeessä testataan tämän luokan yhdyssanojen osaamista.

Jätteenkäsittely-yritys Kiertokapula Oy selvitti riskit kahdessa yksikössään. (10)
Työnantajalla on *työnjohto-oikeus* alaisiinsa nähden. (28)
Kahvinkeittimen mukana täytyy aina olla *kalkinpoisto-ohjeet*. (47)

Vastauskohdan, johon olisi tullut sana *työnjohto-oikeus*, on jättänyt täyttämättä ammattikoululaisista kaksi tyttöä ja kymmenen poikaa. Lisäksi yksi ammattikoulun poika on jättänyt kirjoittamatta sanan *kalkinpoisto-ohjeet*. Vaillinaisesti ammattikoululaiset ovat kirjoittaneet *kalkinpoisto-ohjeet*-luokan yhdyssanoista kaikkiaan 14 (esim. *Jätteen käsittely, työnjohto, kalkinpoisto aine*). Ammattikoululaisten vastauksista olen joutunut jättämään laskelmista pois yhteensä 27, jolloin heidän kirjoittamia vastauksia on 96. *Työnjohto-oikeus*-sanan on jättänyt kirjoittamatta myös kolme lukiolaista. Kyseinen sanan on myös kirjoitettu vaillinaisesti viiden lukiolaisen toimesta. Lisäksi sanan *Jätteenkäsittely-yritys*

on kirjoittanut vaillinaisesti yksi lukiolaistyttö ja yksi -poika. Lukiolaiset ovat siis kirjoittaneet hyväksyttävästi yhteensä 167 vastausta. Kaiken kaikkiaan analysoitavia vastauskohtia on 263, joista tytöt ovat kirjoittaneet 130 ja pojat 133.

Kalkinpoisto-ohjeet-luokkaan kuuluvista yhdyssanoista oikein on kirjoitettu 142 eli vain hiukan yli puolet (54,0 %). Ammattikoululaisten 96 vastauksesta 59 (61,5 %) on kirjoitettu norminvastaisesti. Lukiolaiset ovat onnistuneet paremmin, sillä heidän 167 vastauksestaan norminvastaisesti on kirjoitettu 62 eli 37,1 %. Tytöt ovat kirjoittaneet 60,0 % norminmukaisesti. Poikien vastauksista vastaavasti 48,1 % on kirjoitettu oikein. Taulukosta 17 on nähtävissä kaikkien *kalkinpoisto-ohjeet*-luokkaan kuuluvien yhdyssanojen oikeiden ja väärin vastausten lukumäärät kunkin ryhmän osalta.

TAULUKKO 17. *Kalkinpoisto-ohjeet*-luokan yhdyssanojen oikeiden ja väärin vastausten lukumäärät.

	ammattikoululaisytytöt		ammattikoululaispojat		lukiolaistytöt		lukiolaispojat		yhteensä	
	O	V	O	V	O	V	O	V	O	V
<i>Jätteenkäsittely-yritys</i>	5	9	0	23	14	16	14	13	33	61
<i>työnjohto-oikeus</i>	11	2	4	5	21	6	19	5	55	18
<i>kalkinpoisto-ohjeet</i>	9	6	8	14	18	13	19	9	54	42
yhteensä	25	17	12	42	53	35	52	27	142	121
%	59,5	40,5	22,2	77,8	60,2	38,8	65,8	34,2	54,0	46,0
O+V	42		54		88		79		263	

Parhaiten *kalkinpoisto-ohjeet*-luokan yhdyssanojen oikeinkirjoituksessa ovat onnistuneet lukiolaispojat, jotka ovat kirjoittaneet 79 vastauksestaan 52 (65,8 %) norminmukaisesti. Lukiolaistytöt ovat kirjoittaneet oikein 60,2 % vastauksistaan, kun ammattikoulun tytöt ovat olleet 59,5 onnistumisprosentillaan vain hiukan huonompia. Sen sijaan ammattikoulun pojat eivät ole onnistuneet kovinkaan hyvin; heidän 54 vastauksestaan oikein on kirjoitettu ainoastaan 12 (22,2 %).

Selvästi huonoiten *kalkinpoisto-ohjeet*-luokan yhdyssanoista on osattu sana *Jätteenkäsittely-yritys*. Sen on kirjoittanut 94 lukiolaisesta norminvastaisesti hieman reilu puolet; 29

lukiolaista. Ammattikoululaisista sen on kirjoittanut hyväksyttävästi 37 oppilasta, ja vain viisi heistä on kirjoittanut sanan oikein. Vähiten virheitä on aiheutunut sanasta *työnjohto-oikeus*, jonka on kirjoittanut oikein 22 ammattikoululaisesta 15 (68,2 %) ja 51 lukiolaisesta 40 (78,4 %).

Kalkinpoisto-ohjeet-luokan yhdyssanojen kohdalla virheellisistä kirjoitustavoista ei nouse ylitse muiden selkeästi yhtä varianttia. Poikkeuksen tekee sana *työnjohto-oikeus*, joka on kirjoitettu virheellisesti pääsääntöisesti noudattaen varianttia, jossa edusosa on kirjoitettu erilleen kaksiosaisesta määriteosasta (*työnjohto oikeus*) – 18 virheellisesti kirjoitetusta *työnjohto-oikeus*-sanasta 16 on kirjoitettu kyseisellä tavalla. Käytetyin variantti se on ollut myös *jätteenkäsittely-yritys*-sanankohdalla, mutta se ei kuitenkaan ole ollut selkeästi käytetyin variantti. *Jätteenkäsittely yritys* -muotoa on käyttänyt saneluun osallistuneista 29, mutta seuraavaksi käytetyintä varianttia, jossa kaikki yhdysosat on kirjoitettu erilleen toisistaan (*jätteen käsittely yritys*), on käyttänyt vain yksi vähemmän eli 28 osallistujaa. Viimeisimpänä mainittua varianttia on *kalkinpoisto-ohjeet* sanankohdalla käyttänyt 15 osallistujaa, mutta 16 osallistujaa on käyttänyt varianttia, jossa ensimmäinen määriteosa on kirjoitettu erilleen oikein kirjoitetusta loppusanasta (*kalkin poisto-ohjeet*). Tämä variantti ei ole ollut yhtä suosittu kahden muun luokkaan kuuluvan sanankohdalla; vain 1–2 tapauksessa on käytetty kyseistä kirjoitustapaa. Ensimmäiseksi mainittu variantti (*kalkinpoisto ohjeet*) on vasta kolmanneksi käytetyin *kalkinpoisto-ohjeet*-sanankohdalla; sitä on käyttänyt yhdeksän osallistujaa.

6.3.3. *Yliopisto-opiskelu*-luokka

Sanelutestin testattavista yhdyssanoista kolme on sellaisia, joiden ensimmäinen määriteosa on epäitsenäinen lekseemi, toinen määriteosa on nominatiivimuotoinen ja yhdysmerkki on toisessa yhdyssanankohdassa. Nämä yhdyssanat kuuluvat *yliopisto-opiskelu*-luokkaan, ja niitä testataan seuraavissa virkkeissä:

Yliopisto-opiskelu on hyvin itsenäistä. (20)

Tuholaistorjunta-aine kulkeutuu pesään ja tuhoaa yhdyskunnan. (27)

Opettajan *esimerkki-ilmaus* oli havainnollinen. (32)

Ammattikoululaisista kaksi poikaa on jättänyt tyhjäksi vastauskohdan, johon olisi tullut sana *Tuholaistorjunta-aine*, ja yksi poika on kirjoittanut sen vaillinaisesti (*tuholaistorjunta*). Lisäksi yksi ammattikoululaistyttö on kirjoittanut *Yliopisto-opiskelun*-sanan kohdalle *Yliopiston opiskelu*, mitä en ole voinut hyväksyä laskelmiin. Hylätyksi vastaukseksi olen joutunut tulkitsemaan myös ammattikoululaispojan kirjoittaman sanan *esimerkki tilaisuus*. Yhteensä viisi ammattikoululaisten vastausta on siis jouduttu hylkäämään, jolloin hyväksyttävää vastauksia on 118. Lukiolaiset ovat kirjoittaneet kaikki vastauskohdansa hyväksyttävästi, jolloin heidän kirjoittamia vastauksiaan on 177. Kaikkiaan *yliopisto-opiskelu*-luokkaan kuuluvia analysoitavia vastauskohtia on 295. Näistä tytöt ovat kirjoittaneet 140 ja pojat 155.

Yliopisto-opiskelu-luokkaan kuuluvista yhdyssanoista norminmukaisesti on kirjoitettu 175 eli 59,3 %. Ammattikoululaiset ovat onnistuneet kirjoittamaan 118 vastauksesta oikein 44 (37,3 %). Lukiolaiset sen sijaan ovat onnistuneet huomattavasti paremmin, sillä heidän 177 vastauksestaan 131 (74,0 %) on kirjoitettu norminmukaisesti. Tyttöjen vastauksista 65,0 % on kirjoitettu oikein, kun vastaavasti poikien onnistumisprosentti on 54,2 %. Taulukkoon 18 olen kerännyt kaikkien *yliopisto-opiskelu*-luokkaan kuuluvien yhdyssanojen oikeiden ja väärin vastausten lukumäärät jokaisen ryhmän osalta.

TAULUKKO 18. *Yliopisto-opiskelu*-luokan yhdyssanojen oikeiden ja väärin vastausten lukumäärät.

	ammattikoululaisytytöt		ammattikoululaispojat		lukiolaisytytöt		lukiolaispojat		yhteensä	
	O	V	O	V	O	V	O	V	O	V
<i>Yliopisto-opiskelu</i>	6	9	6	19	20	11	18	10	50	49
<i>Tuholaistorjunta-aine</i>	11	5	6	16	26	5	25	3	68	29
<i>esimerkki-ilmaus</i>	9	7	6	18	19	12	23	5	57	42
yhteensä	26	21	18	53	65	28	66	18	175	120
%	55,3	44,7	25,4	74,6	69,9	30,1	78,6	21,4	59,3	40,7
O+V	47		71		93		84		295	

Ammattikoulun poikien vastauksista ainoastaan noin joka neljäs on kirjoitettu norminmukaisesti, joten he ovat osanneet *yliopisto-opiskelu*-luokan yhdyssanat heikoiten. Parhaiten ne ovat osanneet lukiopuolen pojat, joiden 84 vastauskohdasta oikein on täydennetty 66 (78,6 %). Lukiolaistytöt ovat olleet toiseksi parhaimpia 69,9 prosentin tuloksella. Ammattikoulun tytöt ovat kirjoittaneet vastauksistaan hieman yli puolet oikein.

Sekä ammattikoululaiset että lukiolaiset ovat osanneet parhaiten sanan *Tuholaistorjunta-aine*. Lukiolaisista vain kahdeksan (13,6 %) on kirjoittanut sen väärin, ammattikoululaisista sen on kirjoittanut väärin 21 (55,3 %). Heikoiten ovat molemmat osanneet sanan *Yliopisto-opiskelu*, jonka on kirjoittanut väärin lähes puolet osallistujista, kun 99 vastauksesta 49 on kirjoitettu norminvastaisesti. Niistä 28 on ammattikoululaisten ja 21 on lukiolaisten kirjoittamia. Myös *esimerkki-ilmaus*-sana on ollut melko vaikea, sillä sen on kirjoittanut norminvastaisesti 62,5 prosenttia ammattikoululaisista sekä 28,8 prosenttia lukiolaisista.

Virheellisistä *yliopisto-opiskelu*-luokan yhdyssanoista yhdysmerkin sisältäviä on vain kolme, muissa varianteissa yhdysmerkkiä ei ole käytetty. Yhdysmerkillisiä variantteja on käytetty kerran jokaisen luokan yhdyssanan kohdalla: *Yliopisto -opiskelu*, *Tuholais torjunta-aine* ja *esimerkki -ilmaus*. Sanat *Yliopisto-opiskelu* ja *esimerkki-ilmaus* ovat kirjoitettu virheellisesti pääasiassa käyttäen varianttia, jossa edusosa on kirjoitettu erilleen määräiteosasta (*esimerkki ilmaus*). Tämän ja yhdysmerkillisen variantin lisäksi kummankin sanan kohdalla on käytetty vielä yhtä varianttia (*yli opisto opiskelu*, *esimerkkiilmaus*). Ainoastaan *Tuholaistorjunta-aine*-sanana tapauksessa on käytetty kaikkia edellä mainittuja variantteja, joista *Tuholaistorjunta aine* -varianttia on käytetty eniten – 17 osallistujaa. Kaikkien yhdysosien erilleen kirjoittamista on yhden *yli opisto opiskelu* -tapauksen lisäksi käyttänyt kahdeksan osallistujaa *Tuholaistorjunta-aine*-sanana kohdalla. *Esimerkkiilmaus*-vastausta on käyttänyt niin ikään yksi osallistuja, mutta *Tuholaistorjunta-aine*-sanana kohdalla kyseistä varianttia on käyttänyt kolme poikaa.

6.4. *Stand up -koomikko*-luokka

Kolmessa testitapauksessa määriteosana toimii sanaliitto eli määriteosa koostuu useammasta sanasta. Sanelutestissä kaikki kolme määriteosana toimivaa sanaliittoa ovat kaksisanaisia. Yhdysmerkki liitetään kiinni yhdyssanan edusosaan, mutta huomionarvoista on, että yhdysmerkkiä ennen jätetään sananväli. Sanaliitto voi olla myös yhdyssanan jälki eli edusosana, jolloin yhdysmerkki tulee kiinni määriteosaan ja yhdysmerkin jälkeen on sananväli (esim. *Itä- Sri Lanka*) (Eronen 2006: 25). Tällaiset tapaukset ovat kuitenkin harvinaisia, eikä niiden osaamista testata myöskään sanelussa. Testisanat, joissa määriteosana on sanaliitto, kuuluvat *stand up -koomikko*-luokkaan, ja ne sisältyvät sanelussa seuraaviin virkkeisiin:

Muuttovalmis Ainoakoti toimitetaan asiakkaalle *avaimet käteen -periaatteella*. (3)
Käypä hoito -suositukset ovat aina asiantuntijoiden laatimia. (19)
 Ismo Leikola on suomalainen *stand up -koomikko*. (30)

Kaikki muut vastauskohdat, paitsi kohta, johon tulee *Käypä hoito -suositukset*, on täytetty hyväksyttävästi. Sanan *Käypä hoito -suositukset* on kirjoittanut vaillinaisesti (esim. *Käypähoito, suositukset*) kuusi ammattikoululaista ja neljä lukiolaista. Lisäksi kyseisen vastauskohdan on jättänyt täydentämättä kaksi ammattikoululaista ja yksi lukiolainen. Yhteensä 13 vastauskohtaa olen siis joutunut hylkäämään, jolloin analysoitavia vastauskohtia on 287, joista ammattikoululaiset ovat kirjoittaneet 115 ja lukiolaiset 172. Sukupuolten välillä vastaukset jakaantuvat seuraavasti: tytöt 134 ja pojat 153. Taulukkoon 19 olen koonnut kaikkien *stand up -koomikko*-luokkaan kuuluvien yhdyssanojen oikeiden ja väärin vastausten lukumäärät.

TAULUKKO 19. *Stand up -koomikko*-luokan yhdyssanojen oikeiden ja väärin vastausten lukumäärät.

	ammattikoululais-tytöt		ammattikoululais-pojat		lukiolais-tytöt		lukiolais-pojat		yhteensä	
	O	V	O	V	O	V	O	V	O	V
<i>avaimet käteen -periaatteella</i>	2	14	0	25	13	18	12	16	27	73
<i>Käypä hoito -suositukset</i>	0	13	0	20	0	27	0	27	0	87
<i>stand up -koomikko</i>	4	12	0	25	12	19	9	19	25	75
yhteensä	6	39	0	70	25	64	21	62	52	235
%	13,3	86,7	0,0	100,0	28,1	71,9	25,3	74,7	18,1	81,9
O+V	45		70		89		83		287	

Ammattikoululaispojista yksikään ei ole onnistunut kirjoittamaan *stand up -koomikko*-luokkaan kuuluvaa yhdyssanaa oikein, vaan kaikki 70 vastausta on kirjoitettu norminvas-
taisesti. Ammattikoulun tytöt ovat onnistuneet hieman paremmin, sillä heidän 45 vas-
tauksestaan oikein on kirjoitettu kuusi (13,3 %). Ammattikoululaisten 115 vastauksesta
vain 5,2 % on kirjoitettu norminmukaisesti. Lukiolaisten 172 vastauksesta norminmukai-
sesti on kirjoitettu 46 eli 26,7 %. Niistä tyttöjen kirjoittamia on 25 ja poikien 21. Lukio-
laistytöt ovat siis onnistuneet kirjoittamaan ketjuyhdyssanoista 28,1 % oikein, kun poi-
kien vastaava prosenttiluku on 25,3. Tyttöjen 134 vastauksesta 31 (23,1 %) ja poikien
153 vastauksesta 21 (13,7 %) on kirjoitettu oikein.

Stand up -koomikko-luokan yhdyssanat on osattu melko huonosti, sillä vain 52 (18,1 %) vastausta 287:stä on kirjoitettu oikein. Sana *Käypä hoito -suositukset* on osoittautunut niin vaikeaksi, ettei yksikään osallistuja ole onnistunut kirjoittamaan sitä oikein. Luulta-
vasti kyseinen sana on ei ole ollut kovinkaan tuttu saneluun osallistuneille, ja jos sitä ei otettaisi laskelmissa huomioon, olisi kirjoitettuja vastauksia yhteensä 200, jolloin onnis-
tumisprosentti nousisi 26,0:aan. Ketjuyhdyssanat *stand up -koomikko* ja *avaimet käteen -periaatteella* on osattu lähestulkoon saman tasoisesti. Ensimmäiseksi mainittu on kirjoin-
tettu oikein 25 kertaa ja toiseksi mainittu 27 kertaa.

Jokaisen *stand up -koomikko*-luokkaan kuuluvan sanan kohdalla käytetyin virhevariantti on erilainen. *Avaimet käteen -periaatteella*-sanalla kohdalla suosituin variantti on ollut kirjoittaa sanat erilleen ilman yhdysmerkkiä (*avaimet käteen periaatteella*). Sitä on käyttänyt 73 osallistujasta 61, eli variantti on ollut selkeästi suosituin. Sanan *stand up -koomikko* on suurin osa kirjoittanut muotoon *stand-up koomikko*, jota on käyttänyt 26 osallistujaa. Viimeisimmän sanan kohdalla suosituin tapa on ollut kirjoittaa kaikki sanat yhteen ilman yhdysmerkkejä (*käypähoitosuosituks*). Kyseisellä tavalla on kirjoittanut 87:stä sanan kirjoittaneesta 42 osallistujaa. *Stand up -koomikko*-sana on kirjoitettu virheellisesti jopa kahdeksalla eri tavalla: *stand up-koomikko*, *stand up koomikko*, *stand-up koomikko*, *stand-up -koomikko*, *stand-up- koomikko*, *standup koomikko*, *stand-up-koomikko* ja *stand up - koomikko*. Näistä kaksi ensimmäiseksi mainittua ovat olleet myös melko suosittuja variantteja kolmanneksi mainitun variantin jälkeen. *Stand up -koomikko*-sanalla virheellisissä varianteissa jopa kuudessa on käytetty yhdysmerkkiä. Sen sijaan *Käypä hoito -suositukset*-sana on kirjoitettu virheellisesti seitsemällä eri tavalla, joista kolmessa on käytetty yhdysmerkkiä, muut neljä varianttia ovat yhdysmerkittömiä. Yhdysmerkittömät ovat olleet selkeästi suositumpia kuin yhdysmerkilliset variantit, joita on käyttänyt 1–2 *Käypä hoito -suositukset*-sanalla kirjoittajaa.

6.5. Koonti yhdysmerkin sisältävistä yhdyssanoista

Yhdysmerkin sisältäviä yhdyssanoja testataan osittaissanelutestin 25 vastauskohdassa. Näistä 22:ssa yhdysmerkki pitäisi merkitä kahden eri yhdysosan kuuluvan peräkkäin osuvan saman vokaalin väliin. Kolmessa muussa testattavassa yhdyssanassa yhdysmerkkiä käytetään erottamaan edusosasta määriteosana toimiva sanaliitto. Nämä olen käsitellyt laskelmissa erillisinä tapauksina, koska ketjuyhdyssanoihin liittyvät oikeinkirjoitusnormit poikkeavat tavallisista yhdyssanoista, joissa yhdysmerkki esiintyy samojen vokaalien välissä.

Kun sanaliiton sisältäviä yhdyssanoja ei oteta huomioon, on vastauskohtia, joissa testataan tavallisia yhdysmerkillisiä yhdyssanoja, yhteensä 2 200. Näistä vastauskohdista tyhjäksi on jätetty 25 kohtaa ja 41 on täytetty vaillinaisesti tai väärin (esim. *onnettomuuden*, *tasa-arvolla*, *kalkinpoisto aine*). Kaikkiaan 66 vastausta on siis jouduttu hylkäämään laskelmista, jolloin analysoitavia vastauskohtia on yhteensä 2 134. Näistä vastauksista 856

on ammattikoululaisten ja 1 278 lukiolaisten kirjoittamia. Sukupuolten välillä vastaukset jakaantuvat siten, että tytöt ovat kirjoittaneet 1 013 ja pojat 1 121 vastausta. Tavallisista yhdysmerkin sisältävistä yhdyssanoista norminmukaisesti on kirjoitettu noin puolet (1 166, 50,3 %). Ammattikoululaiset ovat kirjoittaneet 856 vastauksestaan oikein 36,6 % (313). Lukiolaisten vastauksista puolestaan norminmukaisesti on kirjoitettu 66,7 % (853). Tytöt onnistuneet poikia paremmin, sillä heidän 1 013 vastauksesta norminmukaisesti on kirjoitettu 62,0 %, kun taas poikien vastauksista 48,0 % on kirjoitettu oikein.

Ketjuyhdyssanaa testaavia vastauskohtia on yhteensä 300, joista tyhjäksi on jätetty kolme ja kymmenen on täytetty vaillinaisesti (esim. *suositukset*). Analysoitavia vastauskohtia on siis yhteensä 287, joista ammattikoululaiset ovat kirjoittaneet 115 ja lukiolaiset 172. Vastauksista 134 on tyttöjen kirjoittamia ja 153 poikien. Ketjuyhdyssanoista norminmukaisesti on onnistuttu kirjoittamaan vain 18,1 % (52). Ammattikoululaisista vain kuusi tyttöä on osannut kirjoittaa ketjuyhdyssanan norminmukaisesti, jolloin ammattikoululaisten 115 vastauksesta oikein on kirjoitettu vain 5,2 %. Lukiolaisten 172 vastauksesta norminmukaisesti on kirjoitettu 26,7 % (46). Tyttöjen vastauksista oikein on kirjoitettu 23,1 % (31) ja poikien vastauksista 13,7 (21).

Kolmiosaisista yhdyssanoista, joissa on yhdysmerkki, ovat abiturientit kirjoittaneet norminmukaisesti 69,8 %. Prosenttiluvussa ei ole huomioitu sanaliiton sisältäviä yhdyssanoja. (Eerola 2010: 42.) Vastaava prosenttilukema oman tutkimuksen mukaan on 50,4. Eerolan (2010: 48) sanelun ketjuyhdyssanat ovat osoittautuneet myös abiturienteille vaikeiksi, sillä kaikkiaan 26,7 % sanaliiton sisältävistä yhdyssanoista on kirjoitettu täysin oikein. Tismalleen samaan tulokseen ovat yltäneet saneluuni osallistuneet lukiolaiset, mutta kun ammattikoululaisten vastaukset otetaan huomioon, on tulos merkittävästi pienempi. Sekä omani että Eerolan (2010: 48) tutkielman tulokset osoittavat, että tytöt osaa- vat ketjuyhdyssanat selvästi poikia paremmin. Abiturienttityttöjen ketjuyhdyssanoista oikein on kirjoitettu 30,9 %, kun taas poikien vastauksista vain 18,9 % on kirjoitettu virheettömästi.

Analysoitavia yhdysmerkin sisältäviä vastauskohtia on yhteensä 2 421, joista norminmukaisesti on kirjoitettu noin puolet (1 218, 50,3 %). Taulukkoon 20 olen koostanut kaikkien yhdysmerkin sisältävien yhdyssanaluokkien oikeiden ja väärin vastausten määrät kunkin ryhmän osalta. Taulukon arvot ovat prosenttilukuja.

TAULUKKO 20. Yhdysmerkin sisältävien yhdyssanaluokkien oikeiden ja väärin vastausten määrät prosentteina (%).

	ammattikou- lulaistytöt		ammattikoulu- laispojat		lukiolaistytöt		lukiolaispojat	
	O	V	O	V	O	V	O	V
<i>koulu-uudistus-</i> <i>luokka</i>	69,4	30,6	48,4	51,6	88,6	11,4	80,9	19,1
<i>raaka-ainepula-</i> <i>luokka</i>	47,9	52,1	15,1	84,9	61,3	38,7	57,1	42,9
<i>kauko-ohjain-</i> <i>laite-luokka</i>	55,3	44,7	18,9	81,1	63,0	37,0	67,5	32,5
<i>taka-akselinkiin-</i> <i>nike-luokka</i>	12,5	87,5	9,3	90,7	24,7	75,3	31,3	68,7
<i>ilmatorjunta-</i> <i>ase-luokka</i>	66,7	33,3	33,8	66,2	89,2	10,8	82,1	17,9
<i>kalkinpoisto-oh-</i> <i>jeet-luokka</i>	59,5	40,5	22,2	77,8	60,2	39,8	65,8	34,2
<i>yliopisto-opis-</i> <i>kelu-luokka</i>	55,3	44,7	25,4	74,6	69,9	30,1	78,6	21,4
<i>stand up -koo-</i> <i>mikko-luokka</i>	13,3	86,7	0,0	100,0	28,1	71,9	25,3	74,7
kaikki luokat yhteensä	48,3	51,7	22,6	77,4	62,1	37,9	61,9	38,1

Parhaiten yhdysmerkin sisältävien yhdyssanojen oikeinkirjoituksessa ovat onnistuneet lukiolaistytöt, joiden 760 vastauksesta norminmukaisesti on kirjoitettu 62,1 %. Lukion pojat eivät ole olleet juurikaan huonompia, sillä heidän 690 vastauksestaan oikein on kirjoitettu 61,9 %. Heikoimmin ovat onnistuneet ammattikoulun pojat, joiden vastauksista ainoastaan 22,6 % on kirjoitettu norminmukaisesti. Lukiolaiset ovat olleet ammattikoululaisia parempia jokaisessa luokassa. Ammattikoululaisista pojat ovat olleet poikkeuksetta huonompia jokaisen luokan yhdyssanoissa. Lukiolaisten kohdalla tyttöjen ja poikien paremmuus jakaantuu luokkia tarkastellessa tasan: molemmat ovat olleet parempia neljässä luokassa.

Selkeästi eniten norminvastaisia vastauksia on kirjoitettu *taka-akselinkiinnike*-luokkaan kuuluvien yhdyssanojen kohdalla, kun huomioon ei oteta ketjuyhdyssanoja sisältävää *stand up -koomikko*-luokkaa. *Taka-akselinkiinnike*-luokan yhdyssanoista norminmukaisesti on kirjoitettu ainoastaan 20,7 %. Parhaiten on osattu yhdyssanat, jotka kuuluvat luokkiin *koulu-uudistus* ja *ilmatorjunta-ase*. Ensimmäiseksi mainitun luokan yhdyssanoista norminmukaisesti on kirjoitettu 73,7 % ja toiseksi mainitun 69,9 %. Kaikissa niissä

luokissa, joissa yhdysmerkki on ensimmäisessä yhdyssanakohdassa, ovat sanelutestiin osallistuneet onnistuneet huomommin kuin niissä luokissa, joissa yhdysmerkki on toisessa yhdyssanakohdassa. Kolmiosaisista yhdysmerkillisistä yhdyssanoista, lukuun ottamatta ketjuyhdyssanoja, virheellisesti on kirjoitettu kaikkiaan 886. Näistä 535 (60,8 %) on sellaisia, joissa yhdysmerkki on ensimmäisessä yhdyssanakohdassa. Loput virheellisesti kirjoitetut 331 (38,2 %) yhdyssanaa ovat sellaisia, joissa yhdysmerkki on toisessa yhdyssanakohdassa. Tulos poikkeaa Eerolan (2010: 42) tekemästä tutkimuksesta, sillä abiturientit ovat tehneet enemmän virheitä niissä kolmiosaisissa yhdyssanoissa, joissa yhdysmerkki on toisessa yhdyssanakohdassa.

Kaksiosaisien yhdysmerkin sisältävien yhdyssanojen kohdalla tyypillisin norminvastainen tapa on ollut kirjoittaa yhdysosat erilleen toisistaan ilman yhdysmerkkiä: 102 vastauskohdasta 88 (86,3 %) on kirjoitettu tätä varianttia noudattaen. Muut kaksiosaiset on kirjoitettu yhteen ilman yhdysmerkkiä. Ketjuyhdyssanat kuuluvat *stand up* -koomikko-luokkaan, ja niitä on yhteensä kolme. Jokaisen kolmen ketjuyhdyssanan kohdalla käytetty norminvastainen kirjoitustapa on erilainen: *avaimet käteen periaatteella*, *stand-up koomikko* ja *käypähoitosuosituks*. *Stand up* -koomikko-luokan yhdyssanat on kirjoitettu kaikkiaan kahdellatoista eri tavalla virheellisesti.

Norminvastaisista kolmiosaisista yhdyssanoista, joissa yhdysmerkki on ensimmäisessä yhdyssanakohdassa, on suurin osa kirjoitettu siten, että yhdysmerkki on merkitty oikein, mutta edusosa on kirjoitettu erilleen. Tätä varianttia on käytetty 419 (78,3 %) vastauskohdassa 535:stä. Toiseksi suosituin tapa on ollut kirjoittaa kaikki yhdysosat erilleen (48,9,0 %). Sanat *kauko-ohjainlaite*, *haja-asutusalueilla* sekä *tikku-ukkopiirroksia* ovat aiheuttaneet eniten norminvastaisia variantteja, jokainen on kirjoitettu kuudella eri tavalla virheellisesti.

Edusosan kirjoittaminen erilleen kaksiosaisesta määräiteosasta on ollut tyypillisin norminvastainen tapa myös niiden kolmiosaisien yhdyssanojen kohdalla, joissa yhdysmerkki on toisessa yhdyssanakohdassa: 331 vastauksesta tällä tavalla on kirjoitettu 233 (70,4 %). Variantti, jossa kaikki yhdysosat on kirjoitettu erilleen toisistaan, on ollut toiseksi käytetty (24,5 %). Eniten virheellisiä variantteja on aiheutunut sanasta *kalkinpoisto-ohjeet*, joka on kirjoitettu kuudella eri tavalla väärin.

Sillä, esiintyykö yhdysmerkki ensimmäisessä vai toisessa yhdyssanakohdassa, ei näytä olevan merkittävää vaikutusta siihen, miten yhdyssana on kirjoitettu virheellisesti. Kuten yhdysmerkittömien myös yhdysmerkillisten kolmiosaisien yhdyssanojen kohdalla on huomattavissa kirjoitusvirheiden määrän kasvaminen, kun yhdysosien määrä lisääntyy. Houkutus sanan katkaisemiselle kasvaa, kun yhdyssana pitenee, eikä kirjoittaja enää pysty käsittämään sanoja yhtenä kokonaisuutena.

Oman tutkimukseni mukaan virheellisesti kirjoitetuista kaksi- ja kolmiosaisista yhdyssanoista lähes puolet (48,8 %) tapauksista on sellaisia, joissa yhdysmerkki on korvattu sanavälillä. Etenkin ammattikoululaispojat ovat käyttäneet yhdysmerkin tilalla sanaväliä, sillä 432 tapauksesta, joissa yhdysmerkki on korvattu sanavälillä, 48,8 % on heidän kirjoittamiaan. Lukiolaispojat puolestaan ovat korvanneet yhdysmerkin sanavälillä harvimmoin. Ammattikoulun sekä lukion tyttöjen välillä ero ei ole kuin kahden tapauksen verran. Yhteen ilman yhdysmerkkiä on kirjoitettu virheellisistä kaksi- ja kolmiosaisista yhdyssanoista 8,9 %. Näistä tapauksista 81,3 % on poikien kirjoittamia, mikä tuloksena poikkeaa Eerolan (2010: 42) tekemästä tutkimuksesta, sillä abiturienttityttöjen ja -poikien välillä ei ole Eerolan mukaan ollut juuri eroa tapausten, jotka on kirjoitettu virheellisesti yhteen ilman yhdysmerkkiä, kohdalla. Toinen yhdysmerkkivirhe on ollut yhdysmerkin poisjättämisen lisäksi sen liikkakäyttö. Liiallisia yhdysmerkkejä on yhdyssanoissa, pois lukien ketjuyhdyssanat, käytetty 67 tapauksessa, mikä on varsin pieni osuus (3,3 %) kaikista virheellisesti kirjoitetuista kaksi- ja kolmiosaisista yhdyssanoista. Selvästi herkimmin liiallisia yhdysmerkkejä ovat käyttäneet lukiolaistytöt, sillä liiallisista yhdysmerkeistä jopa 71,6 % on heidän merkitsemiään.

7. SANALIITOT

Yhdyssanojen lisäksi osittaissanelutestissä testataan sanaliittojen oikeinkirjoitusta. Yhdyssanojen oikeinkirjoitukseen liittyy olennaisesti myös sanojen erilleen kirjoittaminen, sillä sanaliiton yhteen kirjoittaminen kertoo siitä, että kirjoittaja mieltää kyseisen sanaliiton yhdeksi kokonaisuudeksi eli yhdyssanaksi. Sanaliittoja on yhteensä kuusi, ja ne sisältyvät sanelussa seuraaviin virkkeisiin:

- Maalattu vahtikoiran koppi on *aivan kuin* uusi. (8)
- Henkilöauton avaimet ovat *koko ajan* hukassa. (23)
- Mikkelissä järjestetään verenluovutustilaisuus *ensi viikolla*. (29)
- Maijan lähikoulussa opetetaan myös *ranskan kieltä*. (34)
- Ammattikoulussa opitaan ammattiin *käytännön työtä* tekemällä. (39)
- Tämän *vangin vartija* on Matti Meikäläinen. (44)

Tyhjäksi jätettyjä vastauskohtia on yhteensä kymmenen, joista viisi on ammattikoululaispoikien ja viisi lukiolaisten kirjoittamia. Hylkäämään olen joutunut peräti 26 vastauskohtaa, johon olisi tullut sanaliitto *käytännön työtä*, koska vastaus on kirjoitettu vaillinaisesti (esim. *käytännön, työtä*). Lisäksi kolme muuta vastauskohtaa on kirjoitettu vaillinaisesti tai väärin (*aivan, ajan, aina*). Kaikkiaan 29 vastauskohtaa olen siis joutunut hylkäämään laskelmista, jolloin analysoitavia vastauskohtia on yhteensä 571, joista ammattikoululaiset ovat täydentäneet 227 ja lukiolaiset 344. Tyttöjen kirjoittamia on yhteensä 275 ja poikien 296.

Sanaliitoista norminmukaisesti on kirjoitettu kaikkiaan 408 eli 71,5 %. Ammattikoululaisten 227 vastauksesta oikein on kirjoitettu 155 (68,3 %). Lukiolaiset ovat olleet hieman ammattikoululaisia parempia, sillä heidän onnistumisprosenttinsa on 73,5. Sanaliitot ovat olleet paremmin hallussa pojilla kuin tytöillä: pojat ovat kirjoittaneet vastauksistaan 213 (72,0 %) norminmukaisesti, kun taas tytöt ovat olleet hieman yli prosentin verran huonompia (70,9 %). Taulukkoon 21 olen koostanut kaikkien sanaliittojen oikeiden ja väärin vastausten lukumäärät kunkin ryhmän osalta.

TAULUKKO 21. Sanaliittojen oikeiden ja väriiden vastausten lukumäärät.

	ammatti- koululais- tytöt		ammatti- koululais- pojat		lukiolais- tytöt		lukiolais- pojat		yhteensä	
	O	V	O	V	O	V	O	V	O	V
<i>aivan kuin</i>	13	3	23	1	30	1	27	0	93	5
<i>koko ajan</i>	10	6	15	8	22	9	19	9	66	32
<i>ensi viikolla</i>	8	8	13	11	26	3	19	8	66	30
<i>ranskan kieltä</i>	14	2	18	5	23	8	18	10	73	25
<i>käytännön työtä</i>	8	6	11	3	20	8	20	5	59	22
<i>vangin vartija</i>	6	10	16	9	15	16	14	14	51	49
yhteensä	59	35	96	37	136	45	117	46	408	163
%	62,8	37,2	72,2	27,8	75,1	24,9	71,8	28,2	71,5	28,5
O+V	94		133		181		163		571	

Sanaliittojen oikeinkirjoituksessa ovat parhaiten onnistuneet lukiolaistytöt, joiden 181 vastauksesta oikein on kirjoitettu 136 (75,1 %). Sanaliitto-luokka on sanelun ainoa luokka, jossa ammattikoulun pojat eivät ole olleet huonoimpia, sillä he ovat onnistuneet toiseksi parhaiten. Heidän vastauksistaan norminmukaisesti on kirjoitettu 72,2 %. Lukiolaispojat ovat olleet vain hiukan ammattikoulun poikia huonompia 71,8 prosentin luke-
malla. Selvästi heikoiten sanaliitoissa ovat onnistuneet ammattikoululaistytöt, joiden vastauksista 62,8 % on kirjoitettu norminmukaisesti.

Eerolan (2010: 51) teettämän sanelutestin mukaan abiturientit ovat osanneet parhaiten sanaliittojen oikeinkirjoituksen. Sanaliitoista oikein erilleen on kirjoitettu 92,5 %, mikä on tuloksena huomattavasti parempi kuin ammattikoululaisten ja lukiolaisten saavuttama tulos. Abiturienteista sekä tytöt että pojat ovat osanneet testissä parhaiten juuri sanaliitot. Tytöt ovat kirjoittaneet sanaliitoista oikein erilleen 94,0 % ja pojat 89,7 %. Abiturienteista tytöt ovat siis olleet poikia parempia, kun taas omassa tutkimuksessani tulos on ollut päinvastainen. On poikkeuksellista, että pojat ovat onnistuneet tyttöjä paremmin, sillä Eerolan lisäksi myös muun muassa Heini Järvenpään (2009: 79) pro gradu -tutkielman tulosten mukaan pojat ovat kirjoittaneet sanaliitot tyttöjä yleisemmin yhteen.

Selkeästi parhaiten on osattu *aivan kuin* -sanaliitto, joka on kirjoitettu ainoastaan viisi kertaa norminvastaisesti. Selkeästi eniten virheellisiä vastauksia on aiheuttanut sanaliitto *vangin vartija*, mutta on mahdollista, että kyseiseen sanaliittoon liittyvä virke on kuultu

sanelussa hieman huonosti eikä virkkeen alussa olevaa *Tämän*-sanaa, jolla viitataan *van-kiin*, ole huomattu. On siis mahdollista, että keskittyminen on ollut vaikeaa tässä kohdin sanelua, koska virke on sanelun loppupuolella. Seuraavaksi huonoiten on osattu sanaliitot *koko ajan* ja *ensi viikolla*. Jälkimmäiseksi mainitun ammattikoululaiset ovat osanneet jopa heikommin kuin sanaliiton *vangin vartija*. Lukiolaiset ovat sen sijaan onnistuneet *vangin vartijaa* lukuun ottamatta heikoimmin sanaliittojen *koko ajan* sekä *ranskan kieltä* kohdalla. Virheellisesti kirjoitetuista sanaliitoista lähes kaikki on kirjoitettu yhteen (*ko-koajan*). Poikkeuksen tekee ainoastaan sanaliitto *ranska kieltä*, joka on kirjoitettu virheellisesti yhdysmerkkiä käyttäen (*ranska-kieltä*) kolmesti.

On hyvinkin mahdollista, että ammattikoulun poikien onnistuminen sanaliitoissa ei kerro juurikaan heidän oikeinkirjoitusosaamisestaan. He ovat nimittäin olleet heikoimpia kaikissa sanelutestin yhdyssanaluokissa. Lisäksi ammattikoululaispoikien vastauksista on nähtävissä, että heillä on taipumusta kirjoittaa yhdyssanojen yhdysosia erilleen toisistaan – varsinkin, kun tarkastellaan kolmiosaisia yhdyssanoja. Lukuun ottamatta ketjuyhdyssanoja, virheellisesti kirjoitetuista kolmiosaisista yhdyssanoista kaikkiaan 270 on kirjoitettu siten, että kaikki yhdysosat ovat erillään toisistaan (*päivä kirja merkintä*). Näistä tapauksista 161 eli 59,6 % on ammattikoululaispoikien kirjoittamia. Voi siis olla, että heidän onnistumisensa sanaliitoissa on enemmänkin onnea kuin taitoa.

8. PÄÄTÄNTÖ

Olen vertaillut pro gradu -tutkielmassani ammattikoululaisten ja lukiolaisten yhdyssanaosaamista. Tutkimusaineiston olen kerännyt osittaissanelutestin avulla Kempeleen lukiosta ja Oulun seudun ammattikoulun Myllyojan ja Kempeleen yksiköistä. Sanelutestiin osallistuneista 41 on ammattikoululaisia ja 59 lukiolaisia. Kaikkiaan osallistujia on yhteensä sata, joista 47 on tyttöjä ja 53 poikia.

Osittaissanelutesti on sanelutesti, jossa kuuntelija kirjoittaa vastauslomakkeelle vain osan kuulemastaan. Tekemäni sanelutesti koostuu kahdesta harjoitusvirkkeestä ja 52 analysoitavasta virkkeestä. Analysoitavat virkkeet sisältävät kaikkiaan 68 täydennettävää vastauskohtaa, joista 65 olen sisällyttänyt analyysiin. Sanelutestillä olen testannut sekä yhdyssanojen että sanaliittojen oikeinkirjoitusta. Täydennettävät vastauskohdat sisältävät siis jommankumman näistä.

Testattavat yhdyssanat ovat kaksiosaisia ja kolmiosaisia yhdyssubstantiiveja, joista osa sisältää yhdysmerkin. Yhdysmerkin sisältävistä yhdyssanoista kolme on niin sanottuja ketjuyhdyssanoja, eli yhdyssana sisältää sanaliiton. Kaikkia testattavat sanaliitot ovat kaksisanaisia. Olen jakanut testattavat yhdyssanat omiin luokkiinsa sen mukaan, onko yhdyssanan määriteosa nominatiivi- vai genetiivimuotoinen ja sisältääkö yhdyssana yhdysmerkin. Sanelun yhdyssanat jakautuvat yhteensä 16:een eri luokkaan. Sanaliiton sisältäviä vastauskohtia on kuusi, jolloin yhdyssana tulee kaikkiaan 59 vastauskohtaan.

Analysoitavia vastauskohtia on kaikkiaan 6 500. Tyhjäksi on jätetty yhteensä 68 vastauskohtaa, ja lisäksi 113 vastauskohtaa on täydennetty vaillinaisesti tai väärin. Kaikkiaan 181 vastauskohtaa olen joutunut jättämään laskelmista pois, jolloin hyväksyttävästi täydennettyjä vastauskohtia on yhteensä 6 319. Näistä ammattikoululaiset ovat kirjoittaneet 2 544 ja lukiolaiset 3 775. Tyttöjen kirjoittamia vastauksia on 3 001 ja poikien 3 318.

Sanelutestin kaikista vastauskohdista virheellisesti on kirjoitettu 38,5 %. Testattavista yhdyssanoista norminvastaisesti on kirjoitettu 39,5 %. Sanaliitot on osattu paremmin, sillä niistä 28,5 % on kirjoitettu virheellisesti. Ammattikoululaiset ovat onnistuneet lukiolaisia heikommin yhdyssanojen ja sanaliittojen oikeinkirjoituksessa. Ammattikoululaisten

2 544 vastauksesta norminmukaisesti on kirjoitettu alle puolet (48,1 %), kun taas lukio-
laisten 3 775 vastauksesta oikein on kirjoitettu 70,2 %. Sukupuolten välillä ero ei ole niin
iso: tytöt ovat onnistuneet kirjoittamaan vastauksistaan 67,3 % norminmukaisesti ja pojat
puolestaan 56,2 %. Tyttöjen kirjoittamista yhdyssanakohdista norminvastaisesti on kir-
joitettu 33,0 % ja poikien 45,3 %. Sanaliittojen oikeinkirjoituksessa tytöt ovat olleet hie-
man poikia huonompia, sillä pojat ovat kirjoittaneet sanaliitoista virheellisesti yhteen 28,0
% ja tytöt 28,7 %. Tulos on poikkeuksellinen muihin tutkimuksiin nähden.

Tarja Eerolan (2010: 34) osittaissanelutestiin osallistuneet abiturientit ovat onnistuneet
selkeästi ammattikoululaisia ja lukiolaisia paremmin: Eerolan sanelun kaikista yhdyssa-
nakohdista virheellisesti on kirjoitettu 16,7 %. Myös abiturienteista tytöt ovat olleet poi-
kia parempia – joskaan ero ei ole yhtä suuri kuin omissa tuloksissani – sillä tyttöjen on-
nistumisprosentti on 85,6 ja poikien 79,1. Abiturientit ovat onnistuneet myös sanaliittojen
oikeinkirjoituksessa selkeästi paremmin kuin ammattikoululaiset ja lukiolaiset, sillä vain
7,5 % sanaliitoista on kirjoitettu norminvastaisesti.

Selvästi heikoimmin sanelutestissä ovat onnistuneet ammattikoululaispojat, joiden vas-
tauskohdista norminvastaisesti on kirjoitettu peräti 60,0 %. Päinvastaisesti ammattikou-
lun tyttöjen vastauksista 60,1 % on kirjoitettu norminmukaisesti. Ammattikoulun pojat
ovat olleet huonoimpia poikkeuksetta kaikissa yhdyssanaluokissa. Ainoastaan sanaliitto-
jen kohdalla he ovat olleet toiseksi parhaimpia heti lukiolaistyttyjen jälkeen. Lukiolaisten
kohdalla ero on hyvin pieni, sillä tyttöjen onnistumisprosentti on 70,9 ja poikien 70,1.
Tytöt ovat olleet hieman parempia lähes jokaisessa analyysini pääluokassa lukuun otta-
matta kaksiosaisia yhdysmerkittämiä yhdyssanoja, jotka lukiolaispojat ovat hallinneet
hieman -tyttöjä paremmin. Joissakin yksittäisissä yhdyssanaluokissa lukiolaispojat ovat
onnistuneet -tyttöjä paremmin, mutta kokonaisuutta tarkastellessa tytöt ovat olleet hiukan
parempia. Eroa ei kuitenkaan ole kuin 0,8 prosenttiyksikön verran, mikä ei ole erona ko-
vinkaan merkitsevä. Tuloksena se kuitenkin on hyvinkin merkittävä, koska aiemmissa
tutkimuksissa pojat ovat olleet lähestulkoon aina tyttöjä huonompia – ja vieläpä yleensä
varsin selkeästi.

Yhdyssanan pituus on vaikuttanut merkittävästi niiden oikeinkirjoitukseen. Kaikista sa-
nelun kaksiosaisista yhdyssanoista oikein on kirjoitettu 80,9 %, mutta kun tarkastellaan
kolmiosaisia yhdyssanoja (ei ketjuyhdyssanoja), on onnistumisprosentti enää vain 52,5.

Myös Eerolan (2010: 35, 37) tutkielmassa tulos on ollut samansuuntainen: kaksiosaisista 87,6 % on kirjoitettu oikein ja vastaavasti kolmiosaisista 66,4 %. Lisäksi oikeinkirjoitukseen on tutkimukseni mukaan vaikuttanut genetiivimuotoinen määriteosa: genetiivin sisältävistä yhdyssanoista oikein on kirjoitettu 53,2 %, kun taas niistä yhdyssanoista, joiden määriteosassa ei ole genetiivimuotoa, on norminmukaisesti kirjoitettu 67,9 %. Genetiivimuotoinen määriteosa on vaikeuttanut yhdyssanan hahmottamista myös muiden tutkimusten mukaan. Järvenpään (2009) pro gradu -tutkielman tulosten mukaan kahdeksaluokkalaisten kirjoittamista genetiivialkuisista yhdyssubstantiiveista norminvastaisesti on kirjoitettu 27,4 %, kun vastaavasti nominatiivialkuisista 16,5 % on kirjoitettu virheellisesti. Eerola (2010: 53–54) on myös todennut genetiivimuotoisen määriteosan hankaloittavan eniten yhdyssanan hahmottamista. Ylikuljun (2003: 99) aikuisten kirjoittamista seuranhakuilmoitusten determinatiivisista yhdyssubstantiiveista hankalimmaksi osoittautui genetiivialkuinen *kaupungintalo*-tyyppi, jonka sanoista 21,1 % on kirjoitettu väärin erikseen. Ylikuljun aineiston vaikeimmaksi osoittautuneista nominatiivialkuisista yhdyssubstantiiveista virheellisesti on kirjoitettu 8,9 %.

Lisäksi oikeinkirjoitukseen on vaikuttanut yhdyssanan sisältämä yhdysmerkki. Kaksiosaisista yhdysmerkittömistä yhdyssanoista oikein on kirjoitettu 82,7 %. Kun yhdysosien väliin liitetään yhdysmerkki, on onnistumisprosentti vain 73,7 %. Yhdysmerkki on aiheuttanut myös enemmän kirjoitusvirheitä kolmiosaisien yhdyssanojen kohdalla, vaikkakaan ero ei ole yhtä merkittävä kuin kaksiosaisien yhdyssanojen kohdalla. Kolmiosaisista yhdysmerkittömistä yhdyssanoista virheettömästi on kirjoitettu 54,7 %. Vastaavasti yhdysmerkin sisältämistä kolmiosaisista yhdyssanoista, pois lukien ketjuyhdyssanat, norminmukaisesti on kirjoitettu 50,4 %. Yhdysmerkkiä ei ole hallittu kovinkaan hyvin myöskään muissa tutkimuksissa. Yhdysmerkin käyttö on osoittautunut vaikeaksi esimerkiksi Järvenpään (2009: 73–74, 77), Ylikuljun (2003: 99) sekä Karjalaisen (2008: 62) pro gradu -tutkielmien mukaan. Karjalaisen aineiston virheellisistä yhdyssanamuodosteista jopa 41,5 % liittyy yhdysmerkin käyttöön.

Yleisimmin yhdysmerkki jätetään merkitsemättä ja korvataan sanavälillä (esim. Karjalainen 2008: 62; Järvenpää 2009: 73; Eerola 2010: 42). Oman tutkimukseni mukaan virheellisesti kirjoitetuista kaksi- ja kolmiosaisista yhdyssanoista lähes puolet tapauksista on sellaisia, joissa yhdysmerkki on korvattu sanavälillä. Yhdysmerkin korvaavat sanavälillä

yleisimmin ammattikoululaispojat. Lukiolaispojat puolestaan ovat korvanneet yhdysmerkin sanavälillä harvimmin. Ammattikoulun sekä lukion tyttöjen välillä ero ei ole kuin kahden tapauksen verran. Yhteen ilman yhdysmerkkiä on kirjoitettu virheellisistä kaksija kolmiosaisista yhdyssanoista 8,9 %. Näistä tapauksista suurin osa on poikien kirjoittamia, mikä poikkeaa Eerolan (2010: 42) havainnoista, sillä abiturienttityttöjen ja -poikien välillä eroa ei juuri ole ollut Tutkimukseni mukaan yhdysmerkin poisjättämisen lisäksi toinen yhdysmerkkivirhe on ollut merkin liikakäyttö. Liiallisia yhdysmerkkejä on yhdyssanoissa, pois lukien ketjuyhdyssanat, käytetty 67 tapauksessa. Selvästi herkimmin liiallisia yhdysmerkkejä ovat käyttäneet lukiolaistytöt, sillä liiallisista yhdysmerkeistä jopa 71,6 % on heidän merkitsemiään. Kaikista virheellisesti kirjoitetuista sanelutestin yhdyssanoista varsin pieni osa on tapauksia, joissa on käytetty ylimääräistä yhdysmerkkiä.

Ketjuyhdyssanoja eli sanaliiton sisältämiä yhdyssanoja ei ole osattu kovinkaan hyvin, sillä niistä oikein on kirjoitettu ainoastaan 18,1 %, mihin on vaikuttanut suuresti *Käypä hoito -suositukset*-sana, jota yksikään osallistuja ei ole onnistunut kirjoittamaan virheettömästi. Kyseinen ketjuyhdyssana ei luultavasti ole ollut kovinkaan tuttu osallistujille. Ilman *Käypä hoito -suositukset*-sanaa ketjuyhdyssanojen oikeinkirjoitusprosentti olisi 35,1 eli huomattavasti korkeampi. Sanaliiton sisältävät yhdyssanat on osattu heikosti myös muiden tutkimusten mukaan (ks. esim. Eerola 2010: 48; Karjalainen 2008: 65).

Parhaiten sanelun yhdyssanoista on osattu kaksiosaiset yhdysmerkittömät yhdyssanat, joista eniten oikeita vastauksia on aiheutunut *vanginvartija*-luokkaan kuuluvista yhdyssanoista. *Kunniamerkki*-luokkaan kuuluva sana *lauantaiaamuna* on osoittautunut ongelmalliseksi, sillä suurin osa kyseisen luokan virheellisistä vastauksista on aiheuttanut juuri tästä sanasta. Jos *lauantaiaamuna*-sanaa ei otettaisi huomioon, olisi *kunniamerkki*-luokka osatuin yhdyssanalokka. Parhaiten kaksiosaisista yhdysmerkittömistä yhdyssanoista on osattu sanat *Televisiosta*, *kunniamerkki* sekä *muovitehtaita*, joista ensimmäiseksi mainittua ei ole kirjoitettu kertaakaan väärin, ja muutkin kaksi sanaa on kirjoitettu vain 5–6 kertaa virheellisesti. *Lauantaiaamuna*-sanana lisäksi heikoimmin on osattu sanat *Poliisipäällikölle*, *vähimmäisnopeuden*, *nykytaiteeseen* sekä *vanginvartija*, joista jokaisen virheellisesti kirjoitettujen määrä on yli 20,0 %.

Yhdysmerkittömistä kolmiosaisista yhdyssanoista parhaiten on osattu sanat *päänsärky-lääkettä*, *Ylioppilastutkinto* sekä *sisäasiainministeriksi*, joista jokainen sisältyy eri yhdys-sanaluokkaan. Muut näiden sanojen luokkiin kuuluvat sanat ovat aiheuttaneet huomattavasti enemmän virheellisiä vastauksia. *Päänsärkylääkettä*- ja *Ylioppilastutkinto*-sanojen parempi osaaminen selittyy sillä, että ne luultavasti esiintyvät arkikäytössä enemmän kuin esimerkiksi sanat *patjanvaihtoviikot* ja *Suurtalouskokit*. Sanan *sisäasiainministeriksi* oikeinkirjoituksessa onnistuminen johtunee siitä, että sanelun virkkeessä esiintyy valmiina sana *sisäministeriä*. Heikoimmin yhdysmerkittömistä kolmiosaisista yhdyssanoista on osattu yhdyssanat, jotka kuuluvat *äidinmaidonkorvike*-luokkaan, ja joista jokaisen norminvastaisesti kirjoitettujen määrä on vähintään 60,0 %. Samaan virhelukemaan ovat päätyneet myös sanat *patjanvaihtoviikot* ja *verenluovutustilaisuus*.

Yhdysmerkin sisältävistä yhdyssanoista parhaiten on osattu kaksiosaiset yhdyssanat eli *koulu-uudistus*-luokan sanat. Parhaiten kyseisestä luokasta on osattu sanat *luonto-ohjelmia ja ammatti-ihminen*. Kolmiosaiset yhdysmerkin sisältävät yhdyssanat on osattu pääasiassa melko huonosti. Näistä parhaiten on osattu sanat *ilmatorjunta-ase*, *työnjohto-oikeus* ja *Tuholaistorjunta-aine*, joiden virheellisesti kirjoitettujen määrä on alle 30,0 %. Muut kolmiosaiset yhdysmerkittävät yhdyssanat nousevat virhemäärältään yli 30,0 prosentin. Selkeästi heikoimmin yhdysmerkin sisältävistä yhdyssanoista on osattu *stand up -koomikko*- ja *taka-akselinkiinnike*-luokkaan kuuluvat yhdyssanat. Toiseksi mainitun luokan yhdyssanoista oikein on kirjoitettu ainoastaan 20,7 %.

Sanaliitot on osattu paremmin kuin kolmiosaiset yhdyssanat mutta huonommin kuin kaksiosaiset. Parhaiten on osattu sanaliitto *aivan kuin*, joka on kirjoitettu ainoastaan viisi kertaa virheellisesti. Heikoimmin on osattu sanaliitto *vangin vartija*, jonka virheiden prosentuaalinen osuus on 49,0. Tämä johtunee siitä, etteivät saneluun osallistuneet ole huomanneet virkkeen alussa olevaa sanaa *Tämän*, jolla viitataan vankiin eikä vanginvartijaan. Kyseinen virke on sanelun loppupuolella, jolloin keskittyminen on luultavasti ollut jo hankalampaa. Seuraavaksi huonoiten on osattu sanaliitot *ensi viikolla* ja *koko ajan*, joiden virheellisesti kirjoitettujen prosenttimäärä on yli 31,0.

Osittaissanelutesti osoittaa, että yhdyssanataidot eivät ole kovinkaan hyvät. Varsinkin ammattikoululaisten oikeinkirjoitustaidoissa olisi parantamisen varaa, eikä lukiolaisillaakaan ole suuremmin hurraamiseen aihetta. Miten ja miksi oikeinkirjoitustaidot eivät ole

enää niin hyvällä tasolla kuin ne olivat vielä muutamia kymmeniä vuosia sitten? Syitä tähän on varmasti monia, mutta monet nostavat esille kouluopetuksen laadun. Opettajien mielestä suurin syy on oppisisältöjen runsaudessa ja ajanpuutteessa. Asioita ei siis yksinkertaisesti ehditä opettaa ja käsitellä tarpeeksi hyvin. Yhdyssanoja kyllä opetetaan paljonkin oppilaille, mutta huomio kiinnitetään liiaksi epäolennaisiin seikkoihin. Opetus painottuu liikaa oikeakielisyysnäkökulmaan, jolloin sananmuodostuksellinen näkökanta jää taka-alalle. Yhdyssanat opittaisiin mahdollisesti hahmottamaan kunnolla, jos kouluopetuksessa keskityttäisiin enemmän sananmuodostusnäkökulmaan eikä ainoastaan irrallisiin sääntöihin ja suosituksiin. Lisäksi suomen kielen oikeinkirjoituksen heikkenemiseen vaikuttaa nykypäivänä suuresti englannin valta-asema digitalisoituneessa maailmassa. Nykynuoret myös lukevat entistä vähemmän, mikä heikentää nuorten sanavarastoja ja oikeinkirjoitustaitoja. Olisi mielenkiintoista jatkaa tutkimusta ja selvittää, mikä yhdyssanojen oikeinkirjoituksessa on niin vaikeaa. Onko kieliopin normien osaaminen nykyisin yliarvostettua? Oikeinkirjoitustaidot ovat jatkuvasti tapetilla, mutta selvästikään asialle ei tehdä mitään, koska rappiopuhetta riittää vuodesta toiseen eikä merkkejä puheensorinan laantumisesta ole näkyvissä.

LÄHTEET

- AHVENAINEN, OSSI – HOLOPAINEN, ESKO 2014: *Lukemis- ja kirjoittamisvaikeudet. Teoreettista taustaa ja opetuksen perusteita*. Uudistettu painos. Jyväskylä: Special Data.
- ALHO, IRJA – KAUPPINEN, ANNELI 2009: *Käyttökielioppi*. Toinen, tarkistettu painos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- EEROLA, TARJA 2010: *Luokanopettaja vai luokan opettaja? Abiturienttien yhdyssanataidot osittaissanelutestillä mitattuna*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- ERONEN, RIITTA 2006: Yhdysmerkki - – *Kielikello* 2/2006 s. 22–29.
- Facebook: <https://www.facebook.com/groups/6824761843/> (14.05.2018).
- HAKANEN, AIMO 1973: Assosiaatio, motivaatio ja presuppositio. – *Sananjalka* 15 s. 5–23.
- HAKULINEN, AULI – KALLIOKOSKI, JYRKI – KANKAANPÄÄ, SALLI – KANNER, ANTTI – KOSKENNIEMI, KIMMO – LAITINEN, LEA – MAAMIES, SARI – NUOLIJÄRVI, PIRKKO 2009: *Suomen kielen tulevaisuus. Kielipoliittinen toimintaohjelma*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- HAKULINEN, LAURI 1979: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Viides, muuttumaton painos. Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino Oy.
- HIETALAHTI, JANNE 2011: *Yhdyssanan prototyypisyys abiturienttien kirjoitelmissa*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen laitos.
- HIIDENMAA, PIRJO 2003: *Suomen kieli – who cares?* Helsinki: Otava.
- HÄKKINEN, KAISA 1985: *Suomen kielen sanaston historiallista taustaa*. Fennistica 7. Turku: Åbo Akademi, Finska institutionen.
- HÄKKINEN, KAISA – BJÖRKQVIST, PIA 1991: Varhaisnykysuomen yhdyssanat. – *Sananjalka* 33 s. 31–55. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen pientöitä 59. Turku.
- HÄKKINEN, KAISA 1997 [1990]: *Mistä sanat tulevat? Suomalaista etymologiaa*. Kolmas painos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- HÄMEEN-ANTTILA, VIRPI 2008: Ei vain ylioppilaskoetta varten. – Anne Helttunen & Anita Julin (toim.), *Kiittäen hyväksytyt. Äidinkielen ylioppilaskokeen historiaa ja nykypäivää* s. 179. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja 2008. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura ja Äidinkielen opettajain liitto.
- IISA, KATARIINA – OITTINEN, HANNU – PIEHL, AINO 2012: *Kielenhuollon käsikirja*. Seitsemäs, laajennettu ja päivitetty painos. Helsinki: Suomen Yrityskirjat Oy.
- IKOLA, OSMO 2001: *Nykysuomen opas*. Toinen painos. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 65. Turku.
- ISOKÄÄNTÖ, ERJA 1998: *Yhdeksäsluokkalaiset ja oikeinkirjoitus: Oppilaiden tekemät virheet ja korjausratkaisut*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitos.
- ITKONEN, ERKKI 1966: *Kieli ja sen tutkimus*. Helsinki: WSOY.
- ITKONEN, TERHO – MAAMIES, SARI 2011: *Uusi kieliopas*. Neljäs, tarkistettu painos. Helsinki.
- JÄRVENPÄÄ, HEINI 2009: *Yhdyssanat kahdeksäsluokkalaisten kirjoitelmissa*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen laitos.

- KAUPPINEN, ANNELI – LEHTI-EKLUND, HANNA – MAKKONEN-CRAIG, HENNA – JUVONEN, RIITTA 2011: *Lukiolaisten äidinkieli. Suomen- ja ruotsinkielisten lukioisen opiskelijoiden tekstimaisemat ja kirjoitustaitojen arviointi*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 1304. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KARJALAINEN, PIRJO 2008: *Yhdyssanavirheet merkonomiopiskelijoiden itsearvioinneissa*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielen laitos.
- KASTOVKY, DIETER 2009: Diachronic perspectives. – Rochelle Lieber & Pavol Štekauer (toim.), *The Oxford handbook of compounding* s. 323–340. Oxford: Oxford University Press.
- KOIVISTO, VESA 2013: *Suomen sanojen rakenne*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KOTILAINEN, LARI – VARTEVA ANNUKKA 2005: Kielipoliisiasiaainosaston yhteenkirjoittamisohjeet. – Pirkko Muikku-Werner (toim.), *Kielipoliisin käsikirja* s. 89–108. 2. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- LAANTI, TARU 2011: *Yhdyssanojen norminmukaisuus ja norminvastaisuus sanomalehtien mainoksissa*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston suomen kielen laitos.
- LANDERL, KARIN – WIMMER, HEINZ – FRITH, UTA 1997: *The impact of orthographic consistency on dyslexia: A German-English comparison*. Cogniton vol. 63. 315–334.
- LEINO, PENTTI 1992: Ylioppilasaaineiden kielivirheet: Mistä ne kertovat? – Anita Julin, Kaija Parko, Pirkko Riuraniemi & Sakari Viinamäki (toim.) *Ylioppilasaaineita 1992* s. 170–188. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Äidinkielen opettajain liitto.
- LEINO, PENTTI 2006: Äidinkielen koe ja tekstitaidot. – *Virittäjä* 110 s. 590–598
- LUUKKONEN, MARSA 2006: *Hauskaa kielenhuoltoa! Kirjoittajan opas*. Helsinki: WSOY.
- LYYTIKÄINEN, ERKKI 2000: Kaikki tekevät virheitä. – Anita Julin, Sirpa Koski, Hilikka Lamberg & Kirsti Lehtinen (toim.), *Ylioppilasaaineita 2000* s. 127–134. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Äidinkielen opettajain liitto.
- MAAMIES, SARI 2002: Ylioppilasaaine ja ajan henki – sensorien ajatuksia aineista. *Kielikello* 2/2002: 11–21.
- MIETTUNEN, OUTI 1992: *Lukion ensiluokkalaisten kirjoitelmien virheistä ja heikkouksista*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitos.
- MÄKISALO, JUKKA 2000: *Grammar and experimental evidence in Finnish compounds*. Joensuun yliopisto. Joensuu.
- MÄKI-TIKKALA, PÄIVI 1988: *Kahdeksaluokkalaisten kirjoitelmien virheanalyysi*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen laitos.
- NIINIMÄKI, ANNELI 1991: *Yhdyssanojen hahmotus ja oikeinkirjoitus peruskoulun päättävien oppilaiden tekstissä*. Suomen kielen lisensiaatintyö. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- NIINIMÄKI, ANNELI 1992a: Sanaliittojen tiivistyminen yhdyssanoiksi. – *Virittäjä* 96. 283–286.
- NIINIMÄKI, ANNELI 1992b: Kouluopetuksen yhdyssanakäsité liian suppea. Opetus ei tavoita heikkoja kirjoittajia. – *Virke* 1. s. 24–28. Äidinkielen opettajain liiton jäsenslehti. Helsinki.
- NS = *Nykysuomen sanakirja*. Helsinki: WSOY 1951–1961.
- PAARMA, JUKKA 2008: Ei vain ylioppilaskoetta varten. – Anne Helttunen & Anita Julin (toim.), *Kiittäen hyväksyty. Äidinkielen ylioppilaskokeen historiaa ja nykypäivää* s. 170. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja 2008. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Äidinkielen opettajain liitto.
- PAUL, HERMANN 1898: *Prinzipien der sprachgeschichte*. Dritte Auflage. Halle a.S.
- PENTTILÄ, AARNI 1963: *Suomen kielioppi*. Toinen, tarkistettu painos. Porvoo: WSOY.

- PS = *Suomen kielen perussanakirja*. Helsinki. Edita. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- RANUA, ELISA 2002: *Miten tuotteen nimi rakennetaan? Vaatteiden ja työkalujen nimitykset suoramainonnassa*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen laitos.
- RAVILA, PAAVO 1975: *Johdatus kielihistoriaan*. 4. painos. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.
- RÄIKKÄLÄ, ANNELI – MAAMIES, SARI – ERONEN, RIITTA 1996: *Yhdyssanat*. Kielikello 4. Kielenhuollon tiedotuslehti s. 5–12. Helsinki.
- RÄISÄNEN, ALPO 1986: Sananmuodostus ja konteksti. – *Virittäjä* 90 s. 155–163.
- SAJAVAARA, PAULA 2000: *Kielenohjailu. – Kieli, diskurssi & yhteisö*. Kari Sajavaara ja Arja Piirainen-Marsh (toim.) 2. muuttumaton painos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- SAUKKONEN, PAULI 1973: *Suomen kielen yhdyssanojen rakenne*. – Commentationes Flenno-Ugricae in honorem Erkki Itkonen sexagenerii die XXVI mensis aprilis anno MCMLXXIII. Suomalais-ugrilaisen seuran toimituksia 150. Helsinki: Suomalais-ugrilainen seura.
- SIISKONEN, TIINA – ARO, MIKKO – HOLOPAINEN, LEENA 2001: *Lukeminen ja kirjoittaminen. – Timo Ahonen, Tiina Siiskonen & Tuija Aro (toim.), Sanat sekaisin? Kielelliset oppimisvaikeudet ja opetus kouluikässä* 2001 s. 58–80. Toinen tarkistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus. Turun yliopiston suomen ja sen sukukielten maisteriohjelma.
- TUOMINIEMI, PIIA 2013: *Yhdyssanojen opettaminen peruskoulun 3.–6. luokan äidinkielen ja kirjallisuuden oppi- ja harjoituskirjoissa*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston suomen kielen laitos.
- TYYSSTERI, LAURA 2015: *Aamiaiskahvilasta ötökkätarjontaan. Suomen kirjoitetun yleis-kielen morfosyntaktisten yhdyssanarakenteiden produktiivisuus*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, Scripta lingua Fennica edita. Turku.
- ULLMANN, STEPHEN 1963 [1951]: *The principles of semantics*. 3. painos. Glasgow University publications 84. Oxford: Basil Blackwell.
- VEHVILÄINEN, YULIYA 2012: *Edistyneiden S2-oppijoiden yhdyssanataitoja*. Pro gradu -tutkielma.
- VESIKANSA, JOUKO 1978: *Miljoona sanaa*. Helsinki: WSOY.
- VESIKANSA, JOUKO 1989: *Yhdyssanat – Jouko Vesikansa (toim.), Nykysuomen sanavarat* 1989 s. 213–258. Helsinki: WSOY.
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2008: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <http://scripta.kotus.fi/visk> (30.04.2018).
- VUORINEN, RIIKKA 2003: *Peruskoulun päättävien oppilaiden yhdyssanojen oikeinkirjoituksen osaaminen*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- YLIKULJU, MARJA 2003: *Internetin seuranhakuilmoitusten yhdyssanat*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen laitos.

LIITE 1

Osittaissanelutestin vastauslomake

SANELUTESTI

Vastaa ensin alla oleviin taustatietokysymyksiin. On erittäin tärkeää, että vastaat näihin kysymyksiin, jotta testivastauksia voidaan käsitellä oikein. **Ympyröi** oikea vaihtoehto.

Sukupuolesi: 1 tyttö

Äidinkielesi: 1 suomi

2 poika

2 muu

Lisäksi merkitse vielä syntymävuotesi: _____

Kuulet äänitteeltä virkkeitä, jotka toistetaan kaksi kertaa. Kirjoita viivalle kuulemasi sana tai sanat. Muista selkeä käsiala.

HARJOITUS 1: Join aamulla _____.

HARJOITUS 2: Ostin kaupasta _____.

1. _____ antaa yleisen kelpoisuuden

_____.

2. Äiti osti minulle _____.

3. Muuttovalmis Ainoakoti toimitetaan asiakkaalle _____.

_____.

4. Myös Suomessa on käytössä tappava _____.

5. Mikko varasi _____ kesäkuulle.

6. Kuski pitää tauon uudella _____.

7. Viallinen _____ aiheutti

_____.

8. Maalattu _____ on

_____ uusi.

9. Matti Meikäläinen on ammatiltaan _____.

10. _____

Kiertokapula Oy selvitti riskit kahdessa yksikössään.

11. _____ myönnettiin

_____.

12. En tehnyt yhtään _____.

13. Varsinkin _____

keräsi runsaasti kannustavaa palautetta.

14. _____

ovat osa palkitsemista.

15. Liisan ensimmäinen _____ on vuodelta 1960.

16. _____

voi vaurioitua pudotessaan lattialle.

17. Sopiva väline murskaamiseen on _____.

18. Ministeriö haluaa tuplata internetin _____.

19. _____

ovat aina asiantuntijoiden laatimia.

20. _____

on hyvin itsenäistä.

21. _____

ovat yleistyneet leivissä.

22. _____

järjestetään _____.

23. _____ ovat

_____ hukassa.

24. _____

tavoitteena on tukea ja ohjata lapsen kasvua ja kehitystä.

25. _____ lisää koulun ja kodin yhteistyötä.

26. Sisäministeriä nimitettiin vuoteen 2014 asti _____.

27. _____

kulkeutuu pesään ja tuhoaa yhdyskunnan.

28. _____ on

_____ alaisiinsa nähden.

29. Mikkelissä järjestetään _____

_____.

30. Ismo Leikola on suomalainen _____.

31. _____

markkinointia ja myyntiä on säädelty asetuksella.

32. Opettajan _____ oli havainnollinen.

33. _____

valmistavat ruokaa muun muassa sairaaloissa.

34. Maijan _____

opetetaan myös _____.

35. Palveluita ei ole riittävästi _____.

36. _____
herättivät kiinnostusta _____.

37. _____
tarkoituksena on estää muun muassa sukupuoleen liittyvää syrjintää.

38. Korjaukseen vaaditaan _____.

39. _____ opitaan ammattiin
_____ tekemällä.

40. Timo suunnitteli töissä _____.

41. Minulla on _____ töitä.

42. Kontiolahdella järjestetään _____.

43. Kiasmassa voit tutustua _____.

44. Tämän _____ on Matti Meikäläinen.

45. Vanhat _____
muistuttavat _____.

46. Mihin aikaan _____ alkaa?

47. _____ mukana täytyy
aina olla _____.

48. _____ ajaa
_____ ahtaalle.

49. Lehdessä oli _____
tarkoitettu _____.

50. _____ voi katsoa erilaisia
_____.

51. Isä ei löytänyt _____ ullakolta.

52. Mistä voin ostaa _____?

Kiitos osallistumisestasi! Voit halutessasi osallistua kahden elokuvaipun arvontaan.

LIITE 2

Osittaissanelutestin vastaukset

* = Testisana sama tai lähes sama kuin Eerolan pro gradu -tutkielmassa

** = Testisana on keksitty itse

1. Ylioppilastutkinto* antaa yleisen kelpoisuuden korkeakouluopintoihin**.
2. Äiti osti minulle päänsärkylääkettä**.
3. Muuttovalmis Ainoakoti toimitetaan asiakkaalle avaimet käteen -periaatteella*.
4. Myös Suomessa on käytössä tappava ilmatorjunta-ase**.
5. Mikko varasi ulkomaanmatkan** kesäkuulle.
6. Kuski pitää tauon uudella linja-autoasemalla*.
7. Viallinen taka-akselinkiinnike* aiheutti auto-onnettomuuden**.
8. Maalattu vahtikoiran koppi** on aivan kuin* uusi.
9. Matti Meikäläinen on ammatiltaan vanginvartija*.
10. Jätteenkäsittely-yritys** Kiertokapula Oy selvitti riskit kahdessa yksikössään.
11. Poliisipäällikölle** myönnettiin kunniamerkki*.
12. En tehnyt yhtään uudenvuodenlupausta**.
13. Varsinkin ulkoilmanäytös** keräsi runsaasti kannustavaa palautetta.
14. Työsuhde-edut** ovat osa palkitsemista
15. Liisan ensimmäinen päiväkirjamerkintä** on vuodelta 1960.
16. Kauko-ohjainlaite* voi vaurioitua pudotessaan lattialle.
17. Sopiva väline murskaamiseen on valkosipulinpuristin**.
18. Ministeriö haluaa tuplata internetin vähimmäisnopeuden**.
19. Käypä hoito -suositukset** ovat aina asiantuntijoiden laatimia.
20. Yliopisto-opiskelu* on hyvin itsenäistä.
21. Auringonkukansiemenet** ovat leistyneet leivissä.
22. Huonekalumyymälässä* järjestetään patjanvaihtoviikot*.
23. Henkilöauton avaimet** ovat koko ajan* hukassa.
24. Lastentarhanopettajan** tavoitteena on tukea ja ohjata lapsen kasvua ja kehitystä.
25. Koulu-uudistus** lisää koulun ja kodin yhteistyötä.
26. Sisäministeriä nimitettiin vuoteen 2014 asti sisäasiainministeriksi**.
27. Tuholaistorjunta-aine** kulkeutuu pesään ja tuhoaa yhdyskunnan.
28. Työnantajalla** on työnjohto-oikeus* alaisiinsa nähden.

29. Mikkelissä järjestetään verenluovutustilaisuus** ensi viikolla**.
30. Ismo Leikola on suomalainen stand up -koomikko.
31. Äidinmaidonkorvikkeiden** markkinointia ja myyntiä on säädelty asetuksella.
32. Opettajan esimerkki-ilmaus* oli havainnollinen.
33. Suurtalouskokit** valmistavat ruokaa muun muassa sairaaloissa.
34. Maijan lähikoulussa** opetetaan myös ranskan kieltä**.
35. Palveluita ei ole riittävästi haja-asutusalueilla*.
36. Matalaenergiatalot* herättivät kiinnostusta asuntomessuilla*.
37. Tasa-arvolain** tarkoituksena on estää muun muassa sukupuoleen liittyvää syrjintää.
38. Korjaukseen vaaditaan ammatti-ihminen*.
39. Ammattikoulussa** opitaan ammattiin käytännön työtä* tekemällä.
40. Timo suunnitteli töissä ylä-äänenvaimentimen**.
41. Minulla on lauantaiaamuna** töitä.
42. Kontiolahdella järjestetään ampumahiihtokilpailuja**.
43. Kiasmassa voit tutustua nykytaiteeseen**.
44. Tämän vangin vartija** on Matti Meikäläinen.
45. Vanhat kalliomaalaukset* muistuttavat tikku-ukkopiirroksia*.
46. Mihin aikaan jalkapallo-ottelu** alkaa?
47. Kahvinkeittimen* mukana täytyy aina olla kalkinpoisto-ohjeet*.
48. Raaka-ainepula** ajaa muovitehtaita** ahtaalle.
49. Lehdessä oli merenkulkijoille* tarkoitettu säätiedustus**.
50. Televisiosta* voi katsoa erilaisia luonto-ohjelmia*.
51. Isä ei löytänyt joulukuusen koristeita** ullakolta.
52. Mistä voin ostaa ulko-ovenlukkoja*?

